

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

ANAYASA MAHKEMESİ ÜYELİĞİ

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. DOĞAN SOYASLAN**

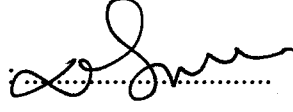
**HAZIRLAYAN
ASLI NACAR**

ANKARA

2008

Aslı NACAR tarafından hazırlanan ANAYASA MAHKEMESİ ÜYELİĞİ adlı bu tez, tarafımdan incelenmiş ve Yüksek Lisans Tezi olarak uygun bulunmuştur.

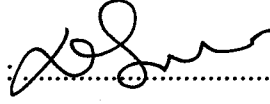
Prof. Dr. Doğan SOYASLAN

Tez Danışmanı, Kamu Hukuku Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezin yüksek lisans derecesini elde etmek için gerekli koşulları sağladığımı onaylarım.

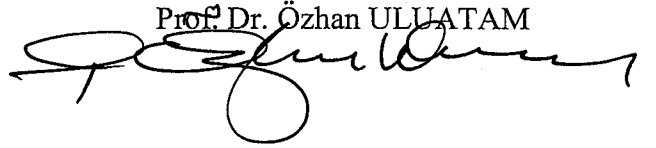
Prof. Dr. Doğan SOYASLAN

Kamu Hukuku Anabilim Dalı Başkanı

Sosyal Bilimler Enstitüsü onayı.

Prof. Dr. Özhan ULUATAM

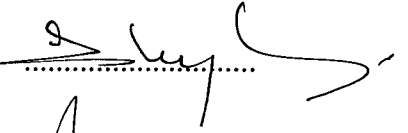
Tez Sınav Tarihi : 21 Nisan 2008

Tez Jüri Üyeleri :

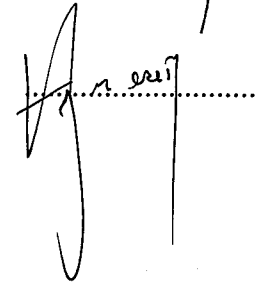
Prof. Dr. Doğan SOYASLAN (Çankaya Üniversitesi)

Prof. Dr. Erzan ERZURUMLUOĞLU (Çankaya Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Uğur ERİŞ (Çankaya Üniversitesi)

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

Adı, Soyadı : Aslı NACAR

İmzası :

Tarih : 28.04.2008

ÖZET

ANAYASA MAHKEMESİ ÜYELİĞİ

NACAR, Aslı

Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doğan SOYASLAN

Nisan 2008, 110 sayfa

Kanunların Anayasaya uygunluğunun denetimi fikri ilk olarak A.B.D. de 1803 tarihli Marbury v. Madison Davası ile başlamıştır. A.B.D’ de başlayan Anayasaya uygunluk denetimi Avrupa ülkelerini de etkilemiş ve anayasa yargısının doğuşuna neden olmuştur. Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu döneminde Tanzimat ve Islahat Dönemiyle başlayan anayasal hareketler, anayasa yargısının Türkiye’de gelişimine ışık tutmuştur. İlk yazılı Anayasa olarak kabul edilen Kanun-i Esasi, Cumhuriyetin kurulmasından önce düzenlenen 1921 Anayasası ve hemen sonra düzenlenen 1924 Anayasası, 1961 ve şu anki Anayasamız olan 1982 Anayasası Türkiye’nin sahip olduğu Anayasalardır.

Ancak anayasa yargısı fikrinin Türkiye’de tam olarak yer aldığı Anayasa 1961 Anayasası’dır. 1961 Anayasasıyla Anayasa Mahkemesi adı altında ve yüksek mahkemeler arasında sayılan, kanunların Anayasaya uygunluğunu denetleyen bir mahkeme kurulmuştur.

Anayasa Mahkemesi Üyeliği konusunu ele alma nedenim ülkenin geleceğine ilişkin önemli kararlar alabilen Anayasa Mahkemesi gibi bir mahkemenin çalışmalarında ve kararlarında etkili rol oynayan üyelerin

özelliklerine duyduğum meraklı. Çünkü Anayasa Mahkemesi bu üyelerin varlığıyla var olmaktadır. Kararlarında bu üyelerin imzası ve adları yer almaktadır. Dolayısıyla üyelerin nitelikli hukukçulardan olması gerekir. Gelecekte ülke olarak hukuk devletini iyi koruyabilmemiz bu üyelerin nitelikleriyle doğru orantılıdır.

Yasama organının yasal düzenlemelerde bulunduğu bir sistemde demokratik ve laik ilkelerin göz ardı edilmesi söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda Anayasaya uygunluğun denetlenmesi ve bu denetlemenin Anayasa Mahkemesi'nin görev alanına girmesi oldukça yerindedir.

ABSTRACT

MEMBERSHIP OF CONSTITUTIONAL COURT

NACAR, Aşlı

Graduate School of Social Sciences Department of Public Law

Supervisor: Prof. Dr. Doğan SOYASLAN

April 2008, 110 pages

Idea of constitutionality of statute review first began with Marbury. Madison landmark case in U.S.A on 1803. Initiated constitutionality review in USA also effected European countries and conducted to nativity of constitutional jurisdiction. Constitutional activities initiated in Turkey with Reorganizations and Reforms Period in Ottoman Empire, light the way for the evolvement of constitutional jurisdiction in Turkey. As accepted the first written Constitution in Turkey the “Basic Law”, 1921 Constitution before establishment of Republic, 1924 Constitution of new Republic, 1961 and our present 1982 Constitution are the ones Turkey possessed.

However, constitutional jurisdiction idea in Turkey found itself completely in 1961 Constitution. By 1961 Constitution, a court reviewing the constitutionality statute had been established under the name of Constitutional Court counted along with other higher courts.

The reason I considered the Membership of Constitutional Court was the curiosity for the particularities of the members taking effectual role on the works and decisions in a Constitutional Court taking substantial decisions regarding

future of the country. Because Constitutional Court come into being with the existence of those members. Their signatures and names take place in their decisions. Consequently the members should be qualified jurists. Solid protection of state of law in future is directly proportional with the qualification those members.

In a system where the legislature provide legal arrangements the democratic principles and secular principle may be disregarded. On these cases the constitutionality of statute review and being evaluated in assignment area of Constitutional Court are rather appropriate.

TEŐEKKÖR

Çalıőmalarımnda desteğini esirgemeyen ve her Şeyden önce iyi bir hukukçu olabilmem için kendi tecrübeleriyle bana yol gösteren değerli hocam Prof. Dr. Doğan SOYASLAN' a; tez hazırlığında ve yüksek lisans ders aőamalarında yardımlarından ötürü Arő. Gör. Uğur BAYILLIOğLU' na ve aileme sonsuz teőekkürlerimle.

GİRİŞ

“Anayasa Mahkemesi Üyeliği” başlıklı tez konumu incelerken, öncelikle “Anayasa” kavramı üzerinde durulmasının yararlı olacağı kanısındayım. Anayasa kavramının oluşumunun “toplum ve insan” kavramlarıyla paralellik gösterdiği düşüncesinden yola çıkarak, önce toplum halinde yaşayan insanların neden “Anayasa” adında üstün bir yasaya ihtiyaç duyduklarını, buna bağlı olarak “Hukuk Devleti’nin” gelişimini irdeleyeceğim.

“Anayasa ve Hukuk Devleti” kavramlarını inceledikten sonra “Anayasa Yargısı” kavramını açıklayarak, Anayasa Yargısı’nın gelişimini ve Türkiye’de Anayasa Yargısı’nın Gelişim süreçlerini ele alacağım.

Anayasa kavramının değişik açılardan yapılmış çok çeşitli tanımları vardır. Her şeyden önce “anayasa” sözcüğünü tarihsel süreçle ele alırsak, birçok düşünür ve yazarın tanımlamalarıyla karşılaşırız. Günümüzde modern bir devletin hukuksal yapısı Anayasa temeli üzerine kurulur.¹ ALİEFENDİOĞLUNA göre; Anayasa, devletin niteliğini ve temel kurumlarını, temel hak ve özgürlükler ile kamu yetkisini, bu yetkinin sınırlarını ve kullanılma koşullarını düzenleyen emredici kurallar bütünüdür.² Daha “mutlak” bir tanımlamayla ise anayasa, bir devletin siyasal ve sosyal düzenin somut bütünsel durumu demektir. Anayasa kavramının buna yakın anlamlarda kullanılmasını eski Yunan’a kadar götürmek mümkündür.³ GÖREN de modern Anayasanın günümüzde geçerli olabilecek ilk

---

¹Yılmaz, ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Hukuku Ders Notları*, 2002, s. 48.

²ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., 2002, s. 48 vd.

³Mithat, SANCAR, Mithat, “*İnsan Hakları Açısından 1982 Anayasası*”, *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı: 1- 4, Cilt: 25, 1992, s. 3.

tanımını Emer de Vattel tarafından yapıldığını savunmuştur. Bu tanıma göre Anayasa, “Devlet iktidarının nasıl kullanılacağını, siyasal bir varlık olarak ulusun nasıl hareket edeceğini, kimler tarafından ve nasıl idare edilebileceğini, idare edilenlerin hak ve yükümlülüklerini gösteren temel bir sistemdir.”⁴

Anayasalar, yalnız devlet yapısını, örgütlenişini ve işleyişini göstermekle kalmazlar. Bunun yanında anayasalar, ekonomik ve toplumsal alanda siyasal iktidarlara yön veren temel ilkeleri, bireylere sağlanan temel hak ve özgürlükleri de gösterirler; temel hak ve özgürlüklerin güvencesini oluştururlar.⁵

Sözcük olarak incelendiğinde, eski Yunan’da ilk kez Aristoteles tarafından kullanılan “anayasa” sözcüğü, çağdaş anlamda Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau’nun geliştirdikleri Toplum Sözleşmesi ve Doğal Hukuk Öğretisiyle anlam kazanmıştır.⁶ Hukuk dilinde başka alanlara oranla hayli yavaş gitmiş olan Türkçeleştirmenin beklide en önemli sonuçlarından biri, “anayasa” gibi sözleri kendiliğinden anlaşılır duruma getirmesidir. Osmanlı Devletinde “anayasa” karşılığında “kanun-u esasi” sözü kullanılırdı.⁷ Milli mücadele döneminde “Teşkilat-ı Esasiye Kanunu”, Cumhuriyet Döneminde ilk olarak “Esas Teşkilat Kanunu”, daha sonra ise Anayasa sözcüğü kullanılmıştır.⁸

TEZİÇ ise farklı bir açıdan bakarak Frenkleri örnek vermiştir. Frenkler, anayasa karşılığı olarak “constitution”, bu hukuk dalı içinde “Droit Constitutionnel/Constitutional law” kullanıyorlar.⁹

Anayasa’nın oluşumunu “İnsan ve toplum” kavramlarının oluşumuyla paralel tutmak gerekir. Bilindiği gibi ilk insanlar beslenmek, korunmak ve soylarını devam ettirmek için bir araya geldiklerinde daha güçlü olduklarını görmüşler; topluluk halindeyken avlanmada becerikli, kendilerini korumada güçlü bir lider etrafında toplanmışlardır.

---

⁴Zafer, **GÖREN**, *Anayasa Hukuku*, Ankara, 2006, s. 23.

⁵Şeref, **GÖZÜBÜYÜK**, *Anayasa Hukuku*, Ankara, 2000, s. 3.

⁶**ALİFENDİOĞLU**, a.g.e., 2002, s. 48 vd.

⁷Bkz. Hasan, **EREN**, Hamza, **ZÜLFİKAR**, *Anayasa Sözlüğü*, Ankara, 1985, s. 224, Mehmet, **TURHAN**, “*Anayasa ve Anayasacılık*”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 27, Sayı: 3, 1994, s. 3.

⁸Yavuz, **ATAR**, *Türk Anayasa Hukuku*, Konya, 2005, s. 3–4.

⁹Erdoğan, **TEZİÇ**, *Anayasa Hukuku*, İstanbul, 2005, s. 3.

Böylece siyasal ya da askeri liderler ortaya çıkmıştır.¹⁰ Bu durum kişi-lider ilişkisini doğurmuştur. İşte bu ilişkilerden doğan uyuşmazlıkları dengeleme ve düzen getirme isteğinin ancak hukuk kurallarıyla olabileceği inancı “Hukuk Devleti” kavramını gündeme getirmiştir. Çünkü millete ait egemenliği kullanan Anayasal organların ellerinde bulundurdukları “iktidar”, toplum yaşamı için gerekli olduğu kadar tehlikelidir de. Sınır tanımayan, sınırlanmamış ve dengelenmemiş bir kuvvet milli egemenliğin en büyük düşmanıdır.¹¹

Genel olarak hukuk devleti idare edilenlere hukuk güvenliği sağlayan, adaletli bir hukuk sistemine sahip bir devlet düzenini ifade eder.¹² Hukuk devleti her şeyden önce Anayasal bir rejimi gerekli kılar.¹³ Buna bağlı olarak Hukuk devleti ve Anayasa’nın birbirini tamamlayan kavramlar olduğunu görmekteyiz.

“Yargı” kavramıyla Anayasa’yı birlikte ele almak gerekir. Dolayısıyla Anayasa Yargısı’nın anlamını vurgulamak ve tarihsel süreçle ele almak çalışma konum açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle giriş kısmını iki bölümde inceleyeceğim. Öncelikle Anayasa Yargısı’nın tanımını ve gelişimini açıklayacağım.

Kural olarak devlet ile kişi arasındaki ilişki eşit bir ilişki değildir. Çünkü bir tarafta bir veya birkaç insan, diğer tarafta milyonlarca insanı temsil eden bir kurum olarak devlet vardır.¹⁴

Daha öncede belirttiğimiz gibi bu kişi- devlet arasındaki ilişkileri düzen ve dengede tutma isteği, kişilerin devlet karşısındaki “insan” olma özelliklerinden yola çıkılarak doğuştan sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerinin korunması, eşitlik beklentisi de “adalet” kavramının temelini oluşturur. Bu noktada aslında Anayasa toplum içindeki bireylerin ihtiyaç duyduğu normlar bütünüdür. Toplumda bir düzen ve denge gerekir. Bu düzen ve denge başlangıçta teamül

---

¹⁰ Yılmaz, **ALİFENDİOĞLU**, *Anayasa Yargısı*, Ankara, 1997, s. 21.

¹¹ Ahmet, **İYİMAYA**, “*Anayasa Yargısı Üzerindeki Görüşlerden Kesitler*”, Yeni Türkiye Dergisi Özel Sayı, C:3, S: 14, 1998, s. 812.

¹² İbrahim, **KAPLAN**, “*Demokrasi Hukuk-Otorite*”, Yeni Türkiye Dergisi Özel Sayı: 14, C: 3, 1997, s. 820.

¹³ Hüseyin, **ERKENÇİ**, “*Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu, Yapısı ve İşlevi Daha Çağdaş Bir Türkiye’ye Doğru*”, Anayasa Yargısı 13, 1996, s. 205.

¹⁴ Doğan, **SOYASLAN**, “*Ceza Muhakemesi Hukuku*”, Ankara, 2006, s. 37.

nitelikli davranışlarla, sonrasında ise yazılı normlara dönüşmüş ve Anayasa şu an hak ettiği yerini almıştır.

İşte siyasi iktidarın keyfi uygulamalarını engelleyebilecek, toplum içindeki bireylerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyebilecek, bireyi iktidara karşı koruyabilecek bir denetim mekanizmasının varlığı “Anayasa Yargısını” gündeme getirmiştir.

Bu noktada Anayasa Yargısını kavram olarak açıklarsak, dar anlamda ve geniş anlamda Anayasa Yargısı olarak iki grupta toplayabiliriz. Geniş anlamda Anayasa Yargısı, “doğrudan doğruya anayasaya uyulmasını sağlamak amacını güden her türlü yargı işlemi”ni ifade eder.¹⁵ Dar anlamda ise, kanunların ve diğer bazı yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğunun yargısal merciler tarafından denetimi anlaşılır.¹⁶

Buna bağlı olarak Anayasa Mahkemesi’nin Yüce Divan sıfatıyla yapmış olduğu görev geniş anlamda Anayasa yargısının içine girerken, kanun, kanun hükmünde kararname ve TBMM İç Tüzüğü’nün Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi sırasında Anayasa Mahkemesi’nin faaliyeti dar anlamda Anayasa Yargısı kavramının içine dâhil olmaktadır.¹⁷

Anayasa Yargısının tanımı bazı hukukçular tarafından da şu şekilde ifade edilmiştir;

Yasaların, yasa düzeyindeki düzenlemelerin ve TBMM İç Tüzüğü’nün biçim ve öz yönünden Anayasa’ya uygunluğunu denetlemek işlevi, anayasa yargısının görevidir.¹⁸

Anayasa yargısı, anayasaya uygunluğu sağlayan bir çeşit yargılama faaliyetidir.¹⁹

Anayasa Yargısı, yasama işlemlerinin anayasaya uygunluğunun yargısal denetimidir.²⁰

---

¹⁵ Ergun, **ÖZBUDUN**, *Türk Anayasa Hukuku*, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 367.

¹⁶ **ÖZBUDUN**, a.g.e., s. 367, Selçuk, **BAL**, *Anayasa Hukuku*, Ankara, 2005, s. 62.

¹⁷ Fahriye, Çiftci, **EMİRAL**, *Anayasa Yargısı ve Türkiye’de Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s. 3-4.

¹⁸ Yekta, Güngör, **ÖZDEN**, “*Anayasa Yargısı*”, *Kırkkale Barosu Dergisi*, S: 10, 1994, s. 6.

¹⁹ Bülent, **DAVER**, “*Anayasa Mahkemesi Kararları Açısından Siyasal Partiler; Birkaç Örnek Olay*”, *Anayasa Yargısı* 2, 1986, s. 94.

Anayasa Yargısı, Anayasa Hukuku sorunlarında bağlayıcı karar veren bir yargı ise; bu yargının konusunu Anayasa oluşturacaktır. Anayasa ve Anayasa Yargısı çok yakın bir ilişki içerisinde.

Anayasa Yargısı, Anayasa Hukuku sorunlarında bağlayıcı karar veren bir yargı ise; bu yargının konusunu Anayasa oluşturacaktır. Anayasa ve Anayasa Yargısı çok yakın bir ilişki içerisinde.

Görüldüğü gibi Anayasa yargısına ilişkin birçok tanımlamalar yapılmıştır. Her anayasal sistemde temel sorun anayasanın korunmasıdır. Anayasanın korunması için öncelikle devlet iktidarını kullanan organların bütün faaliyetlerinde anayasaya uygun hareket etmelerini sağlamak gerekir.²¹

İşte devletin iradesini devlet adına kullanan bu organların keyfi uygulamalarını ortadan kaldırma isteği ve bir denetim mekanizmasının varlığı Anayasa Yargısının doğumuna neden olmuştur. Dolayısıyla yasaların Anayasaya uygunluğunun sağlanması için çeşitli sistemler uygulanmıştır.

Örn; yasama meclisi komisyonlarının Anayasaya uygunluk denetimi yapması, devlet başkanının Anayasaya uygun bulmadığı yasayı iade etmesi, anayasaya uygunluğunun siyasal bir organ tarafından denetlenmesi ve yargısal denetim... v.b.²² Günümüzde Anayasaya uygunluk denetimi Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmaktadır.

Anayasa yargısı kavramına değindikten sonra Anayasa Yargısının gelişimini ve Türkiye’de Anayasa Yargısının oluşumunu irdeleneceğim.

Anayasa Yargısının gelişimi, hukuk devleti anlayışının gelişmesiyle paralellik göstermiştir. Yargılama fonksiyonunu yerine getiren organların varlığı çok eski tarihlere kadar uzanmakla birlikte yasama organının işlemlerinin anayasaya uygunluk denetimine tabi tutulması, yakın geçmişte ortaya çıkmıştır.

---

²⁰ Yavuz, **ATAR**, “Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi”, Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, Ocak, 1998, s. 1.

²¹ Merih, **ÖDEN**, “Cumhuriyetin 75. Yıldönümünde Anayasa Yargısı”, AÜHFD, C: 48, S: 1- 4, s. 23–24.

²² M., Ali, **BULUT**, “Anayasa Mahkemesi’nin Gerekliliği, Gelişim Seyri ve Fonksiyonları”, Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak, 1998, s. 11.

Günümüzde hâkim olan “hukuk devleti” anlayışı, anayasa yargısının varlığını gerekli kılmaktadır.²³

Tarihsel süreçte, ilk önce yalnızca bireyler arasındaki uyuşmazlıklar yargılama faaliyetinin konusunu oluştururken, hukuk devleti anlayışının gelişimi sonucunda, idarenin eylem ve işlemlerinin denetlenmesi gereği gündeme gelmiştir.

Belli bir süre sonra sadece idarenin işlemlerinin denetimi, tek başına hukuk devletini gerçekleştirmeye yetmediği düşünülerek, yasama işlemlerinin de yargı denetimine tabi tutulması gerektiği ileri sürülmüştür.²⁴

Bunun yanı sıra Anayasa Yargısının ortaya çıkışında iki temel nedenden söz edilir. İlk neden II. Dünya Savaşı’ndan sonra, savaş sırasında ortaya çıkan olumsuz durumları ortadan kaldırmak ve bir daha oluşmasını engellemek için, hukuka bağlı devlet düşüncesini gerçekleştirmek isteğidir.²⁵

Diğer bir neden ise, bir kısım devletler federatif yapılarından doğan uyuşmazlıkları çözmeyi ve güvence altına almayı düşünmüşlerdir. İlk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde, devletin federatif yapısından kaynaklanan sorunlar doğmuş ve insan haklarının yasama organına karşı korunması düşüncesi Anayasa yargısının temel amacı olmuştur.²⁶

Türkiye’deki Anayasa yargısının oluşumunu incelerken öncelikle Osmanlı Dönemindeki anayasal hareketlerden bahsetmenin yerinde olacağı kanısındayım. Tarihi söylenenlere göre anayasal yönetim hem Türkiye’de hem de batıda anayasal demokrasiden önce gelmektedir.²⁷

---

²³ *Anayasa Yargısı* 23, Ankara, Anayasa Mahkemesinin 44. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Türkî Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar ve Türkiye’de Seçim Sistemleri” Konulu Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Nisan, 2006, s. 1.

²⁴ Ünal, **DEMİRCİ**, “*Anayasa Yargısı*”, Maliye ve Sigorta Yorumları, Cilt: 16, Sayı: 381- 382, 2002, s. 39.

²⁵ Celal, Fatih, **TÜRE**, Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin Yapısı, Konumu, İşlevi ve Batı Demokrasilerinden Örnekler: İngiltere- A. B. D.- Fransa, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995, s. 1.

²⁶ Yavuz, **ATAR**, “*Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*”, Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, Ocak, 1998, s. 1.

²⁷ Tuğrul, **ANSAY**, Don, Wallace, **JR**, *Introduction to Turkish Law*, 5. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, Nisan, 2006, s. 19.

Osmanlı İmparatorluğu bilindiği gibi meşrutiyetin ilanına kadar doğrudan ya da temsili olarak halk kendini değil, Tanrı adına sultanın halkı idare ettiği bir yönetim biçimidir.²⁸

Tanzimat döneminde Osmanlı Teokratik Devlet yapısında bir çatlama baş göstermiş ve ilkel bir biçimde de olsa “idari yargının” temelleri atılmıştır.²⁹ 1876 Anayasasında Anayasaya uygunluk açısından yalnızca siyasal denetime yer verilmişti.³⁰

1876 Anayasasının benimsediği sisteme göre, Heyet-i Mebusanca kabul edilen kanun teklif ve tasarılarının Anayasaya uygunluk denetimini Heyeti Ayan yapardı. Kuvvetler ayırımından çok kuvvetler birliğini ve Meclis Hükümeti sistemini benimseyen 1921 Anayasası’nda ise, bu yönde hiç bir hüküm bulunmamaktaydı.³¹

1924 Anayasasının 8. maddesinde, “*Hakkı kaza*³², *Millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mehakim*³³ tarafından istimal olunur.” 103. maddesinde ise “*Teşkilatı Esasiye Kanununun hiçbir maddesi, hiçbir sebep ve bahane ile ihmal veya tatil olunamaz. Hiçbir kanun Teşkilatı Esasiye Kanununa münafi olamaz.*”³⁴ denilerek, kanunların Anayasaya aykırı olamayacağını ifade etmiş olsa da bunun sağlanması bakımından mahkemelere bir yetki verilmemiştir.

Türkiye’de Anayasa Yargısı tam olarak 1961 Anayasasıyla hukukumuzda girmiştir. 1961 Anayasasında Anayasa Mahkemesi yaratılmıştır.³⁵ 1961 Anayasası çoğunluğun iradesini Anayasal sınırlar içerisinde tutabilmek amacıyla, biri

---

²⁸ ATAR, a.g.e., Hukuki Araştırmalar Dergisi, C: 1, S: 1, 1998, s. 38.

²⁹ ATAR, a.g.e., s. 38 v.d.

³⁰ Yılmaz, ALİEFENDİOĞLU, *Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı*, AİD, S: 1- 4, C: 24, 1994, s. 28.

³¹ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 28.

³² Bkz. Hasan, EREN, Hamza, ZÜLFİKAR, *Anayasa Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları, 1985, s. 224. Kaza, yargı anlamına gelir.

³³ Bkz. a.g.e., s. 226. Mehakim, mahkemeler anlamına gelir.

³⁴ Bkz. (der)1924 Anayasası(mülga), UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

³⁵ Suna, KİLİ, *Turkish Constitutional Developments and Assembly Debates On The Constitutions Of 1924 And 1961*, İstanbul, 1971, s. 28.

Cumhuriyet Senatosu, diğeri Anayasa Mahkemesi olmak üzere ikili bir sistem öngörmüştür.³⁶

Buna karşılık 1982 Anayasası Cumhuriyet Senatosundan vazgeçerek, temel hak ve özgürlükleri korumak, Mecliste oluşan çoğunluğun iradesinin Anayasal sınırlar içerisinde tutma görevini Anayasa Mahkemesine vermiştir.

Osmanlı Dönemindeki Anayasal hareketlerle başlayan, Meşrutiyetle birlikte teokratik yapıdan uzaklaşan hukukumuz, süreç içerisinde yapılan Anayasalarla da şekillenerek bugünkü halini almıştır.

Anayasa yargısına ihtiyaç duyulması da kanımca, bu süreçle var olmuştur. 1961 Anayasasıyla ilk defa yasaların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi fikri çıkmış olsa da, bu noktaya gelinilmesi gene bu tarihi sürecin bir sonucudur. Başlangıçta, yalnızca bireyler arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi isteği, idarenin işlemlerinin de denetlenmesi gereğini getirmiş ve zaman içerisinde hukuk devleti olabilmenin gereği, yasalarında denetimine ihtiyaç duyulması fikri ortaya çıkmıştır.

İşte bu gelişim beraberinde bugün ki Anayasa yargısının temellerini oluşturmuştur. Türkiye’de anayasa yargısının Anayasa Mahkemesi gibi özel statüye sahip olan yüksek bir mahkemeye bırakılmasının çok yerinde olduğu kanısındayım. Çünkü toplumların ilerleyebilmesi ve hukuk devleti olabilmesi bu gibi yüksek mahkemelerin varlığına bağlıdır.

“Anayasa Mahkemesi Üyeliği” adlı tez çalışmamı üç bölümde irdedeceğim. Birinci bölümde Anayasa Mahkemesinin tarihçesini, gerekliliğini, görevlerini, statüsünü ve işleyişini inceleyeceğim. İkinci bölümde Anayasa Mahkemesi Üyelerine genel bir bakışla, görevlerini, hukuki durumlarını, statü kurallarını, seçilme sürelerini, üyelere aranan şartları, üyelere ilişkin yasakları, üyeliğin sona erme hallerini inceleyerek, karşılaştırmalı hukukla birlikte ele Osmanlı Dönemindeki Anayasal hareketlerle başlayan, Meşrutiyetle birlikte teokratik yapıdan uzaklaşan hukukumuz, süreç içerisinde yapılan Anayasalarla da şekillenerek bugünkü halini almıştır.

Anayasa yargısına ihtiyaç duyulması da kanımca, bu süreçle var olmuştur. 1961 Anayasasıyla ilk defa yasaların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi fikri

---

³⁶ Bülent, **TANÖR**, Necmi, **YÜZBAŞIOĞLU**, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Şubat, 2001, s. 447.

çıkmiş olsa da, bu noktaya gelinilmesi gene bu tarihi sürecin bir sonucudur. Başlangıçta, yalnızca bireyler arasındaki uyuşmazlığın giderilmesi isteği, idarenin işlemlerinin de denetlenmesi gereğini getirmiş ve zaman içerisinde hukuk devleti olabilmenin gereği, yasalarında denetimine ihtiyaç duyulması fikri ortaya çıkmıştır.

İşte bu gelişim beraberinde bugün ki Anayasa yargısının temellerini oluşturmuştur. Türkiye’de anayasa yargısının Anayasa Mahkemesi gibi özel statüye sahip olan yüksek bir mahkemeye bırakılmasının çok yerinde olduğu kanısındayım. Çünkü toplumların ilerleyebilmesi ve hukuk devleti olabilmesi bu gibi yüksek mahkemelerin varlığına bağlıdır.

“Anayasa Mahkemesi Üyeliği” adlı tez çalışmamı üç bölümde irdeleyeceğim. Birinci bölümde Anayasa Mahkemesinin tarihçesini, gerekliliğini, görevlerini, statüsünü ve işleyişini inceleyeceğim. İkinci bölümde Anayasa Mahkemesi Üyelerine genel bir bakışla, görevlerini, hukuki durumlarını, statü kurallarını, seçilme sürelerini, üyelere aranan şartları, üyelere ilişkin yasakları, üyeliğin sona erme hallerini inceleyerek, karşılaştırmalı hukukla birlikte ele alacağım. Son bölümde ise Anayasa Mahkemesinin kuruluşuna ilişkin model önerilerini sunarak, genel bir değerlendirme ile çalışmamı tamamlayacağım. Bu çalışmanın akademisyenlere, hukukçulara ve hukukla ilgisi olan diğer meslek gruplarındaki herkese yararlı olmasını arzu ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL BULUNMADIĞINA İLİŞKİN SAYFA.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
GİRİŞ.....	ix
TABLO LİSTESİ	xxii
KISALTMALAR	xxiii

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASA MAHKEMESİ

1.1. Anayasa Mahkemesi'ne Genel Bir Bakış.....	1
1.1.1. Anayasa Mahkemesi'nin Tarihçesi	2
1.1.2. Anayasa Mahkemesi'nin Gerekliliği.....	3
1.1.3. Anayasa Mahkemesi'nin Statüsü	4
1.1.3.1. Bir Anayasa Organı Olarak Anayasa Mahkemesi.....	4
1.1.3.2. Bir Mahkeme Olarak Anayasa Mahkemesi.....	5
1.1.4. Anayasa Mahkemesi'nin Görev ve Yetkileri	7
1.1.4.1. Kanunların, Kanun Hükmünde Kararnamelerin ve T.B.M.M. İçtüzüğü ile Anayasa Değişikliklerinin Anayasa Uygunluğunun Denetlenmesi	8
1.1.4.1.1. Kanunlar	9
1.1.4.1.2. Kanun Hükmünde Kararnameler	11
1.1.4.1.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi İç Tüzüğü	12
1.1.4.1.4. Anayasa Değişiklikleri	12
1.1.4.1.5. Milletlerarası Antlaşmalar	13

1.1.4.1.6. Parlamento Kararları	13
1.1.4.2. Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi	14
1.1.4.3. Siyasi Partilerin Denetimi	16
1.1.4.4. T.B.M.M' nin Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması veya Üyeliğinin Düşmesine İlişkin Görevi.....	17
1.1.4.5. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Başkanını ve Başkanvekilini Kendi Üyeleri Arasından Seçmesi	17
1.1.4.6. Anayasaya Uygunluk Denetimin Şekilleri	18
1.1.4.7. Anayasa Mahkemesi'nin Görev ve Yetkilerinin Sorgulanması ..	21
1.2. Anayasa Mahkemeleri'nin İşleyişi.....	24
1.2.1. Türkiye'de Durum.....	24
1.2.2. Diğer Ülkelerde Durum.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞU VE ÜYELERİ

2.1. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu	29
2.2. Anayasa Mahkemesi Üyeliği.....	33
2.2.1. Üyelere İlişkin Statü Kuralları.....	33
2.2.1.1. Görev Süresi	34
2.2.1.2. Görevin Gerekleri.....	35
2.2.1.3. Asıl Üye- Yedek Üye Ayrımı.....	36
2.2.1.3.1. Genel Olarak	36
2.2.1.3.2. 1961 ve 1982 Anayasaları Açısından Ayrımın İncelenmesi	37
2.2.1.4. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Yargıçlarının Durumu.....	38
2.2.1.5. Üyelerin Belirlenmesi (Seçim Usulleri).....	41
2.2.1.5.1. Atama Sistemi	41
2.2.1.5.2. Seçim Sistemi.....	41
2.2.1.5.3. Karma Sistem	45
2.2.1.6. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçim Usulleri ..	47
2.2.1.6.1. 1961 Anayasası Dönemi	47

2.2.1.6.2. 1982 Anayasası Dönemi	49
2.2.1.7. Başkan ve Başkanvekili Seçimi	52
2.2.1.8. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Yargıçlarının Seçimi.....	54
2.2.1.8.1. ABD	54
2.2.1.8.2. Fransa	56
2.2.1.8.3. Avusturya	57
2.2.1.8.4. İtalya.....	58
2.2.1.8.5. İspanya	59
2.2.1.8.6. Latin Amerika	59
2.2.1.8.6.1. Arjantin.....	59
2.2.1.8.6.2. Brezilya	60
2.2.1.8.7. Almanya	61
2.2.1.8.8. Belçika.....	62
2.2.1.8.9. Bulgaristan	63
2.2.1.8.10. Romanya	63
2.2.2. Üyelerde Aranılan Şartlar	63
2.2.2.1. Genel Olarak.....	63
2.2.2.2. 1961 ve 1982 Anayasaları Bakımından Farklılıklar.....	65
2.2.2.2.1. Biçim Yönünden Farklılık.....	65
2.2.2.2.2. Nitelik Yönünden Farklılık	66
2.2.3. Üyelere İlişkin Yasaklar	67
2.2.3.1. Başkan ve Üyelerin Bakamayacakları Dava ve İşler.....	67
2.2.3.1.1. Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işler.....	67
2.2.3.1.2. Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya sıhrîyet yönünden usul ve fîruunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve sıhrîyeti doğuran evlilik kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhrîyet yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işleri	68

2.2.3.1.3. Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyımı sıfatıyla hareket ettiği dava ve işler.....	68
2.2.3.1.4. Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işler.....	69
2.2.3.1.5. İstisari mütalaa ve kanaat beyan etmiş olduğu dava ve işler	69
2.2.3.2. Görüş Bildirme Yasağı	69
2.2.3.3. Başka Görev Alma Yasağı.....	70
2.2.4. Başkan ve Üyelere İlişkin Cezai Soruşturma	70
2.2.5. Üyeliğin Sona Erme Halleri.....	71
2.2.6. Yardımcı Teşkilat	71
2.2.6.1. Raportörler	72
2.2.6.1.1. Raportörlerin Seçilme Usulleri	72
2.2.6.1.2. Raportörlerin Görevleri.....	73
2.2.6.1.3. Raportörlere İlişkin Cezai Soruşturma.....	75
2.2.6.1.4. Diğer Ülkelerdeki Durum	75
2.2.6.2. Genel Sekreterlik	77
2.2.6.3. Memurlar	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞUNA VE YAPISINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE YENİ MODEL ÖNERİLERİ

3.1. TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ANAYASA TASLAĞI.....	79
3.2. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN ÖNERİSİ.....	81
3.3. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLER.....	86
3.4. YENİ ANAYASA TASLAĞI.....	95
SONUÇ	98
KAYNAKÇA	104

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süreleri ve seçilme usuller.....40

KISALTMALAR

A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
AİD	: Amme İdaresi Dergisi
AMK	: Anayasa Mahkemesi Kanunu
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBF	: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
AY	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der	: Derleyen
İÜHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
m	: Madde
Örn	: Örneğin
S	: Sayı
s	: Sayfa
S.K.	: Sayılı Kanun
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TODAİE	: Türkiye Orta Doğu ve Amme İdaresi Enstitüsü
TÜSİAD	: Türkiye Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
v.b.	: Ve Bunun Gibi
v.d.	: Ve Devamı
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAYASA MAHKEMESİ

Birinci bölüm olarak adlandırdığımız bu bölümde öncelikle Anayasa Mahkemesi'ne genel bir bakış alt başlığı altında Anayasa Mahkemesi'nin tarihçesini, gerekliliğini, statüsünü, görevlerini ve işleyişini diğer ülkelerdeki durumuyla karşılaştırmalı olarak inceleyeceğiz.

1.1. Anayasa Mahkemesi'ne Genel Bir Bakış

Kanunların Anayasaya uygunluğunun denetimi, normlar arasında hiyerarşinin olması, Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığı hukuk devletinin gereğidir. Bireyin temel haklarının varlığı, bu hakların korunması gerektiği inancı ve ulusal düzeyde korunması isteği Anayasa Mahkemesi'nin oluşmasında etkindir. Türkiye 1961 Anayasasıyla Anayasa Mahkemesine kavuşmuştur.

Anayasa Mahkemesi, 1982 Anayasası'nın 146–153. maddelerinde yeniden tanımlanmıştır. Şu anda yürürlükte olan 10.11.1983 tarih ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun¹ Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini yeniden belirlemiştir.

Sahip olduğumuz en önemli kurumlardan birisidir Anayasa Mahkemesi. Bu hususta ARSEL şu görüşlerini belirtmiştir; “1961 Anayasasının kurduğu en

---

¹Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

önemli kurumlardan biri olan Anayasa Mahkemesi kendisini saygıya değer duruma getirecek davranışlara yönelmesini bilmiştir. Denilebilir ki Anayasa Mahkemesi bir yandan, Batının diğer ülkelerindeki aynı fonksiyonu ifa eden benzeri müesseselerin meziyetlerine ve geleneklerine paralel yolu seçmiş ve diğer yandan da bu müesseselere fikirleriyle, görüşleriyle rehberlik etmiş düşünürlerin, tavsiyeleri gereğince “Particiliğe müstakil, iktidara karşı müstakil ve popüleriteye karşı müstakil kalma” basiretini göstermiştir. Bundan başka Yüksek Mahkeme, bir yandan basın ve diğer yandan hukukçuların ve ilim adamlarının tenkid ve irşatlarından da yararlanmasını bilmiştir.”²ALİEFENDİOĞLU’ na göre ise “Anayasa mahkemesi’nin Cumhuriyetin niteliklerini oluşturan, demokratik, laik sosyal hukuk devleti kavramlarının, insan haklarına saygının uygulamada benimsenmesi ve yaşama mal edilmesi yönündeki çabalarında ulaşacağı başarı, görevini onurla yerine getirdiğinin kanıtı olacaktır.”³

1.1.1. Anayasa Mahkemesi’nin Tarihçesi

Anayasa Mahkemesi, Devlet ve Hukuk nizamımıza⁴ 1961 T.C. Anayasası ile girmiş bulunmaktadır. Birinci Cumhuriyetin siyasi düzenini kuran ve yürüten 1924 Teşkilatı Esasiye Kanunu da sert bir Anayasa yani kanunların Anayasaya aykırı olamayacağını emretmekte idi ise de; bunun müeyyidesini öngörmemiş ve mevcut mahkemelerde murakabeden kaçınmış bulunduğu; Türkiye 1924 ile 1960 yılları arasında, Hukuk Devleti değil, bir Kanun Devleti olmuştur.⁵

1924 Anayasasına ve zamanın iktidarına karşı yapılan başlıca tenkit, bir Anayasa Mahkemesi’nin mevcut olmadığı yolunda idi. Gerek üniversite öğretim üyeleri ve gerekse siyasi parti mensupları basında çıkan yazarlar Anayasa Mahkemesinin kurulmasını istiyorlar ve kurulacak olan bu Mahkemenin hak ve

---

²İlhan, ARSEL, Anayasa Mahkemesi’nin Bazı Eğilimleri Üzerine Bazı Görüşler, Ankara, AÜHF Yayınları No: 265, 1970, s. 1.

³ Yılmaz, ALİEFENDİOĞLU, “Anayasa Mahkemesi’nin İşlevsel Yönü”, AİD, Cilt: 19, Sayı: 1- 4, 1986, s. 23.

⁴ Bkz. Hasan, EREN, Hamza, ZÜLFİKAR, Anayasa Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları: 519, Ankara, 1985, s. 231. nizam; düzen.

⁵ Lütfi, DURAN, “Anayasa Mahkemesi”, Özel Galatasaray Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Dergisi, Sayı:2, İstanbul, 1966, s. 5.

hürriyetleri koruyacağını, Anayasanın demokratik hükümlerinin tatbik edilebilmesinin bu sayede mümkün olabileceğini belirtiyorlardı.⁶

1945 yılında çok partili yaşama geçiş ve 1950 yılında yapılan demokratik seçimler ile iktidarın muhalefete geçmesiyle sorunların bitmediği anlaşılmış ve yasama meclisinin denetlenmesi gereksinimi duyulmuştur. Önce aydınlar tarafından ortaya konulan bu anlayış, daha sonra siyasal partiler tarafından da desteklenmiş ve 1961 Anayasası'yla ilk kez Anayasa Mahkemesi kurulmuştur. Amaçlanan ve umulan, Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'da yazılı temel hak ve özgürlükleri korumasıdır.⁷

1.1.2. Anayasa Mahkemesi'nin Gerekliliği

Mahkemeler arasında özellikle Anayasa Mahkemesi şüphesiz özel bir konuma sahiptir. Türkiye'nin tarihine bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüze kadar Anayasal hareketler yapılmış, ancak hiçbirinde 1961 Anayasası'nın öngördüğü Anayasa Mahkemesi'ne yer verilmemişti. Toplumların ilerleyebilmesi, daha demokratik, daha çağdaş olabilmesi için bu gibi mahkemelerin etkisi oldukça büyüktür.

Anayasa Mahkemesi demokrasinin pekişmesinde katkısı olan yüksek ve özel nitelikli bir mahkemedir. Özellikle Anayasa Mahkemesi, demokrasinin oluşumu aşamasında anayasanın üstünlüğünün ve hukuk devletinin tesisinde katkıda bulunabilir ve azınlık hakları başta olmak üzere insan haklarını koruyabilir.⁸ Buna Anayasa Mahkemesi'nin koruyucu rolü diyebiliriz. Anayasa mahkemesi bunun yanı sıra kuvvetler ayrılığını takviye etmek ve kamu otoriteleri arasında hakemlik yapmak suretiyle de demokrasinin ve hukuk devletinin korunmasında katkıda bulunmaktadır.⁹

Eğer devlet organlarının anayasaya saygı göstermelerini sağlayacak bir mekanizma olmasaydı, şu an ne demokrasiden ne de hukuk devletinden ve onun

---

⁶ Servet, **ARMAĞAN**, *Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi*, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1975, s. 208.

⁷ Bkz. <http://www.anayasa.gov.tr>

⁸ Mustafa, **ERDOĞAN**, "Anayasa Mahkemeleri Önemli Midir?", AÜHFD, C: 54, S: 3, 2005, s. 2.

⁹ **ERDOĞAN**, a.g.e., s. 3.

bireye getirdiği hak ve özgürlüklerden bahsedilebilirdi. Bu açıdan bakıldığında kanımca Anayasa Mahkemesi'nin mevcut olan sistemimiz içerisinde yer alması oldukça yerindedir. Bu tür mahkemelerin var olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde bireyin serbestçe kendini ifade ettiği, yasalara saygı duyduğu, demokratik, laik toplumlar oluşabilir. Aksi takdirde hukuk devletinden söz edilemez.

1.1.3. Anayasa Mahkemesi'nin Statüsü

1.1.3.1. Bir Anayasa Organı Olarak Anayasa Mahkemesi

Anayasa Mahkemesi, anayasa organı niteliğine sahiptir.¹⁰ Öncelikle anayasa organı kavramını açıklamak gerektiği kanısındayım. Bir anayasa organından söz edebilmek için sadece anayasada zikredilmek yeterli değildir.¹¹ Bu organın varlığı, statüsü ve önemli yetkileri anayasada düzenlenmelidir. Diğer bir ifadeyle varlığının gerekliliği ve yetkileri, doğrudan doğruya anayasadan kaynaklanan devlet organları, “anayasa organı” olarak anlaşılmalıdır. Meclis, cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu ile birlikte AYM de tam bir anayasa organıdır.¹²

Bu tespiti yerinde kılan üç neden sayılabilir:¹³

- Bir bütün olarak görevinin kendine özgülüğü
- Kararlarının bağlayıcılığı. *Anayasa Mahkemesi kararları diğer tüm devlet organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. (AY m. 153/son)*¹⁴
- Kuruluşu, yetkileri ile üyelerinin nitelikleri ve hukuki statülerinin 1982 Anayasasında ayrıntılı olarak düzenlenmesi (m. 146- 148)

---

¹⁰ Anayasa Mahkemesi'nin bir anayasa organı olduğu kabul edilmiştir. Bkz. Ergun, **ÖZBUDUN**, *Türk Anayasa Hukuku*, s. 371–372, *Anayasa Yargısı 13*, AYM Yayınları, Ankara, 1996, s. 85- 91, Bülent, **TANÖR**, Nemci, **YÜZBAŞIOĞLU**, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Şubat, 2001, s. 467.

¹¹ O., Korkut, **KANADOĞLU**, *Anayasa Mahkemesi*, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Nisan, 2004, s. 3.

¹² **KANADOĞLU**, a.g.e., s. 4.

¹³ **KANADOĞLU**, a.g.e., s. 4.

¹⁴ Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

Buna karşılık diğer yüksek mahkemeler¹⁵ Anayasada yer almalarına rağmen anayasa organı sayılmazlar. Bunun bir nedeni; görevlerinin önemli ölçüde yasalarla belirlenmesi; bir diğeri ise kararlarının etkileri bakımından anayasa hukuku alanında devlet oluşumuna bir katkılarının olmamasıdır.¹⁶

Anayasa Mahkemesi'nin bir Anayasa organı olmadığını savunan DURAN, bu konudaki fikirlerini şöyle ifade etmektedir; *“Anayasa Mahkemesi bir Anayasa organı değil, Devletin organlarından birinin, yargı organının bir cüz'üdür. Gerçekten Anayasanın kendisi bir hükmi şahsiyet olmadığı için, bir organdan bahsedilemez; ancak Devletin tüzel kişiliği vardır ve uzuvları bulunabilir. Bununla beraber, Anayasa Mahkemesi, bir Anayasa müessesesidir. Bu yüksek kurul, Anayasa ile derpiş ve esasları tespit edilmiş olduğundan, kanun koyucu alelade onun varlığına, bünyesine, görev ve yetkilerine dokunamaz.”*¹⁷

Anayasa Mahkemesi'ni bir Anayasa organı olarak görmek mümkündür. Çünkü Anayasa organı olabilecek özelliğe sahiptir. Gerçekten Anayasa Mahkemesi, varlığı, statüsü, görev ve yetkileriyle Anayasada düzenlenmiştir. Kuruluşu, yetkileri, içinde barındırdığı üyeleri ve üyelerinin sahip olduğu nitelikleri 1982 Anayasasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

1.1.3.2. Bir Mahkeme Olarak Anayasa Mahkemesi

1982 Anayasası Anayasa Mahkemesi'ni, üçüncü bölümde “Yargı” başlığı altında diğer yüksek mahkemelerle beraber düzenlemiştir.

Bu düzenleme Anayasa Mahkemesinin Anayasa organı olmasının yanı sıra yüksek bir mahkeme olduğunun göstergesidir. Elbette Anayasa Mahkemesi'nin bir mahkeme olmasının yanı sıra verdiği kararlarla, siyasi alanda da söz sahibi olduğu yadsınamaz. Anayasa Mahkemesi diğer yüksek mahkemeler arasında yer almasına rağmen, kararlarının bağlayıcılığı ve kesinliği, kendi bünyesinde barındırdığı çalışanların AYM Başkanı tarafından atanması¹⁸, hiçbir makamın

¹⁵ Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesi'dir.

¹⁶ KANADOĞLU, a.g.e., s. 4, v.d.

¹⁷ Lütfi, DURAN, “Anayasa Mahkemesi”, s. 19- 20.

¹⁸ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>, (m. 57/2)

Başkanlığın isteği olmadıkça Mahkeme binasında güvenlik önlemini alamaması¹⁹, bir bütün olarak kendine özgü oluşu ile anayasada düzenlenen diğer yüksek mahkemelerden ayırt edici özelliğe sahiptir.

Kural olarak yargılama yapan kurumlar, yargı bağımsızlığına sahip tarafsız yargıçlardan kurulu mahkemelerdir. Diğer tüm mahkemeler için geçerli olan bu durum, Anayasa Mahkemesi içinde geçerlidir. Anayasa mahkemesi de yargı güvencesine sahip üyelere oluşur.(AY m. 147/2) Kararları bağlayıcıdır(AY m. 153/son), kararlarında ölçü olarak Anayasa normlarını alır(AY m. 148). Dolayısıyla Anayasa Mahkemesine ait anayasamızdaki bu düzenlemeler, onun diğer mahkemeler gibi görev yaptığının kanıtıdır.

Buna rağmen Anayasa Mahkemesi'nin üst mercii olması yönündeki düşünceleri savunmayan DURAN, bu durumu şu şekilde açıklamaktadır; *“Türkiye’de Anayasa Mahkemesi, 1960’ların başında ilk kuruluşunda yargı yerleri arasında sayılmakla beraber, bir yüksek mahkeme olarak kabul edilmemişti. Gerçekten, görev konuları belirli ve sayılı olan, alt dereceleri bulunmayan ve tek başına yargıda yer alan Anayasa Mahkemesine yüksek nitelmesi uygun düşmezdi.*

Esasen bu mahkemenin Devlet içindeki konumu ve işlevi, Yargıtay, Danıştay ve Askeri Yargıtay’ın işlevi, görev ve yetkilerinden büyük ölçüde farklı olduğundan; bu yargı mercileri arasında bir yüksek mahkeme diye gösterilmesi yerinde ve doğru sayılmazdı.”²⁰

1982 Anayasasındaki düzenlemenin de yanlış olduğunu savunan DURAN bunu şu sözlerle ifade ediyor; *“1982 Anayasası yanlış yolda bir tertip ve düzenleme ile Anayasa Mahkemesini yüksek mahkemeler arasında birinci sıraya koyarak, özel işlevini ve ayrık durumunu gölgelemiştir.”²¹*

Anayasa Mahkemesi'nin “Yüksek Mahkemeler” başlığı altında yer almasını eleştiren bir diğer hukukçumuz ÖZAY da, 1961 Anayasasının Mahkemeyi sona koyarak nitekim daha uygun bir uygulamaya gittiğini, ancak 1982 Anayasasının Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu hem konum olarak

¹⁹ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>, (m. 3/2)

²⁰ Lütfi, DURAN, “*Anayasa Mahkemesi Yargının Üst Mercii Değildir*”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C: 22, S: 206- 209, 1998, s: 32.

²¹ DURAN, a.g.e., s. 32 v.d.

“Yargı”nın ortasına aldığı, hem de “Yüksek Mahkemeler” kenar başlığı altına yerleştirmekle, teknik bakımdan doğru olmayan bir terim karışıklığı yarattığı kanısındadır. O’na göre bir yargı yerine sıfat olarak “Yüksek” diyebilmek için onun altında ilk derece mahkemelerinin bulunması gerekir.²²

Anayasa Mahkemesi diğer yüksek mahkemeler arasında ayrı bir özelliğe sahiptir. Kuruluşu, yetkileri ve görevleri diğer yüksek mahkemeler gibi anayasamızda düzenlenmekle birlikte, verdiği kararlarının bağlayıcı oluşu, çalışanlarını kendisinin ataması onun diğer yüksek mahkemelerden daha ayırt edici olduğunun göstergesidir.

Kısacası GÖREN’in de ifade ettiği gibi; “*Anayasamızda, Anayasa Mahkemesi üçüncü bölümde “Yargı” başlığı altında ve yüksek mahkemeler arasında yer almakla birlikte; Anayasa Mahkemesinin yerine getirdiği işlevin niteliği, onun genel yargı teşkilatı dışında özel ve bağımsız bir konum kazanmasına neden olmuştur*”.²³

1.1.4. Anayasa Mahkemesi’nin Görev ve Yetkileri

Daha öncede belirttiğimiz gibi Türkiye’de yasaların Anayasaya uygunluğunun denetimi 1961 Anayasasıyla hukukumuzda girmiştir.²⁴ Daha önceleri yasaların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi düzenlenmemiştir. Yalnızca Cumhuriyet Döneminin ilk Anayasası olan 1924 tarihli Anayasamızda, yasaların Anayasaya aykırı olamayacağı belirtilmiş, ancak bu durumu denetleyebilecek bir organın varlığından söz edilmemiştir.

Bu nokta Anayasa Mahkemesinin varlığı oldukça önemlidir. 1961 Anayasası, İkinci Dünya Savaşı sonunda kabul edilen Avrupa Anayasalarını, özellikle Alman ve İtalyan Anayasalarından örnek alarak yasaların anayasaya uygunluğunu benimsemiştir.²⁵

---

²² İlhan, ÖZAY, “Yargı Güvencesi- Bağımsızlığı ve Anayasa Mahkemesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 8, 1991, s: 113.

²³ Zafer, GÖREN, *Anayasa Hukuku*, Ankara, 2006, s. 265.

²⁴ *Anayasa Yargısı* 5, VII. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı(Lizbon, 1987), Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 12, Ankara, 1988, s. 181.

²⁵ A.g.e., s. 181.

Anayasa Mahkemesi yalnızca yasaların Anayasaya uygunluğunu denetlemekle kalmaz, aynı zamanda Yüce Divan sıfatıyla, Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılar.²⁶ Bunun yanı sıra, siyasi partilerin kapatılması davalarına bakar. Siyasi partilerin mali denetimlerini gerçekleştirir. Milletvekillerinin yasama dokunulmazlıklarının kaldırılmasına veya üyeliklerinin düşüğüne dair TBMM kararlarına karşı açılan iptal davalarına bakar. Son olarak kendi üyeleri arasından Uyuşmazlık Mahkemesi Başkan ve Başkanvekilini seçer.²⁷

Anayasa Mahkemesinin görevlerine kısaca değindikten sonra, yasaların Anayasaya uygunluğunun denetlenmesi görevini ayrıntılı bir şekilde ele alalım.

1.1.4.1. Kanunların, Kanun Hükmünde Kararnamelerin ve T.B.M.M. İçtüzüğü ile Anayasa Değişikliklerinin Anayasa Uygunluğunun Denetlenmesi

Anayasamızın 148/1 maddesine göre, “*Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğüünün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler.*

Ancak, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.”(AY m. 148/1)²⁸

Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa değişikliklerine ilişkin yalnızca şekil bakımından denetlemesi tartışmaları beraberinde getirmiştir. 1961 Anayasası ile 1982 Anayasası'nın konuyla ilgili düzenlemeleri farklıdır. 1961 Anayasası'nda

---

²⁶ Mümtaz, **SOYSAL**, , *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, 2. Baskı, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Mayıs, 1974, s. 201- 202.

²⁷ Yavuz, **ATAR**, “*Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*”, Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, Ocak, 1998, s. 3.

²⁸ Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

1971 yılında yapılan değişiklikle, Anayasa Mahkemesi'nin "anayasa değişikliklerinin de Anayasa'da gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu" denetleyebileceği belirtilmişti. Anayasa'da anayasa değişikliklerini denetleyebileceğine dair bir hüküm olmamasına rağmen, bu değişiklikleri şekil ve esas bakımından denetlemesine bir tepki niteliğindedir. Ancak buna rağmen Anayasa Mahkemesi, 1971'den sonra da şekil görüntüsü altında esas denetimi yapmaya devam etmiştir. Bunu da "devletin şeklinin Cumhuriyet" olduğu şeklindeki hükmün değiştirilemez olduğunu belirten 9. madde üzerinden yapmıştır. Bu bağlamda Mahkeme, 9. maddenin kapsamının sadece "cumhuriyet" kelimesiyle sınırlı olmadığını, bu maddenin Anayasa'nın başlangıç kısmı ile 1. ve 2. maddelerindeki hükümlerin temelini oluşturduğunu belirtmiştir. Bunu bazı kararlarında da görmekteyiz.²⁹

1982 Anayasası'nın düzenlemesinde sadece "şekil denetimi" ele alınmıştır. Anayasa Mahkemesi "değiştirilmesi teklif edilemeyen" Anayasa maddelerine aykırı gördüğü Anayasa değişikliklerini esas bakımından da denetlemelidir.

1.1.4.1.1. Kanunlar

*"Kanun, Anayasanın öngördüğü yetkili organ tarafından belirtilen usul ve biçimde kabul edilerek yürürlüğe konan yazılı hukuk kurallarıdır."*³⁰

Anayasa Mahkemesinin temel görevi kanunların Anayasaya uygunluğunu denetlemektir. Ancak, 1982 Anayasamız 174. maddesinde yer alan İnkılâp Kanunlarını Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanı dışına bırakmıştır. 1982 Anayasamız bu maddeyi şu şekilde düzenlemektedir; *"Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz."*(AY m. 174)

²⁹ E.1973/19, K.1975/87, K.T. 15.4.1975, ayrıca bkz. E.1975/167, K.1976/19, K.T. 23.3.1976; E.1977/82, K.1977/117, K.T. 27.09.1977

³⁰ Mehmet, SÜRER, Mustafa, TÜRK, *Anayasa Hukuku El Kitabı*, Ankara, Eylül Yayınevi, s. 12.

Benzer bir düzenleme 1961 Anayasasında da mevcuttur. 1961 Anayasası da devrim kanunlarını ve Milli Birlik Komitesi tarafından çıkarılmış kanunları Anayasa Mahkemesi denetimi dışına bırakmıştır. 1961 Anayasasının 153. maddesinde devrim kanunlarının korunmasına ilişkin düzenleme getirilmiştir. Buna göre, *“Bu Anayasanın hiçbir hükmü Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden aşağıda gösterilen Devrim Kanunlarının, bu Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılabilir ve yorumlanamaz.”*(1961 AY m. 153)³¹

1961 Anayasasının Anayasa Mahkemesi denetimi dışına bıraktığı diğer bir madde, geçici 4. maddedir. Bu maddeye göre, *“Bu Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplanmasıyla, 20 Nisan 1340 tarihli ve 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununa ve 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanunla 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı Kanuna göre kurulan Kurucu Meclisin, Milli Birlik Komitesinin ve Temsilciler Meclisinin hukuki varlıkları sona erer ve bunlar kendiliğinden dağılmış olurlar.*

27 Mayıs 1960 tarihinden itibaren Kurucu Meclisin toplandığı 6 Ocak 1961 tarihine kadar yasama yetkisini ve yürütme görevini Türk Milleti adına kullanmış bulunan Milli Birlik Komitesinin ve Devrim Hükümetlerinin karar ve tasarruflarından ve bunların, idarece veya yetkili kılınan organ ve mercilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında cezai veya mali veya hukuki sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Normal demokratik rejimi bütün teminatı ile kurmak amacıyla gerçekleştirilen ve yürütülen 27 Mayıs 1960 Devrim tarihinden 6 Ocak 1961 tarihine kadar çıkarılan kanunlar, Türkiye Cumhuriyetinin diğer kanunlarının değiştirilmesi ve kaldırılmasında uygulanan kurallara göre değiştirilebilir veya kaldırılabilir. Ancak, bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde iptal davası açılmayacağı gibi, itiraz yoluyla dahi mahkemelerde Anayasaya aykırılık iddiası ileri sürülemez.”(1961 AY geçici m. 4)³²

---

³¹ Bkz. (der)1961 Anayasası(mülga), UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

³² Bkz. (der)1961 Anayasası(mülga), UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

1.1.4.1.2. Kanun Hükümünde Kararnameler

Kanun hükümünde kararnameler, adından da anlaşılacağı üzere kanun gücündedir. Bu nedenle kanun hükümünde kararnamelerin çıkarılma yetkisi belli organlar aracılığıyla olmaktadır. Kanun hükümünde kararnamelerin Fransız ve İsviçre mevzuatında oldukça eski bir geçmişi vardır.³³ İkinci Dünya Savaşından sonra da İtalyan Anayasasına girmiştir.³⁴

1961 Anayasasının 5. maddesinde yasama yetkisinin T.B.M.M. ne verileceği, bu yetkinin devredilemeyeceği düzenlenmiş olsa bile, Meclise kanun hükümünde kararname çıkarma yetkisi verilmemişti.³⁵ Ancak, 1971 yılında 1488 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle T.B.M.M. nin kanun hükümünde kararname çıkarma yetkisinin var olduğu 1961 Anayasasının 64. maddesinde belirtilmiştir.

1982 Anayasamızda da 91/1. maddesinde düzenleme getirilmiştir. Buna göre, “T.B.M.M. Bakanlar Kuruluna kanun hükümünde kararname çıkarma yetkisi verebilir.” ifadesi kullanılmıştır.³⁶

Kural olarak bütün kanun hükümünde kararnameler, yürürlüğe girdikleri andan itibaren Anayasa Mahkemesinin Anayasaya uygunluk bakımından denetimine tabi tutulurlar. Ancak iki tür kanun hükümünde kararname bu kuralın istisnasını oluşturur.

Bunlardan ilki, daha önce belirttiğimiz Anayasamızın geçici 15. maddesinde belirtilen, Milli Güvenlik Konseyi dönemi içerisinde çıkarılmış bulunan kanun hükümünde kararnamelerdir. Ancak bu istisna 2001 Anayasa değişikliğiyle ortadan kaldırılmıştır. Diğer bir istisna ise Anayasamızın 148/1. maddesi gereğince, “Olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükümünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.” denilmiştir.

---

³³ Necip, **BİLGE**, *Hukuk Başlangıcı*, 15. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, Eylül, 2001, s. 48.

³⁴ **BİLGE**, a.g.e., s. 48 v.d.

³⁵ **BİLGE**, a.g.e., s. 48 v.d.

³⁶ Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

ÖZBUDUN, Anayasamızın bu maddesinde belirtilen düzenlemeyi hukuk devleti açısından sakıncalı bulduğunu ifade etmiştir.³⁷

DURAN ise bu durumu şu şekilde belirtmiştir, “*Türkiye’de siyasi toplum yaşamının 20. yüzyılda büyük bölümünün olağanüstü hal rejimleri altında geçtiği ve son dönemlerde Bakanlar Kurulu’na hemen her konuda sık sık kanun hükmünde kararname ile düzenleme yetkisinin verildiği göz önüne alınırsa; bu alandaki anayasal denetim yokluğunun, insan hakları ve temel özgürlükler için ne denli sakıncalı ve zararlı olabileceği sorulmak gerekir.*”³⁸

1.1.4.1.3. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü Anayasamızın 148. maddesi uyarınca hem şekil, hem de esas yönünden Anayasa Mahkemesinin denetimine bırakılmıştır. Bu İçtüzüğün hukuki niteliği bir kanun değil, bir parlamento kararıdır.³⁹ Her ne kadar parlamento kararı olmasına rağmen, Anayasa Mahkemesinin denetim yetkisi içerisindedir.

1.1.4.1.4. Anayasa Değişiklikleri

Anayasa değişikliklerinin Anayasa Mahkemesi tarafından denetimi 82 Anayasamızın 148/1. maddesinde belirtildiği gibi, sadece şekil bakımından mümkündür. Diğer bir ifade ile Anayasa Mahkemesi Anayasa değişikliklerini esastan inceleyemez. Aynı maddenin 2. fıkrasında da şekil bakımından denetim, “*teklif ve oylama çoğunluğuna ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları*” ile sınırlanmaktadır. Bunun yanı sıra Anayasa değişikliklerinde iptale karar verilebilmesi için beşte üç oy çokluğu aranır. Bu madde 3.10.2001 tarihli ve 4709 Kanunla yapılan değişikliğe göre son halini almıştır.⁴⁰ Daha önce bu oran üçte iki idi.

³⁷ Ergun, ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2005, s. 378.

³⁸ Lütfi, DURAN, *Türkiye’de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu*, Amme İdaresi Dergisi, S. 3, Eylül, 1984, s. 6.

³⁹ ÖZBUDUN, a.g.e., s. 378.

⁴⁰ ÖZBUDUN, a.g.e., s. 379.

1.1.4.1.5. Milletlerarası Antlaşmalar

82 Anayasamızın 90/son maddesinde, “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş Milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.*” denilerek, milletlerarası antlaşmalar hakkında Anayasa Mahkemesine Anayasaya aykırı buldukları gerekçesiyle başvurulamayacağı belirtilmiştir.

Bu maddeyi incelersek, milletlerarası antlaşmaların kanun hükmündedir. Kanaatimce bir devlet, milletlerarası anlaşmayı imzalarken, kendi hukukuna uygun olup olmadığını iyi bir şekilde inceleyerek karar vermelidir. Aksi takdirde uluslar arası kanun ile iç hukuktaki kanun çatışır. Daha önce çok tartışmalara konu olan Anayasamızın 90. maddesine Anayasa Mahkemesinin denetim yasağına ilişkin bir istisna getirilmiştir. Buna göre, “*Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.*” (07.05.2004 – 5170 S.K./7.mad)

1.1.4.1.6. Parlamento Kararları

Anayasa, T.B.M.M. nin karar biçimindeki işlemlerinin yargısal denetime tabi tutulmasını kural olarak kabul etmemiştir. Ancak iki istisna getirmiştir. Bunlardan ilki T.B.M.M. İçtüzüğü, diğeri de yasama dokunulmazlığın kaldırılmasına veya T.B.M.M. üyeliğinin düşmesine ilişkin kararlardır.

Anayasa Mahkemesine, yukarıda sayılan kararlara ilişkin başvurma koşulları ve başvuruların Anayasa Mahkemesi tarafından nasıl değerlendirileceği hususu, Anayasanın 85. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre, “*Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine*

başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar."⁴¹

1.1.4.2. Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi

Yüce Divan görevi teorik olarak Anayasa Yargısının kapsamı dışında olmasına rağmen, İtalya'da ve Almanya'da olduğu gibi Türkiye'de de bu görev, kanunların Anayasaya uygunluğunu denetleyen Anayasa Mahkemesine bırakılmıştır.⁴² Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatı ile cezai bir görevi ifa etmektedir.

Tarihteki Anayasalarımıza baktığımızda Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak görevi 1961 Anayasamızda da düzenlenmiştir. Bu anlamda Anayasa Mahkememizin bu görevinin 82 Anayasasında da düzenlenişi istikrarlı bir görev olduğunun göstergesidir. 1924 Anayasamıza baktığımızda ise Yüce Divan görevi gerektiğinde ve Yargıtay ve Danıştay üyelerinden oluşan yirmi bir kişilik bir "Divan-ı Ali" tarafından yerine getiriliyordu.⁴³

Anayasanın 148. maddesine göre Anayasa Mahkemesi;⁴⁴

- Cumhurbaşkanı,
- Bakanlar Kurulu üyelerini,⁴⁵
- Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini ve bu yüksek mahkemelerinin Başsavcılarını,⁴⁶
- Cumhuriyet Başsavcı vekilini,
- Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleri ile ilgili suçlarından dolayı yargılar.

⁴¹ Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

⁴² Faruk, **PETRİÇLİ**, *Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak Görevi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986, s. 43.

⁴³ Yavuz, **SABUNCU**, *Anayasaya Giriş*, Ankara, Mayıs, 2004, s. 259.

⁴⁴ Fatih., M., **DİKİCİ**, *Anayasa Hukuku*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz, 2005, s. 249.

⁴⁵ Milletvekilleri ve T.B.M.M. Başkanı görevleri ile ilgili suçlarından dolayı Yüce Divanda yargılanmamaktadır.

⁴⁶ Uyuşmazlık Mahkemesi burada sayılmamıştır. Bunun nedeni, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve üyelerinin Yüksek Mahkeme üyesi olmasıdır.

Yüce Divanın kararları kesindir.

Yüce Divan heyetlere, dairelere bölünmeyen ve bir birlik arz eden bir mahkeme olup bağımsız bir teşkilata sahiptir.⁴⁷ Kendi içinde bir bütünlük teşkil ettiği için, hiçbir devlet organının denetimine tabi değildir. Yüce Divanın idaresi ve denetimi Başkana aittir. Başkanlığın boş, Başkanın mazeretli ve izinli olduğu durumlarda, görevi Başkanvekili üstlenir. Başkanvekili de bulunmazsa Mahkemeye en kıdemli asıl üye Başkanlık eder.(2949 sayılı AMK m. 9)⁴⁸

Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan olarak görev yapması bazı bakımlardan eleştirilmektedir. Bu eleştiriler arasında ilk göze çarpan, üyelerinin genellikle yargıladıkları konuya ilişkin bir mesleki deneyime sahip olmayışları gelmektedir.⁴⁹ ÖZAY Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan görevine ilişkin düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir, "*Mahkemenin Yüce Divan niteliğine son verilmesi yanlıştır. Bu noktada da, İtalyan örneğinden, bir ölçüde esinlenmek mümkündür. Orada jüri sistemi olduğundan önceden kura ile belirlenen 16 kişi gerektiğinde yargılama sürecine girmektedir. Bizde ise, Mahkemenin kendi üyeleri koşuluyla, Yargıtay ve Danıştay ile Sayıştay üyeleri arasından önceden belirlenen 9 kişinin Yüce Divan yargılamasına katılabilmeleri düşünülebilir. Böylece Anayasa Mahkemesi uzman üyelerle de donatılmış ve daha uygun bir yargılama mümkün kılınmış olur.*"⁵⁰

Yüce Divana ilişkin bir diğer eleştiri, kararlarının kesin oluşudur. Bu durumun tereddüt oluşturduğu, kararlarına karşı bir itiraz imkânının tanınmaması hukuk devleti açısından düşündürücü olduğu söylenmektedir. Kararlarına karşı itiraz imkânının olmasını hem kamu vicdanını tatmin açısından, hem de doğruluğu kesinleştirme açısından yararlı olacağı düşünülmüştür.⁵¹

EREM ise, Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan olarak görevlendirilmesinin, onun prensibinde aranması gerektiği kanısındadır. Üç

⁴⁷ Hayati, **HAZIR**, *Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi*, Doktora Tezi, Konya, 1997, s. 105.

⁴⁸ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

⁴⁹ İlhan, **ÖZAY**, "*Yeni Bir Düzende Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş Görev ve Yetkileri İle Yargılama Usulleri*", Anayasa Yargısı 12, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 31, İzmir, 1995, s. 47.

⁵⁰ **ÖZAY**, a.g.e., s. 47.

⁵¹ Christian, **RUMP**, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, çev. Burak, Oder, Ankara, 1995, s. 109; Faruk, **PETRİÇLİ**, *Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak Görevi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986, s. 44.

kuvvetten üstün ve bağımsız oluşu “Yüce Divan” olarak nitelendirilmesinin isabetli görüldüğünü savunmaktadır. O’na göre Anayasa Mahkemesi’ne “Hususi Mahkeme” demek doğru olmayacaktır.

Yukarıda belirttiği prensibe bağlı olarak “Genel Mahkemeler” arasında, ama Hususi olarak nitelendirilmesinin doğru olmadığını düşünmektedir.⁵²

Anayasa Mahkemesi’nin Yüce Divan sıfatıyla görev yapması devam etmelidir. 1961 Anayasamızda da düzenlenen bu göreviyle Anayasa Mahkemesi istikrarlı bir tutum sergilemektedir. Elbette, eleştiriler olacaktır. Örn; Yüce Divan tarafından yargılanan kişiler arasında Yüksek Mahkemelerin yargı görevlileri de vardır. Siyasi sıfatı olmayan yargı görevlilerinin Yüce Divanda yargılanması kanımca yerinde değildir. Bu görevlilerin Yargıtay tarafından yargılanmasının yararlı olacağı kanısındayım. Bu nokta da Yüce Divanın, yargılama alanına giren kişiler daraltılmalıdır. Bunun yanı sıra, Yüce Divanın yargılamasına, niteliğine ilişkin düzenlemeler yeniden ele alınmalıdır. Özel ve yeni usul kanunu yapılarak, mevzuattaki yetersizlik giderilmelidir.

1.1.4.3. Siyasi Partilerin Denetimi

Anayasamızın 69. maddesinde de yer aldığı gibi, Anayasa Mahkemesi siyasi partilerin denetimi konusunda yargı organı olarak görevlendirilmiştir. 1995 Anayasa değişikliğine kadar, partilerin ön denetimini Cumhuriyet Başsavcılığı yapıyordu.⁵³ Bu düzenleme kaldırılmış olsa da, Cumhuriyet Savcılığı davayı açan makamdır. Cumhuriyet Savcılığının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesi karar vererek, bu davayı sonuçlandıracaktır. Esas denetimin ilk aşaması siyasi partilere ihtar, diğer aşaması ise siyasi partilerin kapatılmasıdır. Bunun yanı sıra Anayasa Mahkemesi siyasi partilerin mali denetimini de yapmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu denetimi yaparken Sayıştay’dan yardım almaktadır.

Bilindiği gibi Anayasa Mahkemesi, laiklik ilkesiyle ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüyle onlarca partiyi kapatmıştır.

---

⁵² Faruk, **EREM**, *Anayasa Mahkemesi’nin Yüce Divan Olarak İncelenmesi*, Ankara, Ajans Türk Matbaası, 1963, s. 5.

⁵³ Christian, **RUMP**, *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, çev. Burak, Oder, Ankara, 1995, s. 109.

Anayasa Mahkemesinin parti kapatma davalarını ceza davası olarak değerlendirmemesi de partiler aleyhine bir durum olarak değerlendirilmiştir.⁵⁴ Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi Cumhuriyetin temel niteliklerini korumak, O'na yönelik her türlü tehditleri ortadan kaldırmak, laiklik ilkesiyle bağdaşmayan ve bu amaçtan uzak olan siyasi partileri kapatmış ya da ihtarda bulunmuştur.

1.1.4.4. T.B.M.M' nin Yasama Dokunulmazlığının Kaldırılması veya Üyeliğinin Düşmesine İlişkin Görevi

Anayasamızın 85. maddesine göre, “*Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya milletvekilliğinin düşmesine 84 üncü maddenin birinci, üçüncü veya dördüncü fıkralarına göre karar verilmiş olması hallerinde, Meclis Genel Kurulu kararının alındığı tarihten başlayarak yedi gün içerisinde ilgili milletvekili veya bir diğer milletvekili, kararın, Anayasaya, kanuna veya İçtüzüğe aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içerisinde kesin karara bağlar.*”denmektedir.

Anayasa Mahkemesine böyle bir yetki verilmesinin sebebi, dokunulmazlık ve üyeliğin düşürülmesine ilişkin alınacak kararların keyfi ve en önemlisi yanlı olmasını engellemektir.⁵⁵ Anayasa Mahkemesi kararları, diğer organları kapsar ve bağlayıcıdır. Kararlarının bağlayıcılığı hüküm altına alınırken, ilk sıra yasama organına verilmiştir. Daha öncede belirttiğimiz gibi, yasama organı, Anayasa'nın emirlerine, Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlara uymak zorundadır.⁵⁶

1.1.4.5. Uyuşmazlık Mahkemesi'nin Başkanını ve Başkanvekilini Kendi Üyeleri Arasından Seçmesi

Anayasa Mahkemesinin bir diğer görevi Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık edecek üyeyi, kendi üyeleri arasından görevlendirir. (AY m. 158/2)

⁵⁴ Ozan, **ERGÜL**, *Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi*, Ankara, Doktora Tezi, 2003, s. 311.

⁵⁵ Fatih., M., **DİKİCİ**, *Anayasa Hukuku*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz, 2005, s. 260.

⁵⁶ Turan, **YILDIRIM**, “*Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı*”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 4, 1993, s. 79.

Anayasa Mahkemesinin bu görevi 1961 Anayasasında da yer almaktaydı. Ancak 1961 Anayasasının 140. maddesinde belirtilen Danıştay'ın üyelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından seçilmesi durumu, 1982 Anayasamızda yer almamaktadır.⁵⁷

1.1.4.6. Anayasaya Uygunluk Denetimin Şekilleri

Anayasaya uygunluk denetimi iptal davası ve itiraz yolu olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. İptal davasının diğer bir adı Soyut Norm Denetimi, itiraz yolunun diğer adı ise Somut Norm Denetimidir.

Soyut Norm Denetimi(İptal Davası)

Anayasamızın 150. maddesinde “İptal Davası” olarak düzenlenen Soyut Norm Denetimi, Anayasada belirtilen kişi ve organların, gene Anayasada öngörülen süre içerisinde, bir kanunun Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurduğu bir denetimdir. Bu denetim herhangi bir davayla veya olayla ilgili olmadığından soyuttur ve soyut norm denetimi olarak adlandırılır.⁵⁸

İptal davasının açılmasında “genel koruma davası” ve “organ davası” olmak üzere iki tür dava vardır. Bu iki davayı ATAR şu şekilde tanımlamıştır: “Genel koruma davasında, davayı açmaya yetkili kişi veya organlar anayasaya uygunluk denetiminin kapsamında bulunan bütün düzenlemeler hakkında dava açabilirken, organ davasında, bu davayı açmaya yetkili olanlar sadece kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda dava açabilirler.”⁵⁹

1961 Anayasasında yer alan bu iki tür dava, 1982 Anayasamızda yalnızca “genel koruma davası” kapsamında ele alınmıştır.

Anayasa Mahkemesinin vereceği iptal kararlarının yarattığı hukuki sonuçlarının önemi, Yasama, Yürütme, Yargı organlarını, İdare makamlarını,

⁵⁷ Bkz. (der)1961 Anayasası(mülga), UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr> “Danıştay üyeleri, Bakanlar Kurulu ile Danıştay Genel Kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar gösterilecek adaylar arasından Anayasa Mahkemesinin asil ve yedek üyelerinin üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.”

⁵⁸ DİKİCİ, a.g.e., s. 254.

⁵⁹ Yavuz, ATAR, “Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi”, Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, Ocak, 1998, s. 3.

gerçek ve tüzel kişileri bağlayıcı yönünün olmasından ötürü, davayı açabilecek kişi veya organlar 82 Anayasamızda sınırlı tutulmuştur.⁶⁰ Buna göre iptal davası açmaya yetkili kişi veya organları şu şekilde sıralayabiliriz: (AY m. 150)⁶¹

- Cumhurbaşkanı,
- İktidar (İktidarda birden fazla parti bulunması halinde, dava açma hakkını en fazla üyeye sahip parti kullanacaktır.)
- Ana muhalefet Partileri,
- Meclis Grupları,
- T.B.M.M üye tam sayısının en az beşte biri tutarındaki üyelerdir.

İptal davası açacak olan kişi veya organlar, dava dilekçelerinde, dava konusu ettikleri normun Anayasanın hangi maddelerine aykırı olduğunu gerekçelerle göstermek zorundadırlar. Bu husus eğer eksik ise Anayasa Mahkemesi, davayı açan tarafa 15 günlük eksikliğin giderilmesi için süre verir. Şayet bu süre içerisinde eksiklikler tamamlanmazsa, davanın hiç açılmamış sayılmasına karar verilir. (2949 Sayılı AYM'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun m. 29)

Kanunların ve Anayasa değişikliklerinin şekil bakımından anayasaya aykırılığı iddiası ile iptal davası açma yetkisi sadece Cumhurbaşkanı ve T.B.M.M üye tam sayısının beşte biri tutarındaki üyelere tanınmıştır. (AY m. 148/2)

İptal davası açma süresi istenen kanunun, kanun hükmünde kararnamenin ve içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak 60 gündür.(AY m. 151)

Ancak kanunların, Anayasa değişikliklerinin şekil bakımından Anayasa aykırılığı iddiasıyla açılacak iptal davasının süresi, iptali istenen kanunun Resmi Gazetede yayımlanmasından itibaren 10 gündür.(AY m. 148/2)

Bu süreler hak düşürücüdür. Sürelerin kesilmeleri veya durdurulmaları mümkün değildir.

---

⁶⁰ Mahmut., C., **CUHRUK**, “*Türk Anayasa Mahkemesi*”, Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 13.

⁶¹ Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

Somut Norm Denetimi(İtiraz Yolu)

İtiraz yolu, görülen bir davaya uygulanan kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı söz konusu olduğunda gündeme gelir. Diğer bir ifadeyle, davanın görülmesi sırasında, taraflardan birinin davaya konu olan kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddia etmesi ve hâkimin bunu ciddiye alması ya da hâkimin kendiliğinden söz konusu hükmün iptal edilmesini istemesi üzerine, Anayasa Mahkemesi bu itirazı inceler. Eğer Anayasaya aykırı olduğunu iddia ederse, iptal eder.

Somut norm denetiminin işletilebilmesi için;

- Bakılmakta olan bir davanın varlığı,
- Bu davaya bakan merciin mahkeme niteliğinde olması,
- Anayasaya aykırı olduğu iddia edilen bir normun var olması,
- Taraflardan birinin uygulanan normun Anayasaya aykırı olduğunu iddia etmesi ve mahkemenin bunu ciddiye alması veya re'sen kanaat getirmesi gerekmektedir.⁶²

Yukarıdaki şartların gerçekleşmesi üzerine, mahkeme konuyu Anayasa Mahkemesine gönderir. Anayasa Mahkemesince verilecek olan karara kadar davayı erteler.(AY m. 152/1)Anayasa Mahkemesi konunun kendisine gelmesinden itibaren beş ay içinde karar verir. Mahkeme de Anayasa Mahkemesinin bu kararına göre davayı görür. Ancak bu beş aylık süre içerisinde Anayasa Mahkemesi herhangi bir açıklamada bulunmamış ise, bu durumda davayı gören mahkeme, yürürlükteki kanun hükümlerini uygulayarak davayı sonuçlandırır. Ancak esasa girilmeden, Anayasa Mahkemesi bir karar verirse, davaya bakan mahkeme bu karara uymak zorundadır.(AY m. 152/3)

Anayasa Mahkemesinin işin esasına dayanarak verdiği bu red kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiası ile tekrar başvuruda bulunulamaz.(AY m. 152/4)

Bu noktada Anayasa Mahkemesi kararlarının ne kadar bağlayıcı olduklarını görebilmekteyiz. Gerçekten de Anayasamızın 153/son da belirttiği gibi

---

⁶² ATAR, a.g.e., s. 4.

“Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.” Kanımca, Anayasa Mahkemesinin kararlarının bağlayıcılığı birtakım zorunlulukları da beraberinde getirmektedir. Anayasa Mahkemesi kararları laik, hukuk devleti ilkesine dayanan, eşitlik ilkesiyle bağdaşan kararlar olmalıdır. Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde laiklik ve eşitlik ilkesine yer verilmektedir.

Anayasaya aykırılık iddialarının büyük çoğunluğunda, 1961 Anayasasının 12. ve 82 Anayasasının 10. maddesinde yer alan kanun önünde eşitlik ilkesine yer verildiği görülmektedir.⁶³ Laiklik konusunda da kararlarında bir düzenlilik görülmektedir. Nitekim bu doğrultuda, 1961 Anayasası döneminde verilen kararlarda yer alan laiklik tanımının, aynen 1982 Anayasası Döneminde de kabul edildiğini görmekteyiz.⁶⁴

1.1.4.7. Anayasa Mahkemesi’nin Görev ve Yetkilerinin Sorgulanması

Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerinin sınırlarına ilişkin tartışma ve eleştirileri, SAĞLAM iki grupta toplamaktadır. Bunlardan ilki Anayasa Mahkemesinin yasama ve yürütme ilişkisi açısından görev ve yetkilerinin değerlendirilmesi, diğeri ise diğeri yüksek yargı yerleri ile olan ilişkisi açısından değerlendirilmesidir.⁶⁵

Anayasa Mahkemesi’nin Yasama ve Yürütme İlişkisi Açısından Görev ve Yetkilerinin Değerlendirilmesi:

Parlamente sistemlerde yürütme organının yasama organı içerisinden oluşması bu iki kuvveti birbirine yakınlaştırmaktadır. Asıl sorun iktidar ile muhalefet arasında yaşanmaktadır.

⁶³ Özlem, Tuğba, DOĞAN, *Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Eşitlik İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2004, s. 11.

⁶⁴ Bihterin, DİNÇKOL, *1982 Anayasası Çerçevesinde Anayasa Mahkemesi Kararlarında Laiklik*, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları, 1992, 219.

⁶⁵ Fazıl, SAĞLAM, “Yetki ve İşlev Bağlamında Anayasa Mahkemesi’nin Yasama Yürütme ve Yargı İle İlişkisi”, *Anayasa Yargısı*: 13, Ankara, 1996, s. 47.

Bu bölünmede muhalefet partileri, Anayasa Mahkemesi'ni hukuk devletinin temel kurumu olarak nitelerken, iktidar partileri Anayasa Mahkemelerini siyasal faaliyetlerin bir engeli olarak görürler.⁶⁶ Çünkü Anayasa Mahkemesi görev ve yetkileri gereği, hukuka aykırı bulunduğu siyasal faaliyetleri durdurabilir ve bu nokta da kesin ve bağlayıcı karar verebilir. Aslında bu durum Anayasa Mahkemesi'nin yaptığı işin doğası gereğidir.⁶⁷

Anayasa Mahkemesi, aykırılık iddiası ile önüne gelen yasaları, Anayasaya aykırı bulursa iptal etmek zorundadır. Veya önüne gelen itirazları kabul etmek zorundadır. Bu durum Anayasa Mahkemesi'ni ister istemez iktidarla karşı karşıya getirir. Anayasa Mahkemesinin de “siyasal yargı” olarak nitelendirilmesi de bu durumdan ileri gelir.⁶⁸

SAĞLAM' a göre eleştirilerin en yoğunu şu şekilde ifade edilmektedir: *“Anayasa Mahkemesi yetkisini aşmakta, yasama organının alanına girmekte, ulusal iradeye müdahale etmektedir.”*⁶⁹ Bu görüşün yaygınlığı Anayasamızın 153. maddesinin 2. fıkrasındaki düzenlemeden de anlaşılmaktadır. Buna göre, *“Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.”*

Yukarıdaki Anayasa Mahkemesinin yetkisine ilişkin sınırlama dahi eleştirilere engel olamamıştır. Eleştirilerin oluşundan çok, neye karşı yapıldığı da önem taşır. Anayasa Mahkemesinin kararlarına karşı bir eleştiri mümkün olabilir. Anayasa Mahkemesinin yorumuna ilişkin bir eksikliğin ifade edilmesi oldukça doğal, hatta yararlıdır da. Bu tür eleştiriler SAĞLAM' ın da belirttiği gibi mahkemelerin içtihatlarına yardımcı olur ve yapılması da gerekmektedir.⁷⁰ Ancak mahkemenin kararına ilişkin eleştiriden, mahkemenin yetkisini açtığı sonucunun çıkarılması yersizdir. Çünkü Anayasa Mahkemesi kendi kendisini sınırlayan ve diğer hiçbir organ tarafından sınırlanamayan bir statüye sahiptir.

---

⁶⁶ SAĞLAM, a.g.e., s. 48.

⁶⁷ SAĞLAM, a.g.e., s. 48 v.d.

⁶⁸ SAĞLAM, a.g.e., s. 48 v.d.

⁶⁹ SAĞLAM, a.g.e., s. 48 v.d.

⁷⁰ SAĞLAM, a.g.e., s. 49.

Aksine, Anayasa Mahkemesi verdiği kararlarla, diğer organları ve kişileri etkisi altına alır. Bu durum 82 Anayasamızın 153/son maddesinde de belirtilmiştir.

Buna göre, “*Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.*”

Anayasa Mahkemesinin vermiş olduğu kararların bağlayıcılığı, Anayasa Mahkemesinin yetkisinin ne şekilde sınırlandırılacağı sorusunu da beraberinde getirmektedir. Elbette Anayasa Yargısının da “sınırsız oluşu” mümkün değildir.⁷¹ Anayasa Mahkemesinin kuruluşunun, görev ve yetkilerinin, çalışma düzeninin nasıl olacağı Anayasamızda sayılmıştır. Bu durum Anayasa Mahkemesi yargıçlarının Anayasada belirtilen bu ilkelere göre görev yapacaklarının kanıtıdır. Anayasa Mahkemesi yetki ve görev bağlamında çok ta sınırsız değildir.

Anayasa Mahkemesi’nin diğer Yüksek Yargı yerleri açısından Görev ve Yetkilerinin Değerlendirilmesi:

Bilindiği gibi, mahkemelerce Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinin önüne getirilen itirazlar Anayasa Mahkemesi tarafından, yasada öngörülen süre içerisinde incelenir ve karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin önüne gelen yasayı, mahkemeye aynı görüşte olarak iptal ettiği durumlarda pek bir problem yoktur. Ancak, iptal kararı vermeyip, Anayasaya uygun yorum yöntemiyle yasanın geçerliliğini koruduğu durumlarda sorun ortaya çıkmaktadır.⁷²

Anayasa Mahkemesinin bu yaklaşımını SAĞLAM şu sözlerle ifade etmektedir; “*Anayasa Mahkemesi’nin geliştirdiği bu yorum yöntemi, diğer yüksek yargı yerleri açısından adeta genişletici bir yorum niteliği kazanmakta ve hukuku geliştirici bir işlevi yerine getirmektedir. Bir yasanın itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesi önüne gelmesi, mahkemenin o hükme bir anlam veremediğinin göstergesidir.*”

---

⁷¹ Mehmet, **KARAMAN**, *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Hukuk Devleti*, Ankara, Yüksek Lisans Tezi, 2001, s. 60.

⁷² **SAĞLAM**, a.g.e., s. 51.

Bu durumda Anayasa Mahkemesi'nin yasa ile ilgili Anayasaya uygun yorum yapması, denetlenen yasanın uygulamadaki anlamını farklılaştırmaktadır.

Bundan sonraki uygulamada mahkemelerin bu yoruma itibar etmeleri halinde ortada bir sorun kalmayacaktır.”⁷³

1.2. Anayasa Mahkemeleri'nin İşleyişi

Anayasaların temel kanun olduğunun kabul edilmesi ve kanunların Anayasaya uygunluğu prensibinin benimsenmesi temel hak ve hürriyetleri korumak için yeterli değildir. Yasamanın yaptığı kanunların, yürütmenin aldığı kararların ve uygulamasının, Anayasaya aykırı olduğu durumlarda, bunları durduracak bir kuvvetin gerekliliği Anayasa Mahkemesi'nin oluşumuna etken olmuştur.⁷⁴

Anayasa Mahkemeleri'nin işleyişi konusunda iki durumu ele almak gerekmektedir. Birincisi; mahkemelerin önlerine gelen dosyaları, bünyesinde barındırdığı hangi personellerin incelediği, diğeri ise Anayasa Mahkemesi'nin iki kurul halinde mi, yoksa tek kurul halinde mi çalışması gerektiği konusudur.

1.2.1. Türkiye'de Durum

Anayasa Mahkemeleri'nin işleyişinde belirleyici olan, Anayasa Mahkemesi bünyesindeki hukuk birimlerinin varlığıdır. Hukuk birimlerinden maksat, Anayasa Mahkemesi'ne Anayasaya aykırılık iddiası ile gelen dosyaları ilk elden inceleyen, araştıran ve rapor hazırlayarak dosyayı Anayasa Mahkemesine sunan kişilerdir.

Türkiye'de ve diğer Avrupa ülkelerinde, Anayasa Mahkemeleri önlerine gelen dosyaları ilk elden incelemeler.⁷⁵ Bu görevi İtalya ve İspanya'da “asistan”, Türkiye, Almanya ve Avusturya'da “sürekli raportör” adı verilen ve Anayasa

---

⁷³ SAĞLAM, a.g.e., s. 51.

⁷⁴ Orhan, ALDIKAÇTI, *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası(Ders Notları)*, İstanbul, İÜHF Yayınları, Fakülteler Matbaası, 1971, s. 305.

⁷⁵ Güray, DAĞ, *Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 59.

Mahkemeleri üyelerine yardımcı olan kişilerdir.⁷⁶ Adlarından da anlaşılacağı gibi, önlerine gelen dosyaları inceleyen ve rapor hazırlayarak Anayasa Mahkemesi'ne sunan yardımcı personellerdir.

Anayasa Mahkememiz tek kurul halinde çalışır. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi, Avrupa Anayasa Mahkemelerinden farklı olarak "Anayasaya uygunluk denetimini" dosya üzerinden inceler.

Anayasa Mahkemesi, *Siyasi partileri kapatma davalarında* gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırır.(2949 S.K. m. 33/2)⁷⁷ Yine siyasi partileri kapatma davalarında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasi partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilinin savunması dinlenir.(2949 S.K. m. 33/1, AY m. 149) Kısacası Anayasa Mahkemesi, Yüce Divan sıfatıyla baktığı davaların dışında kalan işleri dosya üzerinden inceler.

Anayasa Mahkemesinde, *iptal davasına ilişkin* dilekçe ve ekleri kayıt tarihinden itibaren beş gün içinde "raportörler" tarafından incelenir. Anayasa Mahkemesi bu rapor üzerindeki çalışmalarını en çok beş gün içinde tamamlayarak karar verir.⁷⁸ Anayasa Mahkemesi ilk inceleme sonucunda herhangi bir eksiklik görmezse işin esasının incelenmesine karar verir. Aynı raportör, işin esasını incelemeye başlar.

İtiraz yoluyla başvurularda da, mahkemelerce itiraz yoluyla gelen işler, Anayasa Mahkemesi'nin görevlendireceği raportörler tarafından evrakın kayıt tarihinden itibaren beş gün içerisinde bir raporla Başkanlığa bildirilir. (İçtüzük m. 8 b)⁷⁹ Anayasa Mahkemesi, raportörce gönderilen raporu esas alarak ilk incelemesini yapar. Anayasa Mahkemesi, kendisine sunulan evrakta bir eksiklik bulunmadığı ve başvuran mahkemenin yetkili olduğu kanısına varırsa işin esastan incelenmesine karar verir. Raportör esas yönünden rapor hazırlamak üzere çalışmalara başlar. Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa bildirirler. Bu raporların, esasın

---

⁷⁶ DAĞ, a.g.e., s. 47

⁷⁷ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

⁷⁸ İbrahim, Ö., KABOĞLU, *Anayasa Yargısı*, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, Kasım, 1997, s. 50.

⁷⁹ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>

incelenmesine karar verildiği tarihten itibaren bir ay, acele işlerde Başkanlıkça belirlenen süre içinde hazırlanması zorunludur.(İçtüzük m. 9)⁸⁰

Raportörler tarafından hazırlanan raporların birer örneği de, toplantı gününden on gün önce üyelere dağıtılır. Toplantıda kararlar salt çoğunlukla verilir. Anayasa değişikliklerinde iptale ve siyasi parti davalarında kapatılmaya karar verebilmesi için beşte üç oy çokluğu şarttır.(AY m. 149)

Anayasa Mahkemesinin kararları, gerekçeli olarak Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlüğe girer.(AY m. 152)

1.2.2. Diğer Ülkelerde Durum

Avrupa Anayasa Mahkemelerinin işleyişlerinde, yargılama prosedürünü genellikle iki kurul olarak gerçekleştirildiği görülür. Almanya, İspanya ve Portekiz’de iki Daire şeklinde mahkemeler çalışmalarını sürdürürler.⁸¹

Almanya’da üyelerin atanması ve özgül görevleri bakımından, iki mahkeme gibi işleyen iki Daireye bölünmüştür.⁸² Birinci Daire, itiraz yoluyla gelen anayasaya aykırılık iddialarını ve anayasal başvuruları çözmekle görevlidir.⁸³ İkinci Daire ise, Federal kanunlar ile eyalet kanunlarının Federal Anayasaya uygunluğunu denetler. Ayrıca, hükümet organları arasındaki siyasi ihtilafları, seçim uyuşmazlıklarını, siyasi partilerin Anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevlidir.⁸⁴

İspanya’da Anayasa Mahkemesi, her biri 6 üyeden oluşan ve kendine özgü görev ve yetkileri bulunan iki daireye ayrılmıştır. *Portekiz’de* ise, her biri Başkan ve altı üyeden oluşan, işbölümüne göre davaları yargılayan iki seksiyondan oluşmaktadır.⁸⁵

---

⁸⁰ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>

⁸¹ KABOĞLU, a.g.e., s. 47.

⁸² KABOĞLU, a.g.e., s. 48.

⁸³ Güray, DAĞ, *Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 59.

⁸⁴ DAĞ, a.g.e., s. 59.

⁸⁵ KABOĞLU, a.g.e., s. 48.

Birden fazla kurul ve dairesi bulunan Anayasa Mahkemelerinde, kurullar ve daireler arasında aynı konuda içtihat farklılıkları doğduğunda, içtihadı birleştirmek amacıyla, daireler ve kurullar bir araya gelerek “Büyük Kurul” veya “Birleşik Kurul” adıyla toplanırlar.⁸⁶ Ayrıca, bu ikili çalışma sisteminin, mahkemenin iş yükünü azaltmasına, alt dereceli mahkemenin kararlarının, “Büyük Kurul” tarafından tekrar incelenmesiyle kararlarda isabet sağlanmasına ve bu durumda istikrar yaratmasına neden olacağını söylemek gerekir.

Avrupa’da Anayasa Mahkemelerinin işleyişi ile ilgili bir diğer önemli konu da, yargılamanın duruşmalı mı yoksa dosya üzerinden incelemeli mi olacaktır. Almanya, İspanya, İtalya, Avusturya, Portekiz ve Polonya’da yargılama duruşmalı olarak yapılmaktadır.⁸⁷

Türkiye’de ise daha önce de belirttiğimiz gibi, Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışındaki işleri dosya üzerinden inceler, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırır.(2949 S.K. m. 30/1)

---

⁸⁶ DAĞ, a.g.e., s. 60.

⁸⁷ DAĞ, a.g.e., s. 60.

İKİNCİ BÖLÜM

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞU VE ÜYELERİ

Yargı kavramının oluşumu geçmişe dayalıdır. İlk topluluklardan çağdaş devlete gelinceye kadar toplumda bireyler arasında ya da birey ile devlet arasında anlaşmazlıklar olmuştur. Anlaşmazlıklarda güçlü taraf istediği çözümü, zayıf olan tarafa kabul ettirmek isterken, zayıf taraf ise çözümü red etmek ve hakkını aramak isteyecektir.¹ Söz konusu bu anlaşmazlıkların çözümü “hukuk” yoludur. Yargı, sorunların çözümüne hukuk kurallarıyla gidecektir. Bu da bağımsız mahkemeler aracılığıyla ve yine mahkemelerdeki bağımsızlığı güvence altına alınmış yargıçlar yoluyla olabilecektir. Yargı bağımsızlığı hukukun üstünlüğüne dayanan demokratik bir devletin olmazsa olmaz koşuludur.² Yargının bağımsızlığı kadar yansız oluşu da önem taşır. Çünkü yüksek yargıçlar hukuk kurallarını büyük bir titizlikle uygularken, toplumdan diğer bir ifadeyle “dış dinamikten” etkilenirler. Kendilerini toplumun genel değerlerinden, sınıfsal dengesinden soyutlayabilmeleri olanaksızdır.³ Yargıcın yansızlığı yasal önlemler ile sağlanabilse de, yansız bir yargıcın yetişmesi, kişiliği ile yakından ilgilidir. Bu nedenle, yargıçların bilgi ve etik kurallar yönünden çok iyi yetiştirilmesi gerekir.⁴

---

¹ Bülent, **DAVER**, “Anayasa Mahkemesi Yargıcı (Üyesi)”, Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 7, Ankara, 1987.

² Eraslan, **ÖZKAYA**, “Yargının Sorunları ve Yargı Bağımsızlığı”, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 1, S: 1, s. 13.

³ Artun, **ÜNSAL**, *Siyaset ve Anayasa Mahkemesi*, Ankara, AÜSBF Yayınları, 1990, s. 231.

⁴ **ÖZKAYA**, a.g.m., s. 17.

İkinci Bölüm olarak adlandırdığımız bu bölümde, öncelikle Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunu, Anayasa Mahkemesi üyeliği'ni, üyelere ilişkin statü kurallarını, karşılaştırmalı hukuktaki yargıçların durumunu, üyelere aranan şartları, seçim usullerini..v.b inceleyeceğiz.

2.1. Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu

Almanya ve Avusturya'daki anayasa yargısı örnek alınarak kurulan Anayasa Mahkemesi 1961 Anayasasında ilk kez yerini almıştır.

Anayasa Mahkemesi, 1982 Anayasası'nın 146–153. maddelerinde yeniden tanımlanmıştır. Şu anda yürürlükte olan 10.11.1983 tarih ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Anayasa Mahkemesi'nin görev ve yetkilerini yeniden belirlemiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin kurulması elbette bir ihtiyaç sonucu olmuştur. Kanımca, demokrasi ve hukuk kurallarının geçerliliğine saygı duyulan toplumlarda tartışmasız olarak bu tür mahkemelerin varlığı etkilidir. Bir devlet olabilmek çok ta kolay değildir. Devletten söz edebilmek için öncelikle üç koşulun varlığı gündeme gelir. Ülke, egemenlik ve insan. İşte belirli bir toprak üzerinde yaşayan insan topluluğunun egemenliğini temsilen kullanan iktidar keyfi uygulamalara başvurduğu anda hukuk devletinden söz edilemez. Yasalara saygı her şeyden önce hak ve yükümlülükler saygı duymakla mümkün olur. Anayasa Mahkemesi niteliğinde bir kurumun varlığı sadece toplum içindeki birey ya da birey-devlet uyumsuzluklarının giderilmesini sağlamaz. Aynı zamanda devlet içindeki organların işlemlerine karşı da bir denetim yolunu sağlar.

Anayasa Mahkemesi'nin neden kurulduğunu ya da böyle bir kuruma neden ihtiyaç duyulduğunu J. J. Rousseau'nun bir eserinde söylediği şu sözlerle ifade etmenin yararlı olacağı kanısındayım.

J. J. Rousseau bir eserinde şöyle demiştir; *“Kanunların icrası ve infazı salâhiyetleriyle mücehhez⁵ kılınmış bir heyetin bu kanunları kendi keyif ve arzusuna, kendi fantezisine göre konuşturabildiği bir memlekette hürriyet diye bir*

---

⁵ Ferit, **DEVELLİOĞLU**, *Osmanlıca- Türkçe Lügat*, Ankara, 2002, s. 704. Mücehhez: donatılmış.

şey olamaz. Çünkü bu takdirde hükümet en müstebit⁶ arzu ve iradesini kanun şeklinde tatbik muktendir⁷ olacaktır.⁸

Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu Anayasamızın 146. maddesinde, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki kanunun ise 2. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Anayasa Mahkemesi, on bir asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Anayasa Mahkemesi üyeliği seçiminde karma usul benimsenmiştir. Bunun nedeni üyeliğe seçilebilenler arasında, avukatların, bürokratların, general ve amirallerin, belli koşulları sağlamak koşuluyla öğretim üyeleri de seçilebilmesidir. Üyeler Cumhurbaşkanı tarafından atanırlar. Üyelerin nerelerden seçileceği hususu Anayasamızda düzenlenmiştir. Anayasamızın 146. maddesine göre; “Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.”⁹

Yükseköğretim Kurumu öğretim üyelerinin, bürokratların ve avukatların Anayasa Mahkemesine üye olarak seçilebilmesi için, Anayasamızın 146/3. maddesi gereğince, “Kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.” Ayrıca 2949 sayılı Kanunun 3. maddesine göre ise, “Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında öğretim üyesi veya Yükseköğretim Kurulu başkan veya üyesi veya Yükseköğretim Kurumu rektör veya dekanı veya müsteşar, müsteşar yardımcısı, general, amiral, büyükelçi, bölge valisi veya vali, olarak

⁶ DEVELLİOĞLU, a.g.e., s. 746. Müstebit: despot, söz hakkı ve hareket serbestliği vermeyen.

⁷ DEVELLİOĞLU, a.g.e., s. 681. Muktedir: gücü yeten, iktidarlı.

⁸ İlhan, ARSEL, *Türk Anayasa Hukuku'nun Umumi Esasları I*, Ankara, Mars Matbaası, 1965, s. 453.

⁹ Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

görev yapmak veya Mesleğinde avukat olarak fiilen onbeş yıl çalışmış olmak” koşulu aranır.

Ayrıca Anayasa Mahkemesine çalışmalarında yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör verilir.(2949 S.K. m. 16) Raportörlerin, hangi esaslarla seçileceği hususu 2949 sayılı Kanununun 16. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, *“Raportörler mesleklerinde en az beş yıl başarı ile çalışmış olan; 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda tanımlanan hâkim ve savcılar, Sayıştay denetçisi, baş denetçisi veya uzman denetçileri arasından ilgilinin isteği, Anayasa Mahkemesi Başkanının uygun görmesi üzerine bağlı oldukları kurumun yetkili mercileri tarafından atanırlar. Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında doçent, yardımcı doçent ve doktora yapmış araştırma görevlileri de aynı usul ve şartlarla raportör olarak atanabilirler.”*¹⁰

Raportörler, Anayasa Mahkemesinin önüne gelen dosyaları inceler, araştırır ve bir rapor hazırlayarak Başkanlığa gönderir. Bu görevi ile Anayasa yargıçlarına karar vermelerinden önce yardımcı olurlar.

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 8. ve 9. maddeleri uyarınca da, Anayasa Mahkemesine, mahkemelerden itiraz yoluyla gelen işleri ve iptal davalarını, ilk ve esasa ilişkin incelemelerde bulunurlar. Bu incelemelerin sonuçlarını kendi düşüncelerini de ekleyerek bir rapor haline getirirler ve Başkanlığa sunarlar. Kanımca, raportörlerin Anayasa Mahkemesi’nde görevleri itibariyle önemleri büyüktür. Çünkü Anayasa Mahkemesine gelen işleri ilk elden inceleme hakkına sahip oluşları ve düşüncelerini de eklemeleri, Anayasa yargıçlarının kararlarında etkili olabilmektedir. Dolayısıyla raportörlerin seçimlerinde hangi esaslara uyulacağı konusu, en az asıl ve yedek üyelerin seçimleri kadar önem taşır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ile ilgili 1961 ve 1982 Anayasaları arasında farklı düzenlemeler mevcuttur. 1961 Anayasasınının 145. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi onbeş asıl ve beş yedek üyeden kurulmuştur. *Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel Kurullarınca kendi Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanın sözcüsü arasındaki üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi*

---

¹⁰ Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer.

Cumhurbaşkanınca da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelere birini, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer.¹¹

Görüldüğü gibi, Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinin tamamının seçiminde Cumhurbaşkanının rolü bulunmaktadır. Ancak 1961 Anayasasındaki, yasama organının üyelerinin seçimi konusundaki düzenlemesine 1982 Anayasasında yer verilmemiştir.

Bir başka fark, 1961 Anayasasına göre yüksek mahkemeler (Askerî Yargıtay) hariç, Anayasa Mahkemesine doğrudan doğruya üye seçebildikleri halde, 82 Anayasamızda söz konusu üyeler, yüksek mahkemelerin gösterecekleri üçer aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilmektedir.¹² Bu nokta da Cumhurbaşkanına takdir yetkisi verilmesi, sınırsız yetkiye sahip olmasını beraberinde getirir.

Kanımca, Cumhurbaşkanının kendisine yüksek mahkemelerden önerilen adaylar arasından, üyeleri doğrudan doğruya kendisinin belirlemesi, bazı sakıncalar doğurabilir. Eğer Cumhurbaşkanı, görevinden önce bir siyasi partinin mensubu idiyse, kendi partisine sempati duyan kişileri ataması söz konusu olabilir. Bu da Anayasa Mahkemesinin tarafsızlığı ve bağımsızlığı özelliğini zedeleyebilir. Bu nedenle, Anayasa Mahkemesinin kuruluşunda çok büyük önemi olan “üye” lerin seçimi esnasında, tarafsız oluşları göz ardı edilmemelidir. Tarafsız ve bağımsız yargıçların Anayasa Mahkemesinde görev yapmaları, toplumumuzun bu mahkemenin bağımsızlığına olan güvenini arttıracaktır. Anayasa Mahkemesi’ de yüksek mahkeme olma özelliğini koruyacaktır. Kararlarına duyulan güven, Anayasa Mahkemesi’nin kuruluş amacını pekiştirecek, nitelikli ve özel statüsünü korumasını sağlayacaktır.

---

¹¹ Bkz. (der)1961 Anayasası(mülga), UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

¹² ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 213.

2.2. Anayasa Mahkemesi Üyeliği

Hukuk devleti olabilmesinin koşullarından birisi de Anayasanın en üstün norm niteliğinde olması, diğer yasaların ona bağlı ve uygun olması gerekmektedir. Anayasa üstün norm olma özelliğiyle hukuksal çevreyi oluştururken, aynı zamanda da sınırları belirlemektedir.¹³

ALİEFENDİOĞLU Anayasanın nasıl olması gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir, “*Topluma ve toplumun çağdaş değerlerle gelişimine uygun düşen, yönetenlerce ve yönetilenlerce benimsenen ve amacına uygun biçimde uygulanan Anayasa'nın en iyisi olduğu söylenebilir.*”¹⁴

Yasaların Anayasaya uygunluğunu sağlamanın en etkili yolu Anayasal denetimdir. Bu denetimin Anayasa Mahkemesi adında, yüksek yargı yeri tarafından yapılması, Anayasal denetimde dağınlıklığı önler ve uygulamada birliği sağlar.¹⁵

Anayasa Mahkemesi'nin yapacağı Anayasaya uygunluk denetiminin yerinde oluşu kendisini oluşturan üyelerin niteliğine bağlıdır.¹⁶ Dolayısıyla, topluma yön veren kararların alınmasında rol oynayan üyelerin seçkin kişilerden oluşması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinde görev yapan üyeler verdikleri kararlarla, yasal çerçeveyi oluştururlar. Bu nokta da, üyelerin seçimi esnasında, yetkili kişi veya organların çok seçici davranmaları gerekmektedir. İlerideki bölümlerde Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçim usullerini, üyelerde aranan koşulları, üyelere ilişkin yasakları, asıl üye- yedek üye ayırımı karşılaştırmalı hukukla ele alacağım.

2.2.1. Üyelere İlişkin Statü Kuralları

Anayasa yargısının özel niteliği itibariyle, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimlerinde gösterilen özen, üyelere tanınan statü kurallarında da kendini

¹³ Yılmaz, ALİEFENDİOĞLU, *Anayasal Denetimin Kimi Sorunları*, Yargıtay Dergisi, S: 1- 4, C: 9, 1983, s. 51.

¹⁴ ALİEFENDİOĞLU, *Türkiye'de Anayasal Hareketler “Bir Arayışın Hikâyesi”*, Çankaya Üniversitesi Gündem Dergisi, Sayı: 22, Temmuz, 2005, s. 51.

¹⁵ ALİEFENDİOĞLU, *Anayasal Denetimin Kimi Sorunları*, s. 51

¹⁶ ALİEFENDİOĞLU, a.g.m., s. 58.

göstermektedir. Statü kuralları, Anayasa yargıçlarının bağımsızlığını ve haysiyetini güvence altına alma amacını taşır.¹⁷ Anayasa yargıçlarının görevlerini ifa ederken hiçbir etki altında kalmamaları ve bağımsız olmaları gerekir. Adaletin gerçekleşmesi bağımsız mahkemeler aracılığıyla olmakta, yargının bağımsızlığı ise, yargıcın bağımsız oluşuna bağlı olmaktadır. Yargıçların bağımsızlığını sağlamak için bir takım önlemler alınmaktadır. Bunların başında, Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süreleri, görevlerinin gerekleri, diğer bir ifadeyle, görevleriyle bağdaşmayan işlerden uzak olmaları, emeklilik, görevden ayrılma..v.b. gibi önlemler gelmektedir.¹⁸

İlerideki bölümde inceleyeceğimiz statü kuralları, görev süresi ve görevin gerekleri olarak iki başlıkta toplanmıştır.

2.2.1.1. Görev Süresi

Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev sürelerinin makul olması gerekir. Çünkü görev sürelerinin çok kısa veya çok uzun oluşu bazı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir.

Görev sürelerinin çok kısa olması, üyelerin birikimi ve deneyimlerinden yeteri kadar yararlanılamamasına, çok seçimin olmasına ve kararlarda sürekliliğin artmasına neden olabilir.¹⁹ Görev süresinin çok uzun oluşu da –A.B.D. de uygulanan yaşam boyu üyelik gibi- mahkemeleri toplumun evriminden koparabilir.²⁰

Avrupa Devletlerinin çoğu yargıçların görev sürelerine ilişkin makul süreler öngörmüştür. İlerideki bölümlerde Avrupa'daki bazı ülkelerin üyelere ilişkin ne kadar süreler öngördüklerini irdedeceğiz. Öncelikle ülkemizdeki durumu ele alalım. Türkiye'de, üyelere ilişkin görev süreleri 1982 Anayasamızın 147.maddesinde, 2949 Sayılı Kanunun ise 12.maddesinde düzenlenmiştir. Buna

---

¹⁷ Celal, Fatih, **TÜRE**, *Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'nin Yapısı, Konumu, İşlevi ve Batı Demokrasilerinden Örnekler: İngiltere- A. B. D.- Fransa*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1995, s. 49.

¹⁸ Güray, **DAĞ**, *Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2003, s. 56.

¹⁹ Bülent, **ULAŞ**, "Anayasa Mahkemesi Üyeliği", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2005, s. 332; **TÜRE**, a.g.e., s. 50.

²⁰ **TÜRE**, a.g.e., s. 50

göre; “Anayasa Mahkemeleri Üyeleri altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.” Anayasana göre, Yüksek öğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların, Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmesi için “kırk yaşını doldurma şartı” aranmaktadır. (AY m. 146/2)

Ancak bu koşul Yüksek Yargı organlarından gelenler için aranmamaktadır.²¹ Anayasa Mahkemesi’ne 40 yaşında üye seçilen bir kişinin, 65 yaşına kadar diğer bir ifadeyle emekliliğe ayrılana kadar görevde kalması düşünüldüğünde, 25 yıllık uzun bir süre gündeme gelir. Bu husus eleştirilere neden olmuştur.²² Kanaatimce, bu süre oldukça uzundur. Daha önce de belirtildiği gibi, sürenin uzun oluşu, üyelerin toplumun gelişiminden kopmasına yol açabilir. Bu hususta Anayasa Mahkemesi’nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin önerilerde; üyelerin görev sürelerine ilişkin düzenlemelerde bulunmaktadır. Bu önerilerden ilki; Anayasa Mahkemesi üyeleri’nin en fazla 12 yıl görev yapabileceklerine ilişkindir. Üye seçilebilmek için ise 50 yaşını bitirme koşulu aranmaktadır.

Emeklilik yaşının da 65’ten 67’ye yükseltilmesi isteği, 50 ile 67 yaş dilimi arasında 12 yıllık görev süresinin oluşmasına neden olmuştur. Bu öneri oldukça ölçülü bulunmuştur.²³ Ancak 67 yaşından önce 12 yıllık görev süresini tamamlamış olanların erken emeklilik nedeniyle yaşayacağı olumsuzluk, bu önerinin dezavantajı olarak söylenebilir.²⁴

2.2.1.2. Görevin Gereklere

Anayasa Mahkemesi yargıçlarının yargıç teminatına sahip olmaları gerekmektedir. Yargıç teminatı, yargıcın bağımsızlığının yasalarla teminat altına alınmasıdır. Yargıcın işlediği suçlardan ötürü Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenmesi de yargı bağımsızlığının güvencesini oluşturur.

---

²¹ DAĞ, a.g.e., s. 57.

²² Bkz. KABOĞLU, *Anayasa Yargısı*, 1997, s. 43; DAĞ, a.g.e., s. 57.

²³ Haşim, KILIÇ, “*Türk Anayasa Mahkemesi’nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri*”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, Cilt No: 21, 2004, s. 10.

²⁴ KILIÇ, a.g.m., s. 10.

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi üyelerinin hukuksal durumları ve özlük işleri, 2949 Sayılı Kanunda; aylık ve ödenekleri ile öteki mali, sosyal hak ve yardımları ise 2802 Hâkimler ve Savcılar Kanunu ile düzenlenmiştir.²⁵

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyeleri, asli görevleri dışında resmi ve özel görev alamazlar. Altmış beş yaşını dolduran üyeler emekliye ayrılırlar. Bu yaştan önce de kendi istekleriyle görevlerinden ayrılabilirler.

2.2.1.3. Asıl Üye- Yedek Üye Ayrımı

2.2.1.3.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi üyelerinin statüleri bakımından değinilmesi gereken önemli bir nokta da, asıl üye-yedek üye ayrımıdır. Avusturya’da ve ülkemizde kabul edilen bu ayrımın anayasa yargısı açısından faydalı olduğu düşünülemez.²⁶ 82 Anayasamız ve kuruluş yasasına göre; 11 asıl ve 4 yedek üyeden oluşan Anayasa Mahkemesi’nde seçilme usulleri açısından asıl üye-yedek üye açısından hiçbir ayrım yoktur. Her iki üyede aynı koşullarla seçilir ve aynı statüde aynı aylığı almaktadırlar.²⁷

Asıl üyelerle aynı yöntemlerle, aynı koşullarla seçilen yedek üyeler, asıl üyelerin sahip oldukları haklardan yoksundurlar. Anayasa Mahkemesi çalışmalarına normal şartlarda asıl üyeler katılmaktadır. Asıl üyelerin katılmadığı durumlarda ancak yedek üyeler katılabilir. Bu durum tartışmalara neden olmuştur. Kanımca, asıl üyeler kadar nitelikli özelliklere sahip olan yedek üyeler “üye” olmanın verdiği hakları tam olarak kullanamamaktadırlar. Yedek üyeler, yalnızca asıl üyelerin özürleri halinde toplantıya katılabildiklerinden, uzman oldukları konular dahi, hangi toplantıya katılıp, hangisine katılamayacaklarını son ana kadar bilememektedirler.²⁸

---

²⁵ Bkz. (der)*Hâkimler ve Savcılar Kanunu*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

²⁶ DAĞ, a.g.e., s. 58.

²⁷ ULAŞ, a.g.m., s. 336.

²⁸ ULAŞ, a.g.m., s. 337.

Anayasa Mahkemesi başkan ve başkan vekilliği seçimlerine katılamamaktadırlar. Yine aynı şekilde, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı olabildikleri halde bu mahkemenin başkanlık seçimlerine de katılamamaktadırlar.²⁹

Yedek üyeler, tıpkı asıl üyeler gibi Anayasa ve yasa gereği resmi ve özel hiçbir görev alamadıkları için, asıl görevi bulunmayan üye durumuna düşmektedirler.

Anayasa Mahkemesinde asıl-yedek üye ayrımının, 30 yılı aşkın bir uygulama sonucunda olumlu sonuç vermediği görülmektedir.³⁰

2.2.1.3.2. 1961 ve 1982 Anayasaları Açısından Ayrımın İncelenmesi

Daha öncede belirttiğimiz gibi asıl üye-yedek üye ayrımında seçilebilme koşulları açısından hiçbir ayrım yoktur. Aynı şekilde üyelerin tümü aynı statüde aynı aylığı almaktadır. 1961 Anayasasına göre, Anayasa Mahkemesi 15 asıl ve 5 yedek üyeden oluşmaktadır. (1961 AY m. 145) 1961 Anayasasında yer alan asıl üye-yedek üye ayrımı, 1982 Anayasasının hazırlanması sırasında Anayasa Komisyonu ve Danışma Meclisi taslaklarında yer almamış iken, tasarının Milli Güvenlik Kurulunda görüşülmesi sırasında yeni Anayasaya da girmiştir.³¹

Yedek üyelerin, asıl üyeler gibi mahkeme çalışmalarına katılamayıları, üyeler arasında psikolojik gerilmelere neden olmaktadır.³² Bir mahkemede çalışan üyeler arasındaki iş bölümü oldukça önemlidir. Bu nokta da 1982 ve 1961 Anayasaları da düzenlemeye yer vermiştir.(1982 AY m. 149/3, 1961 AY m. 148/1) Buna göre; “Mahkemenin çalışma tarzı ve üyeler arasında işbölümü kendi yapacağı içtüzükle belirlenir.” Burada bahsedilen “işbölümü” ifadesi, üyeler arasında denildiği için tüm üyeler için geçerlidir. Ancak bu hüküm nadiren kurula

---

²⁹ ULAŞ, a.g.m., s. 337.

³⁰ Yekta, G., ÖZDEN, “Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Hukuksal Konumu”, Savcı’ ya Armağan, Ankara, MVY, 1988, s. 378.

³¹ Yılmaz, ALİEFENDİOĞLU, “Anayasa Mahkemesi Üyeliği”, AİD, Cilt: 18, Sayı: 1- 4, 1985, s. 34.

³² ALİEFENDİOĞLU, a.g.m., s. 34.

katılabilen yedek üyeler için anlamını yitirmektedir. Dolayısıyla bu üyelerin yabancılaşma sorunu yaşaması oldukça doğaldır.³³

Bu tür ayrımlı uygulama, mahkemenin karar verme aşamasında nitelikli üyelerden yoksun kalmasına, iş bölümünün sağlanamamasına, en önemlisi üyeler arasında gerilimlere neden olmaktadır. Sadece Avusturya Anayasa Mahkemesi ve Türkiye’de yer alan yedek üye sistemi diğer Avrupa Anayasa Mahkemelerinde bulunmamaktadır.

2.2.1.4. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Yargıçlarının Durumu

Anayasa Mahkemesi yargıçlarının görev süreleri makul olmalıdır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Anayasa Mahkemesi yargıçlarının görev sürelerinin çok uzun ya da çok kısa olması olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Avrupa ülkelerinde Anayasa Mahkemesi yargıçlarının görev süreleri makul olarak düzenlenmiştir. Estonya’ da 5 yıl; Kore ve Portekiz’ de 6 yıl; Slovakya’ da 7 yıl; Hırvatistan ve Polonya’ da 8 yıl; Fransa, İtalya³⁴, İspanya, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Slovenya’ da; 9 yıl, Çek Cumhuriyeti ve Ukrayna’ da 10 yıl; Almanya’ da 12 yıl olarak yargıçların görev süreleri düzenlenmiştir.³⁵

Bunun yanı sıra görev sürelerinde herhangi bir sınırlama getirmeyip emeklilik yaşını ölçü alan ülkelerde vardır. Türkiye ve İsveç’te 65 yıl; Finlandiya 67; İzlanda, Belçika ve Avusturya’da³⁶ 70 yıl olarak emeklilik yaşı düzenlenmiştir.³⁷

Avrupa ülkelerinde, Anayasa Yargıçlarının görevleri, parlamento üyeliği ve bakanlıkla bağdaşmaz.³⁸ Bunun nedeni yasama, yürütme ve yargı erkinin ayrılığı ilkesidir. Örneğin; yargının bağımsızlığı bazı ülkelerde çok net görülmektedir ki,

---

³³ İlhan, **ÖZAY**, “Yasama- Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluş ve İşleyişi”, Anayasa Yargısı: 13, Ankara, 1996, s. 32- 33.

³⁴ **ULAŞ**, a.g.m., s. 332; **DAĞ**, a.g.e., s. 57; **KABOĞLU**, a.g.e., s. 43.

³⁵ Herbert, **HALLER**, *Avusturya Anayasa Mahkemesi’nin Organizasyonu ve Karar Biçimleri*, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 21, 2004, s. 2.

³⁶ **ULAŞ**, a.g.m., s. 332.

³⁷ **KABOĞLU**, a.g.e., s. 45.

³⁸ **ULAŞ**, a.g.m., s. 333.

Anayasa Mahkemeleri'nin buldukları yer bile başkentlerinde değildir. Diğer bir ifadeyle, başkentte bulunan parlamentodan uzaktır. Almanya ve Macaristan'da Anayasa Mahkemeleri başkentlerinde değil, Karlsruhe ve Esztergom'da, Çekoslovakya'da ise Brno'da kurulmuştur.³⁹ Bunun nedeni yargının bağımsız ve baskılardan uzak bir mekânda görevini sürdürebilmesidir.

Bunun dışında, Avrupa'daki yargıçların görevlerine ilişkin iki durum göze çarpmaktadır. Birincisi yargıçlar görevlerinin dışında hiçbir işte yer almamışlardır. Buna örnek ülkeler; Almanya, İspanya, İtalya, Bulgaristan, Macaristan ve Türkiye'dir.

Ancak Almanya ve Macaristan Anayasa Mahkemesi üyelerine, üniversitelerde ders verebilme olanağı tanımıştır.⁴⁰

Avusturya⁴¹ ve Fransa'da Anayasa Mahkemesi üyeliği kısmi statüde görev olarak düzenlenmiştir. Anayasa yargıcı göreviyle bağdaşmayan haller, yasa ile tek tek sayılarak geniş tutulmuştur. Avusturya'da üyelik sıfatı, "başlıca mesleki faaliyet" olarak düşünülmemekle birlikte, Anayasa üyelik sıfatını sona erme nedeni olarak belirlemektedir.⁴²

Anayasa yargıçları için kullanılan sıfatlara da değinilmesinin yararlı olacağı kanısındayım. 1978 İspanya Anayasası "üye" terimini kullandığı gibi, 1964 tarihli Avusturya Anayasası' da "üye" terimini kullanmaktadır.⁴³

---

³⁹ DAĞ, a.g.e., s. 56.

⁴⁰ Rudolf, MACHACEK, "Avusturya Anayasa Mahkemesi" Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 20.

⁴¹ KABOĞLU, a.g.e., s. 45.

⁴² Bülent, DAVER, "Anayasa Mahkemesi Yargıcı (Üyesi)", Anayasa Yargısı, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 7, Ankara, 1987, s. 16.

⁴³ DAVER, a.g.e., s. 16.

Tablo 1 Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süreleri ve seçilme usulleri ⁴⁴

Ülke adı	Sayı	Süre	Üyelerin Geldiği Kaynak
Almanya	16	12 yıl	Federal Meclis (8), Federal Konsey (8),
Arnavutluk	9	9 yıl	Meclisin gösterdiği adaylar arasından Devlet Başkanınca
Avusturya	14+6y	70 yaş	Federal Hükümet (6 asıl, 3 yedek), Ulusal Konsey (3+2), Federal Konsey (3+1)
Azerbaycan	9	10 yıl	Cumhurbaşkanının önermesiyle Parlamento tarafından
Belçika	12	70 yaş	6 Walon, 6 Flemenk, Temsilciler Meclisi ve Senato tarafından
Ekvator	9a+9y	4 yıl	Devlet Başkanı tarafından sunulan 3'lü listeden Ulusal Kongre (2+1), Belediye Başkanları ve Valiler (1), işçi sınıfı yerel halk ve köylüler (1), Sanayi Odaları (1), Ulusal Kongre re'sen (2). Aynı mekanizma yedekleri de seçer.
Ermenistan	9	70 yaş	Parlamento (5), Devlet Başkanı (4)
Fransa	9	9 yıl	Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve Senato Başkanı tarafından
Güney Kore	9	6 yıl	Tamamı Devlet Başkanı tarafından, ancak 3'ünü Parlamento önerir
İspanya	12	9 yıl x	Kongre (4), Senato (4), Hükümet (2), Yargı Genel Kurulu (2)
İtalya	15	9 yıl x	Parlamento (5), Devlet Başkanı (5), Temyiz Mahkemesi (3), Danıştay (1), Sayıştay (1)
Litvanya	9	9 yıl x	Devlet Başkanı, Meclis Başkanı ve Yargıtay Başkanı tarafından gösterilen eşit sayıdaki adaylar arasından Parlamento tarafından
Macaristan	11	9 yıl +	Parlamentonun hukuk, idari ve yargı komiteleri tarafından seçilir
Moğolistan	9	6 yıl	Tamamı Parlamento tarafından 3'ü Devlet Başkanınca aday gösterilir
Polonya	15	9 yıl x	Tamamı Parlamento tarafından
Portekiz	13	9 yıl x	Meclis Genel Kurulu (10) ve Anayasa Mahkemesi Yargıçları (3)
Romanya	9	9 yıl x	Bakanlar Kurulu (3), Senato (3) ve Devlet Başkanı (3)
Rusya	19	12 yıl x	Tamamı Devlet Başkanı tarafından (70 yaş üst görev limiti)
Şili	7	8 yıl x	Yüksek Mahkeme (3), Ulusal Güvenlik Konseyi (2), Senato (1) ve Devlet Başkanı (1)

⁴⁴Haşim, **KILIÇ**, "Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri", Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21, 2004.

2.2.1.5. Üyelerin Belirlenmesi (Seçim Usulleri)

2.2.1.5.1. Atama Sistemi

Atama sistemi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin, anayasa veya ilgili yasada gösterilen kişilerin iradesine bırakılarak seçilmesidir. Bu kişiler devlet başkanı olabileceği gibi, yasama yürütme ve yargı organı içinde de yer alabilir.⁴⁵ Atama işlemi bir idari işlemi ifade eder. Burada atama sistemi olarak ifade edilen husus, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminin, bir veya birkaç kişinin iradesine bırakılmış olmasıdır. Böyle bir sistemi yargı organlarında görev yapabilecek kişilere uygulanması kanımca yerinde değildir. Anayasa Mahkemesi üyelerinin bağımsız ve yansız oluşu dikkate alındığında, seçimlerinin bir kişinin takdirine yapıyor olması, söz konusu tarafsızlığı ve yansızlığı olumsuz yönde etkileyebilir.

Avrupa modeline bakıldığında atama sisteminin genellikle benimsenmediği görülmektedir. Atama sistemi Fransa’ da geçerlidir. Fransa’ da Anayasa Konseyi üyelerinin 3’ü Cumhurbaşkanı, 3’ü Millet Meclis Başkanı, 3’ü de Senato Başkanı tarafından atanır.⁴⁶

Finlandiya ve İzlanda Yüksek Mahkeme üyeleri ise Cumhurbaşkanı tarafından atanmak suretiyle belirlenmektedir.

En az 22 üyesi olan İsveç Yüksek Mahkemesinde yargıçlar mahkeme ve Adalet Bakanı’nın müşterek çalışması sonucu hükümet tarafından atanmaktadır.⁴⁷

2.2.1.5.2. Seçim Sistemi

Seçim sistemi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin yasama organınca seçilmesi esasına dayanır.

Seçim sisteminin olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirirsek, öncelikle olumlu yönlerini düşünelim. Yasama organının Anayasa Mahkemesi üyelerinin belirlenmesinde yetkili oluşları yargı ile yasama arasında uzlaşmaya neden

---

⁴⁵ ULAŞ, a.g.m., s. 319.

⁴⁶ ULAŞ, a.g.m., s. 319.

⁴⁷ ULAŞ, a.g.m., s. 319

olacaktır. Yasama organı kendisini dışlanmış hissetmeyecek ve Anayasa Mahkemesi'nden gelen kararlarına daha olumlu bakabilecektir. Çünkü kararı veren mahkeme üyelerinin belirlenmesinde kendisinin de rolü olduğunu düşünmektedir.

Yasama meclisince yapılan üye seçimlerinde genellikle nitelikli çoğunluk aranmaktadır.⁴⁸ Üçte iki çoğunluğa hiçbir siyasi partinin yalnız başına sahip olamayışı göz önüne alındığında, iktidar- muhalefet arasında seçilecek yargıçların tercihi konusunda uzlaşma olacak ve bu durum da mahkemelerin aynı düşünce grubunun tekeli altına girmesini engelleyecektir.⁴⁹

Yasama organının seçimi konusunda olumsuz yönleri ifade etmenin de yararlı olacağı kanısındayım. Yasama organını oluşturan partilerin, kendi düşüncelerine yakın kişileri seçme olasılığı yüksektir. Dolayısıyla mahkeme üyelerinin belirlenmesinde öncelikli olarak bu hususa bakacaklardır. Bu durum demokratik ve hukuk devleti açısından sakınca doğurabilir. Ancak demokratik kurumları yerleşmiş ülkelerde yasama organının üyeleri belirleme sürecinde söz sahibi olması eşitlik ilkesi açısından da oldukça yerindedir. Yalnızca yürütme ve yargı organları veya kişilerce üyelerin belirlenmesi, yasama organının devre dışı bırakılmasına neden olacaktır. Diğer bir ifadeyle yasama organı diğer erklerin uzlaşmasından uzak kalacak ve üyelere ilişkin kendiliğinden bir önyargısı olacaktır. Bu durum da mahkeme ile iktidar arasındaki zıtlışmayı hızlandıracaktır. Belki de muhalefetin mahkemeye yakın oluşu gündeme gelecek ve muhalefet- iktidar arası da gergin olacaktır. Parlamentoda huzursuzluğun doğması, ülkedeki yönetimi olumsuz etkileyecektir.

Kısaca toparlarsak, demokratik anlamda kendini ifade edebilen ülkelerde, yasama organının, ülkenin yüksek mahkemesinin üyelerinin belirlenmesindeki rolü oldukça yerindedir. Ancak, yasama organının rolü, yansızlığı, bağımsızlığı ve demokrasiyi zedeleyebilecek bir şekilde olacak ise, ülkedeki yargı açısından olumsuz sonuçlar doğurabilir.

---

⁴⁸ ULAŞ, a.g.m., s. 320.

⁴⁹ KABOĞLU, a.g.e., s. 29.

Almanya, Macaristan, Polonya, Portekiz, Slovenya, Makedonya, İsviçre, Azerbaycan, Litvanya ve Hırvatistan Anayasa Mahkemelerinin belirlenmesinde seçim sistemi uygulanmaktadır.⁵⁰

Bu ülkelerin yanı sıra Güney Amerika Devletlerinin bir kısmında, Anayasa Mahkemesi ya da Yüksek Mahkeme üyelerini yasama meclisleri seçer. Kolombiya, Venezüella, Uruguay, Nikaragua, Kosta –Rika da üyeler yasama organınca seçilirler.⁵¹ Bolivya’ da üyeler, Senatonun teklif ettiği üç aday üzerinden Millet Meclisince seçilir.⁵²

Almanya’ da 16 üye ile görevini yapan *Federal Almanya Anayasa Mahkemesi*, 1951 tarihli Federal Anayasa Mahkemesi Kanunu’nda, sadece bir yüksek mahkeme olarak değil, aynı zamanda anayasal organ olarak da belirlenmiştir. Bu nedenle öteki mahkemelerden farklı olarak, Federal Anayasa Mahkemesi’ne en yüksek federal organların yanı başında bir yer verilmiştir.⁵³ Federal Anayasa Mahkemesi’nin 8 üyesi Federal Senato (Bundesrat), diğer 8 üyesi de Federal Millet Meclisi (Bundestag) tarafından 2/3 çoğunluk oylarıyla seçilmektedir. 8’er üyeli iki daire şeklinde teşkilatlanmış olan Alman Anayasa Mahkemesinin her dairede 3’erden toplam 6 üyesi Federal Yüksek Mahkemelerin en az üç yıldır yüksek mahkemede görev yapan yargıçları arasından seçilir.⁵⁴

Federal Adalet Bakanlığı bu niteliklere sahip yüksek mahkeme yargıçlarının listesini Parlamenteoya sunar. Bakanlık ayrıca, Federal Meclisteki siyasi parti gruplarının, Federal Hükümetin ve bir federe devlet hükümetinin Federal Anayasa Mahkemesi üyeliğine teklif ettiği isimleri de bir liste halinde Parlamenteoya sunar.⁵⁵

---

⁵⁰ ULAŞ, a.g.m., s. 320; KABOĞLU, a.g.e., s. 28; DAĞ, a.g.e., s. 44.

⁵¹ Muammer, AKSOY, *Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi Konusundaki Tartışma*, Ankara, AÜSBF Yayınları No: 147- 129, 1962, s. 57.⁵²AKSOY, a.g.e., s. 57.

⁵² AKSOY, a.g.e., s. 57.

⁵³ Dian, SCHEFOLD, “*Anayasa Yargısı ve Yüksek Yargı*”,çev. İrfan, Yazman, AÜHFD, C: 31, S: 1- 4, 1974, s. 117.

⁵⁴ ULAŞ, a.g.m., s. 320

⁵⁵ Hasan, TUNÇ, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı*, Ankara, Yetkin Yayınları, 1997, s. 131.

Mahkeme başkan ve başkan yardımcısını, üyeler arasından dönüşümlü olarak Federal Senato ile Federal Meclis seçmektedir.⁵⁶

15 üyeden oluşan *Macaristan Anayasa Mahkemesi'nin* üyelerinin tamamı Millet Meclisi tarafından seçilir. Hukuk eğitimi görmüş, 45 yaşını doldurmuş, adli sicili temiz tüm Macar vatandaşları Anayasa Mahkemesine üye seçilebilirler. Adaylar, siyasi partilerden birer temsilci ve bağımsız milletvekillerinden oluşan bir öneri kurulu tarafından belirlenerek, Millet Meclisi'nin onayına sunulur. Meclis üye tam sayısının üçte iki çoğunluğunun oyları ile üyeler belirlenmektedir.⁵⁷

Polonya Anayasa Mahkemesi'nin 13 üyesi Diet (Millet Meclisi) tarafından salt çoğunluk oyuyla seçilir.⁵⁸

Portekiz Anayasa Mahkemesi, 13 üyeden oluşmaktadır. 13 üye'nin 10 üyesi, Cumhuriyet Meclisi tarafından 2/3 çoğunluğunun oyuyla; diğer 3 üyesi de kooptasyon⁵⁹ yoluyla belirlenmektedir.⁶⁰ Parlatentonun atadığı üyelerden üçü ile üyelerin kendi arasından seçtiği üç üyenin, meslekten yüksek yargıç olması, diğerlerinin ise hukukçu olması gerekmektedir.⁶¹

Slovenya Anayasa Mahkemesi'nin 9 üyesi, Cumhurbaşkanının aday göstermesi üzerine Millet Meclisi tarafından seçilir. Mahkeme üyelerinin hukuk alanında eğitim görmüş ve uzmanlaşmış olmaları gerekmektedir.⁶²

İsviçre Federal Mahkemesi, yalnızca anayasa hukuku ile ilgili bir mahkeme değildir. Aynı zamanda, medeni, ceza hukukunu uygulayan Yargıtay gibi çalışır. Anayasa aykırı olan federal yasaları iptal etme yetkisinin de olmayışı nedeniyle, bazı çevreler tarafından Anayasa Mahkemesi gibi olmadığı da

---

⁵⁶ TUNÇ, a.g.e., s. 131.

⁵⁷ TUNÇ, a.g.e., s. 152; TUNÇ, "Kuruluş ve Yetkileri Açısından Macaristan Anayasa Mahkemesi", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1- 2, 1996, s. 413.

⁵⁸ KABOĞLU, a.g.e., s. 29.

⁵⁹ Mahkemenin kendi üyelerini kendisinin seçmesi.

⁶⁰ KABOĞLU, a.g.e., s. 29.

⁶¹ Armando, M., Marques, GUESDES, "Portekiz Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 88.

⁶² DAĞ, a.g.e., s. 45.

söylenir.⁶³ Ancak 1981 yılından itibaren Avrupa Anayasa Mahkemeleri Örgütünün asil üyelerindedir.⁶⁴ İsviçre Federal Mahkemesi'nde de üyeler yasama organınca seçilirler.

Azərbaycan Cumhuriyeti Anayasası yeni bir anayasadır. 12 Kasım 1995 tarihinde halk oylamasıyla kabul edilmiştir.⁶⁵ *Azərbaycan Anayasa Mahkemesi'* de Azərbaycan Anayasasının 125.maddesinde yargı yetkisini kullanan mahkemeler içinde ilk sırada sayılmıştır.⁶⁶ Mahkeme üyeleri, Millet Meclisi tarafından atanırlar. Üyeler Devlet Başkanının takdimi üzerine Millet Meclisi tarafından atanır.⁶⁷

Hırvatistan Anayasa Mahkemesi'nin tüm üyeleri, Cumhuriyet Parlamentosunun bir komisyonu ve eyalet komisyonu tarafından aday gösterilir. Cumhuriyet Parlamentosunun diğer bir komisyonu ve temsilciler heyeti tarafından seçilir.⁶⁸

2.2.1.5.3. Karma Sistem

Anayasa Mahkemesi üyelerinin tamamının yasama organınca seçilmesi, yukarıda belirttiğimiz ülkeler tarafından kabul edilse de, Avrupa modelinde Anayasa Mahkemesi üyelerinin belirlenmesinde geçerli olan sistem, atama ve seçim sistemlerinin birlikte kullanıldığı karma sistemdir.⁶⁹

Karma sistemde, yasama, yürütme ve yargı organları işbölümü içerisinde. Örneğin; yasama ve yargı organlarının kendi içlerinde belirledikleri üyeleri, yürütme organı inceler ve atar. Karma sistem, yüksek mahkemenin çalışmasında etkisi olan üyelerin belirlenmesinde en demokratik sistemdir. Çünkü üyelerin belirlenmesinde tüm erkler (yasama-yürütme-yargı) söz sahibidir. Hiçbir

---

⁶³ Robert, PATRY, "İsviçre Federal Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 65.

⁶⁴ PATRY, a.g.e., s. 65.

⁶⁵ Tariyel, ALİYEV, *Azərbaycan Anayasasına Göre Anayasa Yargısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 1.

⁶⁶ ALİYEV, a.g.e., s. 42.

⁶⁷ ALİYEV, a.g.e., s. 43.

⁶⁸ DAĞ, a.g.e., s. 45-46.

⁶⁹ DAĞ, a.g.e., s. 47.

erk kendisini diğer erklerden dışlanmış hissetmez. Mahkemeye duyulan güven, üyelerinin tüm erkler tarafından belirleniyor olmasıyla paralellik gösterir. Bu da gerek parlamento içerisinde, gerek diğer erklerle ilişkilerde gerilimleri azaltır. Mahkeme üyelerini belirleme de söz sahibi olan yasama organının içerisindeki iktidar ile mahkeme arasında uyumsuzluk ortadan kalkar. Ancak bu sistem daha öncede ifade edildiği gibi demokrasi ile yönetilebilen ülkelerde sakınca doğurmaz.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, üyeleri belirlemede erklerin yetkilerinin ölçülü olması gerektiğidir. Örneğin; yürütme organını temsil eden Cumhurbaşkanının üyeleri belirleme konusundaki yansızlığı ve tarafsızlığı oldukça önemlidir. Sınırsız yetkileri olduğu düşünüldüğünde bu sistemin demokratik sistem olduğu söylenemez. Cumhurbaşkanı, kendisine sunulan üyeleri atarken her şeyden önce üyelerin seçilebilme yeterliliğiyle ilgilenmelidir.

Üyelerin belirlenmesi konusunda karma sistemi benimseyen ülkeler; Avusturya, İtalya, Belçika, Bulgaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, İspanya, Kore ve Türkiye'dir.⁷⁰

Karma sistemi uygulayan ülkeleri daha ayrıntılı bir şekilde ilerleyen bölümlerde irdedeceğim. Kısaca ifade edersek; *Avusturya Anayasa Mahkemesi'nin* 14 asıl 6 yedek üyesi bulunmakta ve tümü Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Bunun için Federal Hükümet Cumhurbaşkanı'na Mahkeme Başkanını, Başkanvekilini, altı asıl ve üç yedek üyeyi önerir.⁷¹

3 asıl 2 yedek üyeyi Ulusal Konsey'in (Parlamentonun 1. Meclisi) gösterdiği adaylar arasında; 3 asıl 1 yedek üyeyi ise Federal Konsey'in (Parlamentonun 2. Meclisi) gösterdiği adaylar tarafından atamak zorundadır.⁷²

İtalya Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesinin 5'i Cumhurbaşkanı tarafından atanır; diğer 5 üyesi, Parlamentonun iki meclisinin yaptığı ortak oturumda belirlenir. Geriye kalan 5 üyeden ikisi Danıştay, ikisi Yargıtay ve biri de Sayıştay tarafından seçilir.⁷³

---

⁷⁰ DAĞ, a.g.e., s. 47; ULAŞ, a.g.m., s. 321.

⁷¹ Herbert, HALLER, Avusturya Anayasa Mahkemesi'nin Organizasyonu ve Karar Biçimleri, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 21, 2004, s. 1.

⁷² DAĞ, a.g.e., s. 47

⁷³ DAĞ, a.g.e., s. 48

Belçika'da Anayasa Mahkemesi üyeleri, Senato tarafından gösterilen iki misli aday arasından Kralın yapacağı seçim ve atamayla belirlenir. Belçika Anayasa Mahkemesi 12 üyedir.⁷⁴

Çek Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi 15 üyeden oluşur. Mahkeme üyeleri Senatonun onayı ile Cumhurbaşkanı'nca atanır.⁷⁵

Romanya'da, Anayasa Mahkemesinin 9 üyesinden 3'ü Millet Meclisince 3'ü de Senato tarafından seçilir. Geriye kalan 3 üye de Cumhurbaşkanı'nca atanır.

12 üyeli *Bulgaristan Anayasa Mahkemesinde*, 4 üye Cumhurbaşkanı'nca atanır. 4 üye Ulusal Meclis tarafından seçilirken, geriye kalan 4 üye ise Yüksek Temyiz Mahkemesi ve Yüksek İdare Mahkemesi Yargıçları Genel Kurulunca seçilir.

İspanya'da, Anayasa Mahkemesindeki 12 üyenin, 4'ü Kongre, 4'ü Senato, 2'si Hükümet, 2'si Adliye Genel Konseyince, seçim ve atama yollarıyla belirlenir ve Kral tarafından atanır.⁷⁶

9 üyeli *Kore Anayasa Mahkemesinde* 3 üye Devlet Başkanı, 3 üye Yüksek Mahkeme Başkanı, diğer 3 üye ise Parlamento tarafından gösterilen adaylar arasından Devlet Başkanınca seçilip atanırlar.⁷⁷

2.2.1.6. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçim Usulleri

2.2.1.6.1. 1961 Anayasası Dönemi

1961 Anayasasına göre Anayasa Mahkemesi, on beş asıl ve beş yedek üyeden oluşmaktadır. (1961 AY m. 145/1) Bu üyelerin bir kısmı yargı organlarıncı diğer bir kısmı ise siyasal organlarca seçilir. Üyelerin bir kısmının yargı organları tarafından seçilmesi, üyelerinin kökenlerinin genelde hukukçu ve yargı alanlarından gelmesine neden olur. Bu durum yüksek mahkeme olarak

---

⁷⁴ DAĞ, a.g.e., s. 48 v.d.

⁷⁵ ULAŞ, a.g.m., s. 321

⁷⁶ ULAŞ, a.g.m., s. 321

⁷⁷ ULAŞ, a.g.m., s. 322

adlandırılan Anayasa Mahkemesi gibi özel bir kurumun çalışmalarında hukukun üstünlüğü ilkesinin gelişmesine katkı sağlar.

Öte yandan üyelerin bir kısmının siyasal organlar tarafından belirlenmesi de yargısal denetim parlamento üstünde bir güç yaratma tehlikesini bir ölçüde önlemiş olacaktır.⁷⁸

1961 Anayasası'nın 145. maddesi uyarınca, *“Anayasa Mahkemesi, onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel Kurullarınca kendi Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanın sözcüsü arasındaki üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer.”*

“Cumhurbaşkanınca da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelerden birini, Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri, bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar.

Yasama Meclislerince yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilme caizdir.”

Kısaca toparlarsak 1961 Anayasasına göre Anayasa Mahkemesi on beş asıl ve beş yedek üyeden oluşmaktadır. 15 asıl üyeden 8'i doğrudan yüksek yargı organlarının üyeleri tarafından salt çoğunluk ve gizli oyla; 5 üye ise yasama organınca ilk iki turda 2/3, sonraki turlar için salt çoğunlukla ve gizli oyla seçilirler. Kalan 2 üyeden birisi Askerî Yargıtay'ın salt çoğunlukla seçeceği üç aday arasından olmak şartıyla Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.⁷⁹

Görüldüğü gibi 1961 Anayasasında yasama, yürütme ve yargı organlarının katılımı ile Anayasa Mahkemesi üyeleri belirlenmiştir. Bu güçler dengesinde, üyeleri belirleme açısından ağırlıklı olarak görülen organ yargı organıdır. 1961 Anayasasının bu düzenlemesi 20.9.1971 yılında 1488 sayılı yasa ile

---

⁷⁸ TÜRE, a.g.e., s. 97

⁷⁹ ULAŞ, a.g.m., s. 322

değiştirilmiştir. 1971 değişikliğiyle üye seçiminde belirtilen 2/3 çoğunluk “salt çoğunluk” olarak düzenlenmiştir. 1961 Anayasasının üye belirlemedeki sistemini değerlendirirsek “karma sistem” içerisine sokabiliriz.

1961 Anayasasındaki bu düzenleme üç erkin de söz sahibi olduğu demokratik bir düzenlemedir. Her ne kadar yargı organının diğer organlara kıyasla daha fazla üye belirlediği görülse de erkler arasında denge söz konusudur. Yasama organının da üye belirlemede söz sahibi olduğu 61 Anayasası, bu bağlamda siyasal organları da devre dışı bırakmamıştır. 1982 Anayasasında farklı olarak yasama organının üye belirlemede söz sahibi olmayışı şu an tartışmalara neden olmaktadır. 1982 Anayasası dönemindeki üye seçim usullerini ilerleyen bölümde irdeleneceğiz.

2.2.1.6.2. 1982 Anayasası Dönemi

1982 Anayasası mahkeme üyelerinin sayısı ve kuruluş biçimlerine ilişkin düzenlemeleriyle 1961 Anayasasından farklılık gösterir. 1961 Anayasasında belirtilen 15 asıl ve 5 yedek üye sayısı, 11 asıl ve 4 yedek üye olarak değiştirilmiştir. Üyeleri belirleme konusunda da yasama organını tamamen devre dışı bırakmıştır. Üyelerin belirlenmesi konusunda ağırlıklı olarak Yüksek yargı yerlerinin belirlemesini düzenlemiş ve belirlenen bu üyelerin Cumhurbaşkanı tarafından atanmasını uygun görmüştür. Dolayısıyla mahkeme üyelerinin tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. 1982 Anayasasının öngördüğü sistem “karma sisteme” benzememektedir. KABOĞLU, bu sistemi şu şekilde değerlendirmiştir; *“Yasama organının tamamen dışlanmış olan 1982 Anayasası, Anayasa Mahkemeleri Üyelerini belirlemede “karma sistem”lerden ayrılmaktadır. Aslında genel bir sapmadan söz edilebilir. Seçim sistemine tamamen yabancı kalan 82 Anayasası atama sistemine de uymamaktadır.”*⁸⁰

1982 Anayasasının üyelerin belirlenmesine ilişkin sistemi Yüksek yargı organlarının belirlemesi ve Cumhurbaşkanı tarafından atanması olarak

---

⁸⁰ KABOĞLU, a.g.e., s. 33

düzenlendiğinden “seçip atama” sistemi olarak değerlendirilebilir.⁸¹ 1982 Anayasasının 146.maddesine göre;

“Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.”

“Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.”

“Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.”

2949 sayılı kanun 82 Anayasasındaki bu düzenlemeyi ayrıntılı hale getirmiştir. Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği adaylarla, Cumhurbaşkanının doğrudan doğruya seçeceği üyelerin niteliklerini daha ayrıntılı düzenlemiştir. Buna bağlı olarak; *“Hâkimlik mesleğine alınmamayı gerektiren bir suçtan hüküm giymemek veya bu gibi suçlardan dolayı ceza kovuşturması altında bulunmamak ve hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmamak.”* gibi koşullar da ek olarak belirtilmiştir. (2949 S. K. m. 3–4) 2949 sayılı Kanun, aynı maddesinde Yüksek Öğretim Kurulunun belirlediği adayların niteliklerini de; *“Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında öğretim üyesi veya Yükseköğretim Kurulu başkan veya üyesi veya Yükseköğretim Kurumu rektör veya dekanı veya müsteşar, müsteşar yardımcısı, general, amiral, büyükelçi, bölge valisi veya vali”* olarak ifade etmiştir.

Görüldüğü gibi mahkeme üyelerinin 7’si Yüksek Yargı organları, 1’i Yükseköğretim Kurulunun seçimle belirlediği üç aday arasından Cumhurbaşkanının seçip atamasıyla, 3 üye ise doğrudan Cumhurbaşkanının ataması suretiyle belirlenmektedir.

---

⁸¹ KABOĞLU, a.g.e., s. 32

Cumhurbaşkanının iradesine bırakılan bu seçim sistemi bazı yazarlar tarafından demokratik bulunmayarak eleştirilmiştir.⁸²

Anayasa Mahkemesi gibi özel bir kurumun üyelerinin belirlenmesi mahkemenin çalışmaları ve verdiği kararları bağlamında oldukça önem taşır. Bu nokta da mahkeme üyelerinin “hukuk” tan uzak olmayan nitelikli kişilerden oluşması gerekir. 82 Anayasasındaki düzenleme de eleştirilebilecek hususlardan birisi Cumhurbaşkanının doğrudan kendisinin belirlediği üyelere ilişkindir. Cumhurbaşkanının daha önce bir siyasi partiye mensup biri olduğu düşünülürse, kendisinin doğrudan belirlediği üyeleri partisine sempati duyan kişiler arasından seçebileceği kuşkusuz mahkemenin bağımsızlığını olumsuz yönde etkileyebilir. Mahkeme üyelerinin hangi meslekten geldikleri de çok önemlidir. Bu hususta mahkeme üyelerinin hepsinin hukuk fakültesi mezunu olmasının yararlı olacağı kanısındayım.

Bunun yanı sıra üyelerin belirlenmesinde rolü olan yürütme ve yargı organlarının dışında kalan yasama organının durumunu irdeleyelim. Yasama organı, halkın temsilcilerinden oluşur. Halk kendi iradesiyle seçimde söz sahibi olarak kendisini temsil edebilecek kişileri belirler. Belirlenen bu kişiler mecliste yer alırlar. Meclis, halkın egemenliğini kullanan yegâne yetkili organdır. Bu husus 82 Anayasamızın 7. maddesinde “*Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.*” Şeklinde düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi yasama organının devlet yönetiminde yeri oldukça önemlidir. Dolayısıyla, Anayasa Mahkemesi devletin yargısı olduğuna göre, bu mahkemenin üyelerinin belirlenmesinde yasama organının devre dışı bırakılmaması gerekir. Yasama organı da üye belirleme de yetkili olmalıdır. Bu durum yasama-yargı arasındaki gerilimi de azalacak ve dengenin oluşmasına neden olacaktır.

Kısacası, Anayasa Mahkemesi’nin üyelerinin belirlenmesinde yasama organının da yürütme ve yargı organları gibi yetkileri olmalıdır. Bu tek belirleyici yasama organı olmalıdır demek değildir. Diğer organlarla eşit olarak söz sahibi olmalıdırlar.

---

⁸² ÖZBUDUN, a.g.e., s. 374.

2.2.1.7. Başkan ve Başkanvekili Seçimi

1982 Anayasası'nın 146. maddesinde Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuyla ilgili şu düzenlemeye yer verilmiştir. *“Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.”* Aynı maddenin 3. fıkrası ise Başkan ve Başkanvekili seçimlerine ilişkin düzenlemedir. Buna göre; *“Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.”* 1961 Anayasasının 145.maddesinde bu hüküm *“Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilme caizdir.”* şeklinde düzenlenmişti.

Başkan ve Başkanvekili seçimlerine ilişkin düzenlemelerde iki anayasa arasındaki temel farklılık; 1961 Anayasasındaki *“kendi üyeleri arasından”* deyimini, 1982 Anayasamızda *“asıl üyeleri arasından”* şeklinde değiştirilmiştir. Bu düzenleme yedek üyelerin Başkan ve Başkanvekili olmasını engellemiştir. Başkanın seçiliş biçimi belirlenirken ise 1961 Anayasasındaki *“salt çoğunlukla”* ibaresi, 82 Anayasasında *“üye tamsayısının salt çoğunluğu”* şeklinde değiştirilmiştir.

Başkan ve Başkanvekilinin görev süresi 4 yıldır. Başkan ve Başkanvekili adaylığı için resmi bir başvuru gerekmemektedir. Dolayısıyla tüm asıl üyeler aday olabilir. On bir asıl üyenin katılımıyla ve gizli oy ile Başkan ve Başkanvekili seçimleri yapılır. Başkan ve Başkanvekili adayları salt çoğunluk olan 6 oyu alırlarsa seçilmiş kabul edilirler. Seçilen adayların görev süreleri bitince tekrar seçilebilirler.

Süresinden önce boşalan Başkan ve Başkanvekiline, dört yıl için tekrar seçim yapılır. (2949 S.K. m. 8) Anayasa Mahkemesinin yönetimi ve temsili Başkana aittir. Başkanlığın boş veya Başkanın özürlü veya izinli olması hallerinde Başkana ait görev ve yetkiler Başkanvekili tarafından yerine getirilir ve kullanılır. Başkanvekilinin de bulunmaması durumunda mahkemeye en kıdemli asıl üye başkanlık eder. (2949 S. K. m. 9)

Başkan ve Başkanvekili seçimlerinde tartışılan konu olan yedek üyelerin durumunu ele alalım. Yedek üyeler, Başkan ve Başkanvekili seçimlerine katılabilecekler mi? Ya da Başkan ve Başkanvekili olabilecekler mi? Bu iki

soruyu Anayasamızdaki düzenlemelerle ele alalım. ALİEFENDİOĞLU, bu soruların cevabını “*üye tamsayısı*” deyiminin açıklığa kavuşturmakla olacağı kanısındadır.⁸³ Anayasa Mahkemesi’nin üye tamsayısı 11 kabul edilirse, asıl üyelerin sayısı 11 olduğundan diğer 4 yedek üye seçimlere katılamayacaktır. Eğer 15 kabul edilirse yedek üyelerin hepsi seçimlere katılabileceklerdir. Bu nokta da bu deyim açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

“Üye tamsayısı” deyimini 1961 Anayasası’nın üyeliğin sona ermesine ilişkin 146.maddesinin son fıkrasında ifade edilmiştir. Bu ek olarak 2949 sayılı Kanundan önceki kanun olan 44 sayılı Kanunun 15. maddesinin 2. fıkrasında da “*Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyelerinin tamsayısının*” ifadesi kullanılmıştır.⁸⁴ Bu durumda Anayasa Mahkemesi üye tam sayısı denildiğinde asıl üyelerin dışında yedek üyeleri de kapsadığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra 1982 Anayasasının 149. maddesinde “*Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir.*” denilerek asıl üye-yedek üye ayrımı yapılmamıştır.

Yasalardaki düzenlemelere de bakılırsa Anayasa Mahkemesi’nin iki tür toplantı nisabı vardır.

- Çalışma ve yargılama usulüyle ilgili işlerde, bir Başkan ve on üye,
- Kuruluşla ilgili, mahkeme olarak çalışmadığı ve yargılama yapmadığı işlerde bir Başkan ve on dört üye ile gerçekleşir.

Kısacası Anayasa Mahkemesi 11 asıl ve 4 yedek üyeden kurulur. Üyeler arasında seçilme usulünden, aldıkları aylıklara kadar hiçbir ayırım yapılmamıştır. Ancak yedek üyeler Başkan ve Başkanvekili seçimlerine katılamamaktadırlar. Bu durum yedek üyelerin üye olmalarından doğan haklarını kısıtlamaktadır. Yedek üyelerin çekiciliğinin azaltılması Mahkeme’nin dayanaklarından birinin zayıflatılması anlamına gelir.⁸⁵ Asıl üyeler kadar Mahkeme’nin çalışmalarına ve toplantılarına katılma hakkını taşıyan yedek üyelerin de Başkan ve Başkanvekili seçimlerine katılması yararlı olacaktır. Bu hususta Mahkeme dönüşümlü olarak üyeler arasında bir görevlendirmede bulunabilir. Böylece, yedek üyeler asıl üyeler

⁸³ ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Ankara, Yetkin Yayınları, Haziran, 1996, s. 222.

⁸⁴ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 223.

⁸⁵ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 227.

arasında gerilim azalır. Yedek üyeler kendilerine verilen bu yetkiyi kullanırken diğer üyelerle aynı statüde olduklarına inanırlar. Bu inanç üyeler arasında iş bölümünü güçlendirir. Bu durum da Anayasa Mahkemesi'nin çalışmalarını olumlu yönde etkiler. Yüksek Mahkemeler arasında sayılan Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararlar toplum açısından oldukça önemlidir. Bu kararlar daha sonra başka bir mahkemenin önüne gelen olaylarda emsal niteliği taşırlar. Bu nokta da üyeler arasındaki olumlu iş bölümü kararların yerindeliğini sağlar. Söz konusu olan iş bölümü de asıl-yedek üye ayrımının ve bu ayırmadan doğan uyuşmazlıkların kaldırılmasıyla mümkün olacaktır.

2.2.1.8. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Yargıçlarının Seçimi

2.2.1.8.1. ABD

İkinci Dünya Savaşı'na gelinceye kadar A.B.D' nin dışında hiçbir ülke yasaların Anayasa'ya uygunluğunu denetleyen bir kuruma ihtiyaç duymamıştı. Diğer ülkelerde yasaların Anayasaya uygun olmayışını parlamentolar kendi iç meselesi olarak görüyorlardı.⁸⁶ Bu nokta da A.B.D. anayasa yargısının oluşumunda diğer ülkeleri etkilemiştir.

A.B.D' de anayasa yargısı işlevi Federal Yüksek Mahkeme yerine getirir. Yüksek Mahkeme, federasyon ve federe devletler arasındaki ve federe devletlerin birbirleri arasındaki uyuşmazlıkları ve anayasa şikâyetlerini karara bağlar. Yüksek Mahkeme, 1803 tarihli *Marbury v. Madison*⁸⁷ kararında Anayasada üstü kapalı

---

⁸⁶ Ünal, SADE, *Türkiye'de Anayasa Yargısının İşleyişi ve Üyelik Seçim Problemi*, TODAİE Kamu Yönetimi Lisansüstü Uzmanlık Programı Master Tezi, Ankara, 1995, s. 60.

⁸⁷ A.B.D. Yüksek Mahkemesinin 1803 tarihli *Marbury v. Madison* kararında şöyle deniyordu: “Şu tersi ileri sürülemeyecek kadar açık, yalın bir önermedir ki, ya anayasaya aykırı olan her yasama işlemi (kanun) denetime bağlı tutulur; ya da, yasama organı anayasayı bayağı bir kanunla değiştirebilir. Bu ikisi arasında ortalama bir yol yoktur. Anayasa ya bayağı kanunlar gibi değiştirilemeyen üstün, yüce bir kanundur, ya da yasama organının dilediği zaman değiştirebileceği, bayağı kanunlarla eşdeğer ve düzeyde bir kanundur. Bu yollardan birincisi doğru ise, yasama organının anayasaya aykırı olan bir işlemi kanun değildir; ikinci yol doğru ise, o zaman yazılı anayasalar halkın gerçekte sınırlandırmaya elverişli bulunmayan bir gücü, sınırlandırmak için giriştikleri boş ve anlamsız çabalarıdır. Yazılı anayasaları düzenleyen kimselerin hepsi, hiç kuşkusuz anayasanın ülke içinde temel ve üstün bir kanun olması ereğini gütmüşlerdir ve bundan dolayı da her hükümet sisteminde bu teoriye göre anayasaya aykırı bir yasama işleminin (bir kanunun) geçersiz olması gerekmiştir” “... Eğer anayasaya aykırı olan bir yasama işlemi geçersiz ise, geçersizliğinden bağımsız olarak mahkemeleri bağlayacak, ona sonuçlar vermeye mahkemeleri zorlayacak mıdır? Veya bir kanun olmamasına rağmen, kanun kadar etkili bir kural mıdır? Bunu kabul etmek teoride kabul edilen şeyi pratikte tersine çevirmek demektir”

yer alan somut norm denetimi yolunu içtihat yoluyla açmakla bir Anayasa Mahkemesi değerini kazanmıştır.⁸⁸

ARSEL, Yüksek Mahkeme'nin çalışmasını şu şekilde değerlendirmiştir, “Yüksek Mahkeme, hükümet tasarruflarının sadece Anayasaya veya kanunlara uygun düşmesi bakımından değil, aynı zamanda kanunun ve Anayasanın fevkinde bulunan hukuk prensiplerine de aykırı bulunmamaları, buldukları takdirde muteber sayılmamaları bakımından memlekete hizmet etmiş ve hukuk devleti anlayışını çok öteye götürmüştür. İşte bundan dolayı A.B.D için tereddütsüz bugün en ileri gitmiş hukuk devleti demek yanlış düşmez.

Çünkü Amerika’ da Mahkemeler (başta Yüksek Mahkeme olmak üzere) fert haklarının ve hürriyetlerinin bekçiliğini mutlak bir kıskançlıkla yaparlarken, aynı zamanda devlet otoritesini takyit edebilirler ve hükümet iktidarını frenleyebilirler.”⁸⁹

A.B.D’ de yasaların Anayasaya uygunluğunun denetimi tüm mahkemelere tanınmıştır. Elli federe devletin her birindeki mahkemeler, kendilerine gelen bir dava esnasında, bir kanunun Anayasaya aykırılığı iddiasıyla karşılaştığında, durumu inceler ve karar verir. Ancak bu Federe devlet yasaları ile kendi Anayasalarının çelişmesi durumunda söz konusudur.⁹⁰ Devletlerin yasalarıyla, Federal yasaların A.B.D. Anayasasına uygunluğunun denetimini Federal Yüksek Mahkeme(Federal Supreme Court) yapmaktadır. Federal Yüksek Mahkemesi'nin yasaların A.B.D. Anayasası'na uygunluğunu denetleme görevine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu yetkisini daha önce de belirttiğimiz gibi 1803 tarihli Marbury v. Madison kararında Anayasada üstü kapalı yer alan somut norm denetimi yolunu içtihat yoluyla açmakla almıştır.

Federal Yüksek Mahkemesi'nin yargıçları doğrudan Devlet Başkanı tarafından atanır. Bu durum mahkeme üyelerinin de ömürleri boyunca görevde kalmaları göz önüne alındığında mahkemenin çizgisini siyasallaştırabilir. Devlet Başkanı'nın serbestçe üyeleri belirlemesi, Başkanın siyasi kimliğini doğrudan

---

⁸⁸ Korkut, O., **KANADOĞLU**, *Anayasa Mahkemesi*, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Nisan, 2004, s. 46.

⁸⁹ İlhan, **ARSEL**, *Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme*, Ankara, AÜHF Yayınları, Güzel İstanbul Matbaası, 1958, s. 9.

⁹⁰ **SADE**, a.g.e., s. 61.

mahkeme'ye taşıyabilir. Dolayısıyla Başkan yargıçları atamadan önce Senato'nun "öğüt ve onayını" alır. Bu düzenleme Amerikan Anayasası'nın 2/2. maddesinde yer almaktadır.⁹¹ Ayrıca bu düzenleme, kuvvetler arasında "denge" oluşturur.

Mahkeme, bir Baş yargıç ve 8 üyeden oluşur. Baş yargıçlar, Devlet Başkanından sonra gelen en önemli şahsiyetidir. Mahkemenin üyeleri 70 yaşına geldiklerinde emekliliklerini isteyebilirler, istifa da edebilirler.⁹²

2.2.1.8.2. Fransa

Fransa'da anayasa yargısı görevini Anayasa Konsey'i (Conseil Constituel) yapmaktadır. Anayasa Konseyi Başkanlık ve parlamento seçimlerini denetler. Bunun yanı sıra önleyici norm denetimini gerçekleştirir. Önleyici norm denetimi⁹³ oldukça basit ve esnek bir denetimdir. Denetim, yasanın parlamento tarafından onaylanmasından sonra, Cumhurbaşkanının yayımlamasından önce gerçekleşir. Dolayısıyla, yasa tasarı halindeyken Anayasaya uygun olup olmadığı denetlenir. Anayasa Konseyi önüne gelen tasarımı Anayasa'ya uygun bulursa onaylar. Tasarı Cumhurbaşkanı tarafından yayımlanır.⁹⁴

Fransız Anayasa Konseyi 9 yargıçtan oluşur. Fransa'da üyelerin belirlenmesinde "atama" sistemi uygulanır. Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Başkanı ve Senato Başkanı'nın üçer yargıç atama yetkisi vardır.⁹⁵ Anayasa Konseyi Başkanı Cumhurbaşkanı atar. Bu kişiler atama sırasında bağımsız

---

⁹¹ KANADOĞLU, a.g.e., s. 48.

⁹² SADE, a.g.e., s. 61.

⁹³ "Önleyici norm denetimi (*preventive type of control*)" de denen "a priori denetim (*a priori review*)", kanunun resmî gazetede yayınlanmasından önce yapılan anayasaya uygunluk denetimidir. Bu sistem 1958 Fransız Anayasası tarafından benimsenmiştir. Bu Anayasanın 61'inci maddesine göre kanunlar hakkında, Parlâmento tarafından kabul edildikten sonra, ama Cumhurbaşkanı tarafından ısdar edilmeden (imzalanıp Resmî Gazetede yayınlanmadan) önce (yani 15 gün içinde), yetkili kişiler Anayasa Konseyine başvuruda bulunabilir. Anayasa Konseyi de başvurunun kendisine gelmesinden itibaren bir ay içinde karar verir. Konsey kanunun Anayasaya aykırı olduğuna karar verirse, kanun Cumhurbaşkanı tarafından ısdar edilip yürürlüğe sokulamaz. *A priori* denetimin olumlu yanı, denetlenen kanunun henüz uygulanmamış olmasıdır. Dolayısıyla kanunun anayasaya aykırı olduğuna karar verilirse, kanun daha önceden uygulanmadığı için herhangi bir sakınca ortaya çıkmaz. Ancak bu sistemin, kısa bir sürede denetimi sonuçlandırmak gibi bir sakıncası vardır. Keza kanunun taşıdığı bazı anayasaya aykırılıklar ise ancak kanunun uygulanmasından sonra farkedilebilir.

⁹⁴ Jozeau, Leon, MARIGINE, "Fransız Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 53- 54.

⁹⁵ KANADOĞLU, a.g.e., s. 44.

olarak yetkilerini kullanırlar. Eski Cumhurbaşkanları da mahkemenin doğal üyesidir.⁹⁶

Mahkemeye atanan üyelerin, görevin bitmesi, istifa, ölüm veya üyelik sıfatıyla bağdaşmayan hallerde görevleri son bulur. Fransa'daki atama sisteminde bütün erkler eşit olarak üye belirleme hakkına sahiptir. Bu durum güçler dengesinin bir gereğidir. Her erkin eşit ölçüde söz sahibi olması oldukça demokratiktir.

2.2.1.8.3. Avusturya

Avusturya Anayasa Mahkemesi geniş yetkilere sahiptir. Yetki uyuşmazlıkları, yasama organı işlemleri ve milletlerarası sözleşmelerin denetimi, seçimlerin denetimi, idari organların kararlarına karşı yapılan Anayasa şikâyeti gibi çok fonksiyonlu görevleri vardır.⁹⁷

Avusturya bir Federal devlet olarak kurulmuş olmasına rağmen, Federe devletlerin kendilerine ilişkin bir anayasa yargıları yoktur. Dolayısıyla Avusturya Anayasa Mahkemesi, hem tüm ülkenin, hem de Federe devletlerin anayasa yargısı işlevini yürütür.⁹⁸ Ayrıca Yüce Divan ve Uyuşmazlık Mahkemesi görevlerini de icra eder.

Avusturya Anayasa Mahkemesi üyelerinin, 70 yaşının sonuna kadar hâkim bağımsızlığı, azledilmezliği ve tayin edilmezliği garanti edilmiştir.⁹⁹ Anayasa Mahkemesi 12 hâkim, başkan yardımcısı ve başkandan oluşmaktadır. Buna ek olarak 6 yedek üye vardır. Tüm üyeleri devlet başkanı atar.¹⁰⁰ Bunun için Federal Hükümet Cumhurbaşkanı'na Mahkeme Başkanını, Başkanvekilini, altı asıl ve üç yedek üyeyi önerir.¹⁰¹ 3 asıl 2 yedek üyeyi Ulusal Konsey'in (Parlamentonun 1. Meclisi) gösterdiği adaylar arasında; 3 asıl 1 yedek üyeyi ise Federal Konsey'in

---

⁹⁶ KANADOĞLU, a.g.e., s. 44 v.d.

⁹⁷ KANADOĞLU, a.g.e., s. 50- 51.

⁹⁸ SADE, a.g.e., s. 54.

⁹⁹ Rudolf, MACHACEK, "Avusturya Anayasa Mahkemesi" Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 20.

¹⁰⁰ MACHACEK, a.g.e., s. 20.

¹⁰¹ HALLER, a.g.e., s. 1.

(Parlamentonun 2. Meclisi) gösterdiği adaylar tarafından atamak zorundadır.¹⁰² Avusturya'daki Anayasa Mahkemesi üyelerinin belirlenmesi “karma sistem” olarak değerlendirilebilir.

Anayasa Mahkemesi üyeleri esas mesleklerini de devam ettirebilirler. Bu uygulamanın amacı üyelerin pratik deneyimlerinin de olması gerektiği ve kendi ayakları üzerinde durmalarının görevlerini daha iyi yapmalarına neden olacağı inancıdır.¹⁰³

2.2.1.8.4. İtalya

1947 İtalyan Anayasasının 135'inci maddesine göre İtalyan Anayasa Mahkemesi, 15 üyeden oluşur.¹⁰⁴ İtalyan Anayasası bu kurumu “Yargı” dışında, en sondaki “Anayasal Güvenceler” başlığı altında ele almıştır. Yargıçların üçte birinin yüksek mahkemelere “Yargı” ya, üçte birinin seçimini “Yasama” ya diğer geri kalanını da Cumhurbaşkanı'na yani “Yürütme” nin başına vermiştir.¹⁰⁵

Görüldüğü gibi İtalya Anayasa Mahkemesi'nde üyelerin belirlenmesi hususunda “karma sistem” öngörülmüştür. İtalya'da Anayasa Mahkemesinin 15 üyesinden 5'i Cumhurbaşkanı, 5'i Parlamento tarafından iki Meclisin birleşik oturumuyla, geri kalan 5 üyeden ikisi Danıştay, ikisi Yargıtay, biri de Sayıştay tarafından seçilir. Yargıçlar 9 yıl için seçilir. Tekrar seçilmek mümkün değildir. Yargıçlar gelir getirici mesleki veya sınaî bir faaliyette bulunamaz. Bir siyasi parti veya dernek için çalışamaz.¹⁰⁶

İtalya'daki mahkeme üyelerinin belirlenmesine ilişkin usul karma sisteme girmektedir. Yargıçların belirlenmesinde yasama-yürütme-yargı erkinin aynı oranda üyeyi belirlemesi kuvvetler arasında denge oluşumuna neden olmaktadır. Üç erk de herhangi bir öneri almadan doğrudan üyeleri atamaktadırlar. Bu

---

¹⁰² DAĞ, a.g.e., s. 47.

¹⁰³ MACHACEK, a.g.e., s. 20.

¹⁰⁴ SADE, a.g.e., s. 56.

¹⁰⁵ İlhan, ÖZAY, “Yasama- Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi”, Anayasa Yargısı: 13, Ankara, 1996, s. 33.

¹⁰⁶ KANADOĞLU, a.g.e., s. 54.

yönüyle etkilenme oranları azalır. Mahkemenin bağımsızlığı olumlu yönde etkilenir.

2.2.1.8.5. İspanya

1978 İspanyol Anayasasının 160'ıncı maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'nin 12 üyeden oluşur. Bu biçimsel bir işlemdir.¹⁰⁷

Kongre ve Senato 4'er aday belirler, Hükümet ve Adliye Genel Konseyi ikişer üye belirlerler. Parlamento'da üye seçimi için aranan çoğunluk beşte üçtür.¹⁰⁸ Mahkeme Başkanı parlamento tarafından seçilir. İspanya Anayasası üniversite öğretim üyelerinin mutlaka seçilmesini öngören özelliğiyle dikkatleri çeker. Mahkemeye seçilecek üyelere 4 tanesi, Hukuk Fakülteleri tarafından seçilen profesörlerden oluşmalıdır.¹⁰⁹

2.2.1.8.6. Latin Amerika

19. ve 20. yüzyılın ilk yarısında Latin Amerikan Anayasaları ABD'nin Yüksek Mahkemesi'ni örnek almıştır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa tipi Anayasalara yaklaşılmıştır. Bunların yanı sıra demokratik gelişime eşlik eden Almanya ve İspanya AYM'leri de Latin Amerika'da anayasa yargısının gelişiminde etkili olmuştur.¹¹⁰

2.2.1.8.6.1. Arjantin

Arjantin Anayasası 25 Mayıs 1953'te yürürlüğe girmiştir. Latin Amerika'nın en uzun ömürlü anayasasıdır. Arjantin Anayasasında yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyen bir mekanizma bulunmamaktadır.

---

¹⁰⁷ KABOĞLU, a.g.e., s. 30.

¹⁰⁸ KABOĞLU, a.g.e., s. 30 v.d

¹⁰⁹ Muammer, AKSOY, *Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi Konusundaki Tartışma*, Ankara, AÜSBF Yayınları No: 147- 129, 1962, s. 61.

¹¹⁰ KANADOĞLU, a.g.e., s. 59.

Arjantin’ de “Marbury vs. Madison” kararıyla Anayasa Mahkemesi niteliği kazanan ABD Anayasa Mahkemesi’nin izlediği yoldan gitmektedir. Arjantin Anayasa Mahkemesi en üst dereceli organdır. Herkes bir normun Anayasaya aykırı olduğunu veya yasama ve yürütme organlarının yaptıkları işlemlerden dolayı mahkemede “amparo davası” açabilir.¹¹¹

Yüksek Mahkeme 9 yargıçtan oluşur. Mahkeme üyeleri devlet başkanı tarafından seçilir ve Senatonun 2/3 çoğunluğu tarafından onanır. Üyeliğe seçilebilmek için tanınmış bir avukat veya hukuk mesleğinde en az 8 yıl çalışmak gerekmektedir. Ayrıca adaylar Senatör seçilebilme yeterliliğine sahip olmalıdır. 1994 yılındaki Anayasa değişikliğiyle üyelerin çalışma süreleri 75 yaş olarak sınırlandırılmıştır. Bu yaşa ulaşan üyelerin görevleri beş yıllık sürelerle uzatılabilir. Ayrıca yargıçların görevleriyle bağdaşmayan durumlar olduğunda uzaklaştırma alabilirler.¹¹²

2.2.1.8.6.2. Brezilya

Brezilya’da anayasa yargısı karma sistem olarak ifade edilebilir. Brezilya’da Yüksek Mahkeme, 11 yargıçtan oluşur. Yargıçlar kurul halinde ya da üç ayrı daireye ayrılarak çalışırlar. Yargıçlar Devlet Başkanının önerisi üzerine Federal Senato tarafından mutlak çoğunluğun oyuyla seçilirler. Yargıçların atamasını gene Devlet Başkanı yapar.¹¹³

Brezilya’da yargıçların belirlenmesinde her ne kadar Senatonun rızası ve seçimi olmuş olsa da, bu sistem eleştirilmektedir. Mahkemenin daha bağımsız ve tarafsız olabilmesi için yargıçların belirlenmesinde daha çok kurumun olması gerektiği savunulmaktadır.

Yargıç adayları en az 35 yaşında olmalıdır. 65 yaşını aşmamalıdır. Görevlerini ise 70 yaşına kadar sürdürebilirler. Yargıçlar parlak hukuk bilgisine sahip nitelikli kişilerden oluşmalıdır.¹¹⁴

---

¹¹¹ KANADOĞLU, a.g.e., s. 60.

¹¹² KANADOĞLU, a.g.e., s. 60 v.d.

¹¹³ KANADOĞLU, a.g.e., s. 62.

¹¹⁴ KANADOĞLU, a.g.e., s. 62.

2.2.1.8.7. Almanya

Almanya’da Anayasa Mahkemesi’nin tarihi kökenleri, anayasacılığın ilk gelişme safhasına dayanmaktadır. 17. ve 18. yüzyılda monarşi ile yönetin devletler yazılı bir Anayasaya sahip değillerdi. Bu devletlerde kuvvetler ayrılığı prensibi olmadığı gibi Anayasa Mahkemesi gibi nitelikli bir mahkemeye de ihtiyaçları olmamıştı. Ancak 1815–1848 yıllarında hükümdarlarla bazı sosyal sınıflar arasında yapılan anlaşmalar yazılı Anayasaların gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu sosyal sınıflarla hükümdarlar arasındaki uyumsuzlukları çözmeye isteği de mahkemelerin kurulmasına yardımcı olmuştur.¹¹⁵

Almanya’da bu gelişmeler sonucu kanunların Anayasaya uygunluğunun denetimi Anayasa Mahkemesi’ne verilmiştir. 8 Mayıs 1948 tarihli Federal Alman Cumhuriyeti Anayasasına dayanılarak Federal Anayasa Mahkemesi 9 Eylül 1951 tarihinde kurulmuştur.¹¹⁶ Federal Anayasa Mahkemesi iki seçim organına sahiptir. Bu organlar; Federal Meclis (Bundestag) ve Federal Konsey (Bundesrat)’ dir. 1951 tarihli Federal Anayasa Mahkemesi Kanunu’nda, Federal Anayasa Mahkemesi sadece Yüksek Mahkeme değil, aynı zamanda anayasal organ olarak belirlenmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi, çalışmasının ilk yıllarında bu statüsünü, “*Anayasa’nın en üstün bekçisi*” olarak genişletmeyi başarmıştır.¹¹⁷

Bunun sonucu olarak mahkeme hiçbir organa bağlı değildir. Bütçe hukuku bakımından bağımsızdır ve personel egemenliği ile donatılmıştır.¹¹⁸ Mahkeme, Anayasaya bağlayıcı norm getirmektedir. Bu işlevini yerine getirmek için, yasama organı dâhil olmak üzere, devlet erkinin tanınmış tüm organlar karşısında yaygın bir denetim yetki ve erki ile donatılmıştır.¹¹⁹

16 üyeden oluşan Alman AYM Yargıçlarının yarısı Federal Meclis, diğer yarısı da Federal Konsey tarafından seçilir. Seçim için her iki Mecliste de 2/3 lük

---

¹¹⁵ Carl, Hermann, **ULE**, *Alman Anayasa Mahkemesi Yetkilerinin Şümul ve Sınırları*, çev. Nermin, Abadan, TODAİE Araştırma Serisi: 13, Ankara, 1962, s. 7.

¹¹⁶ **SADE**, a.g.e., s. 52.

¹¹⁷ Dian, **SCHEFOLD**, “*Anayasa Yargısı ve Yüksek Yargı*”, çev. İrfan, Yazman, AÜHFD, C: 31, S: 1- 4, 1974, s. 117.

¹¹⁸ **SCHEFOLD**, a.g.e., s. 117.

¹¹⁹ Wolfgang, **ZEIDLER**, “*Federal Alman Anayasa Mahkemesi*”, Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran, 1987, s. 37.

çoğunluk aranır. Federal Konseyde seçim doğrudan, Federal Mecliste ise dolaylıdır.¹²⁰ Yargıçlar 12 yıl süre için seçilirler. En uzun 68 yaşına kadar görevde kalabilirler. Yargıçlığa aday olabilmek için 40 yaşını doldurmak ve Federal Meclise seçilebilme yeterliliğine sahip olmak gerekmektedir. Aynı zamanda yargıç olabilme yeterliliğine de sahip olmalıdır.¹²¹ 1951 tarihli Anayasa Mahkemesi Kanunu, üniversite için bir kontenjan ayırmamıştır. Hâkim olmak için gereken vasıfların olmasını, yüksek idari memurluklara tayin edilebilmek için gerekli sınavlara girmeyi, Kamu hukuku alanında bilgi sahibi olmayı seçilebilme yeterliliği olarak belirlemiştir. Görüldüğü gibi profesörlerin seçilmesi mecburiyeti yoktur. Ama seçilme imkânı olduğunda bu yol kapalı değildir.¹²²

Federal Alman Anayasa Mahkemesinde üyelerin belirlenmesinde Avrupa’da çoğunlukla uygulanan sistem olan “seçim sistemi” işlemektedir. Mahkemenin iki organı tarafından eşit olarak seçilmesi, demokratik bir sistem olarak değerlendirilebilir.

2.2.1.8.8. Belçika

Belçika’da Hakem Mahkemesi 12 üyeden oluşur. Millet Meclisi ve Senato 2/3 oy çoğunluğuyla adayları seçer. Belirlenen bu üyeleri ise Kral onaylar ve atar. Belçika’daki seçim sistemini “karma sistem” ler arasında sayabiliriz.¹²³ Belçika’da en az 5 yıllık adli veya idari yargı mensubu olmak, hukuk profesörü olmak ya da parlamento üyesi olmak şartının yanında 12 üyenin yarı yarıya Almanca ve Fransızca konuşuyor olması gerekir. Mahkeme üyeleri en az 40 yaşında olmalıdır.¹²⁴

---

¹²⁰ KANADOĞLU, a.g.e., s. 56.

¹²¹ KANADOĞLU, a.g.e., s. 57.

¹²² AKSOY, a.g.e., s. 60.

¹²³ ULAŞ, a.g.e., s. 321.

¹²⁴ ULAŞ, a.g.e., s. 325.

2.2.1.8.9. Bulgaristan

12 üyeden oluşan Bulgaristan Anayasa Mahkemesi'nde 4 üye Ulusal Meclis tarafından, 4'üye Cumhurbaşkanı tarafından, geriye kalan 4 üye ise Yargıtay ve Yüksek İdare Mahkemesi Yargıçlarının oylarıyla seçilir.¹²⁵ Bulgaristan'da, Anayasa Mahkemesi üyesi olabilmek için meslekten hukukçu olmak ve en az 15 yıllık hukuk mesleği deneyimine sahip olmak gerekir.¹²⁶

2.2.1.8.10. Romanya

Romanya'da, Anayasa Mahkemesinin 9 üyesinden 3'ü Millet Meclisince 3'ü de Senato tarafından seçilir. Geriye kalan 3 üye de Cumhurbaşkanı'na atanır.¹²⁷ Romanya'da Anayasa Mahkemesi üyesi olabilmek için, yüksek bir hukuki formasyonunun ve uzmanlık bilgisinin aranması dışında, en az 18 yıl hukuk mesleği ya da yüksek öğretim faaliyetinde bulunmuş olmak koşulu vardır. 1995 yılı itibarıyla, Romanya Anayasa Mahkemesi üyelerinin tümüne yakını üniversite profesörlerinden oluşmaktadır. Toplam 9 üyenin 4'ü anayasa hukuku 2'si medeni hukuk profesörü olup, diğer 3'ü hukuk doktoru unvanına sahip ceza hukuku, medeni usul hukuku ve parlamento hukuku alanında uzmanlıklarıyla tanınmaktadır.

2.2.2. Üyelerde Aranılan Şartlar

2.2.2.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi'nde görev yapacak üyelerin hangi meslek grubundan geldikleri ve ne kadar süre görev yapmaları gerektiği hususu, üyelerde aranılan şartları ifade eder. Avrupa modeli incelendiğinde, Anayasa Mahkemesi üyelerinin birçoğunun hukuk mesleğinden geldiği görülmektedir. Genel olarak, avukat,

---

¹²⁵ DAĞ, a.g.e., s. 48.

¹²⁶ ULAŞ, a.g.e., s. 326.

¹²⁷ ULAŞ, a.g.e., s. 321.

yargıç, üst düzey kamu görevlisi ya da siyasetçiler atanmışlardır. Ya da sayılan meslekler arasında bir karma yapılmıştır. Örneğin; Fransa’da eski politikacılar üye olurlarken, Romanya ve İspanya’da daha çok üniversite profesörlerinden oluşan kişiler mahkeme üyeliği görevini yapmaktadırlar. Kanımca, Anayasa Mahkemesi gibi özel statüye sahip, gerektiğinde diğer erkleri de (yasama-yürütme) yargılayan bir kurumun üyelerinin nitelikli hukukçulardan olması gerekmektedir. Bu durum mahkemenin çalışmasını ve verdiği kararları da hukukun üstünlüğünden uzaklaştırmaz. Türkiye’de Anayasa Mahkemesi üyelerini belirlerken aranan koşulları 1961 ve 1982 Anayasaları bağlamında irdeleyeceğiz. Her iki Anayasa’da da üyelerde aranan koşullar açısından farklılıklar gözlenmektedir.

1961 Anayasası’nda Anayasa Mahkemesi’ne asıl ve yedek üye seçiminde aranan koşullar 145. madde de düzenlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde üyelerde aranan şartlar “yaş” ve “hizmet” olarak gruplandırılmıştır. 1961 Anayasasına göre Anayasa Mahkemesinde asıl ve yedek üye olabilmek için 40 yaşını doldurmak gerekmektedir. (1961 AY m. 145) Ayrıca;

- Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay veya Sayıştay’da Başbakanlık, Üyelik, Başsavcılık, Başkanın sözcülüğü,
- Üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şartı aranır.

1982 Anayasası’nda ise, üyelerde aranan şartlar 146. maddede düzenlenmiştir. Adayları iki kategoride düzenlemiştir;

- Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay başkan ve üyesi olma,
- Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukat olma şartı ifade edilmiştir.

İlk kategoride sayılan kişiler için yaş ve görev süresi şartı aranmaz. Diğer kategoridekiler yani yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatlar için kırk yaşını doldurmak, yüksek öğrenim görmek ve öğretim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az on beş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmaları aranır.¹²⁸

¹²⁸Bkz. (der)1982 Anayasası, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

2949 sayılı Kanunda bu düzenlemeleri daha ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Kanunun 3. maddesinde Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyeliğine seçilebilmek için aşağıdaki şartları haiz bulunmak gerekir:

- Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay'da başkan ve üye olmak veya
- Kırk yaşını bitirmiş, altmış beş yaşını doldurmamış, yükseköğrenim görmüş ve kamu hizmetlerinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya yükseköğretim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği yapmış olmak şartıyla:
- Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında öğretim üyesi veya
- Yükseköğretim Kurulu başkan veya üyesi veya Yükseköğretim Kurumu rektör veya dekanı veya müsteşar, müsteşar yardımcısı, general, amiral, büyükelçi, bölge valisi veya vali olarak görev yapmak veya
- Mesleğinde avukat olarak fiilen onbeş yıl çalışmış olmak ve
- Hâkimlik mesleğine alınmamayı gerektiren bir suçtan hüküm giymemek veya bu gibi suçlardan dolayı ceza kovuşturması altında bulunmamak ve hâkimlik mesleğine alınmasına engel bir hali olmamak.

1961 Anayasasından farklı olarak 1982 Anayasasında Anayasa Mahkemesinde hukuk mezunu olmayanların da fazlasıyla yer alması mahkemenin işlevini olumsuz yönde etkileyebilir. Avrupa modelindeki sistemle kıyaslandığında, Türk sistemi gerek üyelerin geldikleri meslekler, gerekse üniversite profesörlerinin seçilebilmesi açısından oldukça uzak kalmaktadır.

2.2.2.2. 1961 ve 1982 Anayasaları Bakımından Farklılıklar

2.2.2.2.1. Biçim Yönünden Farklılık

İki Anayasa arasındaki Anayasa Mahkemesi üyelerinde aranan şartlar bakımından biçim yönünden farklılıklar şu şekilde sıralayabiliriz,¹²⁹

---

¹²⁹ TÜRE, a.g.e., s. 95.

- 1961 Anayasasında yaş koşulu tüm üyelere, 1982 Anayasasında ise sadece ikinci kategorideki kişiler için geçerlidir.¹³⁰
- 1961 Anayasasında en az beş yıl olan öğretim üyeliği görev süresi, 1982 Anayasasında en az onbeş yıla çıkarılmıştır.
- 1982 Anayasası ile “üst kademe yöneticileri” nin de Anayasa Mahkemesi’ne üye olabilme hakkının konmasıdır.

2.2.2.2. Nitelik Yönünden Farklılık

İki Anayasa arasında nitelik yönünden farklılıklar şu şekilde sıralanabilir;¹³¹

- 1961 Anayasası’na göre hukukla yakından ilgili sayılabilecek iktisat veya siyasal bilimler alanlarına göre görev yapan üniversite üyeleri arasından seçilecek üye hariç, Mahkeme’nin tüm üyelerinin hukuk formasyonuna sahip bulunmaları zorunludur.
- 1982 Anayasasında üst kademe yöneticileri arasından seçilecek üyelerin hukukçu olmaları şartı olmadığı gibi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kontenjanından da hâkim sınıfına mensup olmayan bir üyenin seçilebilmesi mümkündür.

Söz konusu bu ikili ayırmda 1982 Anayasamızın üyelere aranan şartlara ilişkin düzenlemesinde üyelerin hukuk formasyonuna sahip olma şartı pek aranmamaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi Anayasa Mahkemesi gibi yüksek bir mahkemenin çalışması ve verdiği kararlar ülkenin yargısını etkiler. Bu bakımdan üyelerin tamamına yakını hukukçu olmalıdır.

---

¹³⁰ İkinci kategori diye adlandırılan kişiler; Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatlardır.

¹³¹ TÜRE, a.g.e., s. 96.

2.2.3. Üyelere İlişkin Yasaklar

2.2.3.1. Başkan ve Üyelerin Bakamayacakları Dava ve İşler

Yargıç tarafsız olmalıdır. Yargıcın tarafsız olması görev yaparken kimseyi kayırmaması, kişisel görüşlerini ön planda tutmaması, duygularını karıştırmaması, kimsenin çıkarını gözetmemesi anlamı taşır.¹³²

Yargıcın tarafsızlığının olmasından doğan düzenlemeler 2949 sayılı Kanununun 46.maddesinde düzenlenmiştir. Yasaklılık durumları yorum yoluyla genişletilemez ve devredilemez. Sözü edilen yasaklılık durumları Kuruluş kanununda şu şekilde düzenlenmiştir.

- Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere bakamazlar.(2949 S.K. m. 46/1)
- Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya sıhriyet yönünden usul ve furuunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve sıhriyeti doğuran evlilik kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhriyet yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine; (m. 46/2)
- Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyımı sıfatıyla hareket ettiği dava ve işlere; (m.46/3)
- Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlere; (m. 46/4)
- İstişari mütalaa ve kanaat beyan etmiş olduğu dava ve işlere; (m. 46/5) bakamazlar.

2.2.3.1.1. Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işler

Yargıcın kendisini ilgilendiren işlerde tarafsız olması oldukça zordur. Bir yargıcın kendisini ilgilendiren işler demek, o yargıcın davalı, davacı ya da iş sahibi olduğunu ifade eder. Bu hususta yasal düzenlemenin getirdiği ilke her

---

¹³² Merih, ÖDEN, “Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya Veya İşe Bakamaması”, AÜHFİD, C: 43, S: 1- 4, 1993, s. 61.

şeyden önce tarafsızlık ilkesidir. Örneğin; AYM Başkan ve üyeleri, kendilerine görevlerinden ötürü açılan davalarda görevde bulunamazlar.¹³³

2.2.3.1.2. Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya sıhriyet yönünden usul ve furuunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve sıhriyeti doğuran evlilik kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhriyet yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işleri

Yargıcın kendi yakınıni ilgilendiren konularda tarafsız olması beklenemez. Yakını ifadesinden kasıt, eşi, çocukları, evlatlığı olabilir. Ya da akrabalıktan doğan yakınlıkta olabilir. Bu kişileri ilgilendiren konularda AYM Başkan ve üyeleri davada bulunamazlar. Yargıç ile sayılan bu kişiler arasında ilişki daha sonradan kalmış olsa da yargıç yine davaya bakamaz. Yargıcın evliliği bitmiş olsa da, gene eski eşi ile ilgili davalarda yargıç olarak bulunamaz. Örneğin; T.B.M.M. bir milletvekilinin meclis üyeliğinin düşmesine karar verebilir. Hakkında karar verilen bu milletvekili bu kararın kaldırılmasına ilişkin AYM' ne başvuruda bulunabilir. Eğer karara konu edilen kişi AYM üyeleri ve Başkanının eşi veya akrabası ise, bu durumda Başkan veya ilgili üye bu milletvekilinin davasına bakamaz.¹³⁴

2.2.3.1.3. Dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyımı sıfatıyla hareket ettiği dava ve işler

Yargıcın dava ve iş sahiplerinin vekili, vasisi veya kayyımı sıfatıyla hareket ettiği bir dava veya işe bakmasını kanun yasaklamaktadır. Ancak, yargıcın geçmişte dava ve iş sahiplerinin başka dava ve işlerde vekili, vasisi veya kayyımı olması yasak değildir.¹³⁵

---

¹³³ ÖDEN, a.g.e., s. 70- 71.

¹³⁴ ÖDEN, a.g.e., s. 75.

¹³⁵ ÖDEN, a.g.e., s. 77.

2.2.3.1.4. Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işler

Yargıçlar, daha önceden önlerine gelen bir davanın sonradan tekrar gelmesi halinde, artık o davaya bakamazlar. Bu husus, yargıcın daha önceki o dava ile ilgili görüşlerinin değişmeyeceği inancından hareket edilerek düzenlenmiştir.¹³⁶ Aynı durum yargıcın daha önce savcı olarak bulunduğu davalar için de geçerlidir. Örneğin; sonradan AYM üyeliğine seçilen Cumhuriyet Başsavcısı kendisinin açmış olduğu siyasi parti kapatma davasının Yüce Divan olarak AYM' nin önüne gelmesi durumunda, o davaya Başkan veya AYM üyesi sıfatıyla bakamaz.¹³⁷

Ayrıca AYM Başkan ve üyeleri daha önce hakem sıfatıyla baktıkları veya bilirkişi veyahut tanık olarak dinlenmiş oldukları dava ve işlere de bakamazlar. Örneğin; yargıç daha önce öğretim üyesi veya avukat iken hareket ettiği davaların itiraz yoluyla AYM' ne geldiğinde bu davalara bakamaz.¹³⁸

2.2.3.1.5. İstisari mütalaa ve kanaat beyan etmiş olduğu dava ve işler

Yargıcın önüne gelen bir dava veya iş ile ilgili görüş ve kanaatini baştan açıklaması veya oyunu önceden belli etmesi yasaklık nedenleridir. Yargıçlar hiçbir şekilde davada kanaatlerini açıkça beyan edemezler.

2.2.3.2. Görüş Bildirme Yasağı

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğüne göre, Başkan ve üyeler Mahkemeye gelme olası güncel konulara ilişkin sözlü ya da yazılı görüş bildiremezler. Ancak yapılacak bilimsel çalışmalar ve bilimsel çalışma içinde bildirilecek görüşler yasak kapsamı içinde düşünülmemelidir.¹³⁹

---

¹³⁶ Bkz. (der) *Ceza Muhakemesi Kanunu*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

¹³⁷ ÖDEN, a.g.e., s. 82.

¹³⁸ ÖDEN, a.g.e., s. 83.

¹³⁹ ALİEFENDİOĞLU, *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Ankara, Yetkin Yayınları, Haziran, 1996, s. 221.

2.2.3.3. Başka Görev Alma Yasağı

Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.(AY m. 146)

2.2.4. Başkan ve Üyelere İlişkin Cezai Soruşturma

Başkan ve üyelerin görevlerinden ötürü veya görevleri sırasında işledikleri suçlar ile şahsi suçlarından dolayı bir şikâyet söz konusu olduğunda bu durum Başkanlıkça Mahkeme'ye bildirilir. Şikâyetin imzalı, adlı ve adresli delil ve dayanakları gösterir şekilde olması gerekmektedir.¹⁴⁰

Başkan soruşturma açılıp açılmasına gerek olup olmadığının belli olabilmesi için gerekli incelemeyi yapmak üzere, Mahkeme'de görevlendirilen bir üyeye ön inceleme yaptırabilir. Üye incelemesini kendi düşüncesini belirtmeksizin bir raporla Başkana bildirir. Soruşturma açılması Mahkeme'nin kararına bağlıdır.¹⁴¹

Soruşturma açılmasına gerek olmadığı tespit edilirse ilgili kararın bir örneği ilgili üyeye, diğer örneği de şikâyette bulunan kişiye tebliğ edilir. Soruşturma yapılmasına karar verildiği takdirde hazırlık soruşturmasını yapmak ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'na göre gereken kararı vermek ve söz konusu kanunun Cumhuriyet Savcılarına tanıdığı tüm yetkileri kullanmak üzere, gizli oyla üç kişilik bir Soruşturma Kurulu seçilir. Soruşturma Kurulunda en çok oy alanlar, oyların eşitliği halinde kıdemli olanlar seçilmiş sayılır.¹⁴² Bu kurulun vereceği kararlar kesindir. Ön inceleme yaptırılmasına, kurul üyelerinin seçilmesine, soruşturmanın yapılmasına ve gereken kararların verilmesine dair esaslar Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde gösterilir. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde hazırlık soruşturması ve ilk soruşturma genel hükümlere tabidir. Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerinin şahsi suçlarında, Yargıtay üyelerinin şahsi suçlarına ilişkin hükümler uygulanır. (2949 S.K. m. 55)

---

¹⁴⁰ TÜRE, a.g.e., s. 102.

¹⁴¹ TÜRE, a.g.e., s. 102.

¹⁴² TÜRE, a.g.e., s. 103.

2.2.5. Üyeliğin Sona Erme Halleri

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar, görev alanlar çekilmiş sayılırlar. Bu husus Anayasa Mahkemesince karara bağlanır. (2949 Sayılı Kanun m. 11)

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyeleri altmış beş yaşını doldurunca istekleri olmasa dahi emekliye ayrılırlar.(2949 Sayılı Kanun m. 12/1)

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri, yazılı olarak emekliliklerini isteyebilecekleri gibi, müddet ve kabule bağlı olmaksızın görevlerinden çekilebilirler. Bu takdirde Başkanlık, durumu derhal Cumhurbaşkanlığına ve yenisinin seçimi için aday gösterilmesi gerekiyorsa ilgili kuruma bildirir.(2949 Sayılı Kanun m. 12/2)

Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeliği, 11 ve 12 nci maddelerde yazılı haller dışında;

- a. Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre hâkimlik ve savcılık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı kesin hüküm giyilmesi halinde kendiliğinden;
- b. Görevin sağlık bakımından yerine getirilemeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla kesin olarak anlaşılması veya
- c. Göreve izinsiz veya özürsüz ve aralıksız olarak onbeş gün veya bir yılda toplam otuz gün süre ile devam edilmemesi hallerinde Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararıyla sona erer. (2949 Sayılı Kanun m. 13)

2.2.6. Yardımcı Teşkilat

Anayasa Mahkemesi'nde başlıca görevleri araştırma, inceleme ve Mahkeme üyelerinin karar vermelerinde onlara gerekli hazırlığı yapan bir yardımcı örgüt bulunmaktadır. Avrupa modellerinde yardımcı hukuk servislerinin sayısı fazladır.¹⁴³ Türkiye'de Anayasa Mahkemesi'nin çalışmalarında yardımcı olan örgüt Raportörler, Genel Sekreterlik ve memurlardır.

---

¹⁴³TÜRE, a.g.e., s. 105.

2.2.6.1. Raportörler

Anayasa Mahkemesine, çalışmalarında yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör verilir.(2949 S.K. m. 16) Raportörler, en az üyeler kadar Anayasa Mahkemesi çalışmalarında ilk inceleme esnasında söz sahibi olurlar. Diğer bir ifade ile üyelerin karar vermelerinde yardımcı olurlar. Ve Anayasa Mahkemesi'ne gelen dosyalar ilk olarak Başkanlıkça görevlendirilen raportörler tarafından incelenir. Şu an Anayasa Mahkememizde 21 tane raportör görev yapmaktadır. Raportörlerin görevlerini, seçilme usullerini ve diğer ülkelerdeki raportörlerin durumlarını ilerleyen bölümlerde karşılaştırmalı olarak ele alacağız.

2.2.6.1.1. Raportörlerin Seçilme Usulleri

Anayasa Mahkemesi'nde raportörlerin seçilme usulleri 2949 sayılı Kanununun 16. maddesinin 2. fıkrasında belirtilmiştir. Buna göre; *Raportörler mesleklerinde en az beş yıl başarı ile çalışmış olan; 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununda tanımlanan hâkim ve savcılar, Sayıştay denetçisi, baş denetçisi veya uzman denetçileri arasından ilgilinin isteği, Anayasa Mahkemesi Başkanının uygun görmesi üzerine bağlı oldukları kurumun yetkili mercileri tarafından atanırlar.*

Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında doçent, yardımcı doçent ve doktora yapmış araştırma görevlileri de aynı usul ve şartlarla raportör olarak atanabilirler.”

Aynı madde raportörlerin özlük işlerini de düzenlemiştir. Buna göre; *“Raportörlerin özlük işlerinde, mensup oldukları mesleklere ait hükümler uygulanır ve raportör olarak geçirdikleri süreler mesleklerinde geçmiş sayılır. Ancak bunların yükselme ve kademe ilerlemelerinde Anayasa Mahkemesi Başkanı tarafından verilecek yazılı bilgi esas olur. Kanuni izin haklarına ve sağlık işlerine ilişkin işlemler Anayasa Mahkemesi Başkanlığınca yürütülür ve sicillerine işlenmek üzere kurumlarına bildirilir.”¹⁴⁴*

---

¹⁴⁴Bkz. *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>

2.2.6.1.2. Raportörlerin Görevleri

2949 sayılı Kanun raportörlerin seçilme usullerini, özlük işlerini düzenlemekle yetinmiştir. Raportörlerin çalışma alanının çerçevesini çizmemiştir. Ancak AYM İçtüzüğü, raportörlere ilişkin daha geniş düzenlemeler öngörmüştür. İçtüzük raportör olarak adlandırılan kişilerin görevlerine ilişkin somut ifadeler kullanmıştır. İçtüzüğe göre raportörler, Anayasa Mahkemesi'ne gelen iptal ve itiraz davalarında ilk ve esasa ilişkin incelemeleri yaparlar. Bu husus İçtüzüğün 8. ve 9. maddelerinde belirtilmiştir.

İçtüzüğün 8. maddesinde raportörlerin Anayasa Mahkemesi'ne gelen iptal ve itiraz davalarının ilk incelemesi düzenlenmiştir. 8. maddesine göre; *“İptal davasına ilişkin dilekçelerle ekleri ve mahkemelerden itiraz yoluyla gelen işler, Başkanlıkça görevlendirilecek raportörler tarafından incelenir.*

a) Dava dilekçelerinin, 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanununun 27. maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarında gösterilen hususları ihtiva edip etmediği, kayıt tarihinden itibaren beş gün içinde ilgili raportör tarafından hazırlanacak bir raporla Başkanlığa bildirilir.

Bu raporda, dilekçelerin, Anayasa Mahkemesinin görevine giren bir konu ile ilgili olup olmadığı, iptal davası açma yetkisi bulunanlar tarafından ve yasal süre içinde verilip verilmediği hususları da gösterilir.

b) Mahkemelerden itiraz yoluyla gelen işlerin, 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanununun 28. maddesine göre eksikleri olup olmadığı evrakın kayda girişinden itibaren beş gün içinde bir raporla Başkanlığa bildirilir.

Mahkemenin önünde bakılmakta olan bir dava bulunup bulunmadığı, Anayasaya aykırı görülerek ya da ileri sürülen aykırılık iddiası ciddi bulunarak iptali istenilen kanun veya kanun hükmünde kararname hükümlerinin bu davada uygulanma durumları ile Mahkemenin başvurmaya yetkili olup olmadığı da bu raporda belirtilir.

Anayasa Mahkemesince yapılan incelemede, eksikleri olduğu görülürse, esasın incelenmesine geçilmeksizin, iptal davası ile ilgili işlerde, eksiklerin tamamlattırılmasına; itiraz yoluna ilişkin işlerin ise geri çevrilmesine, mahkemenin yetkisiz olduğu tespit edilen başvuruların da reddine karar verilir.

Eksikleri nedeniyle geri çevrilen itiraz yoluna ilişkin işlerde, 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanununun 28. maddesinin dördüncü fıkrasında gösterilen beş aylık süre, eksikleri giderilerek tekrar gönderilen evrakın Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince Kalem'e havale edildiği tarih esas alınmak suretiyle hesaplanır. Anılan maddenin ikinci fıkrasında yer alan ilgili mahkemeye yazı ile bildirme işlemi, bu durumda, Genel Sekreterlikçe yinelenir.

Raportörler, inceledikleri işlerle ilgili ilk inceleme toplantılarında hazır bulunurlar ve gerekli açıklamaları yaparlar.”

Aynı İçtüzüğün 9. maddesinde de raportörlerin esasa ilişkin incelemeleri düzenlenmiştir. Buna göre; “*Raportörler, esasa ilişkin incelemelerinin sonuçlarını, kendi düşüncelerini de içeren bir raporla Başkanlığa bildirirler. Bu raporların, esasın incelenmesine karar verildiği tarihten itibaren bir ay, acele işlerde Başkanlıkça belirlenen süre içinde hazırlanması zorunludur.*

Bu süre içinde esasa ilişkin raporlarını hazırlayamayan raportörler, gecikmenin nedenlerini ve incelemenin ne kadar süre içinde tamamlanabileceğini yazılı olarak Başkanlığa bildirirler. Gerekliyse bu süre Başkanlıkça yeteri kadar uzatılabilir.

Raportörler inceledikleri işlerin esasının görüşülmesinde hazır bulunurlar ve gereken açıklamaları yaparlar.”

Kısaca toparlamak gerekirse, iş yükü sürekli artan Anayasa Mahkemesi'nin çalışmalarında raportörlerin yardımı kaçınılmazdır. Ancak bilindiği gibi Anayasa Mahkemesi önüne gelen dosyaları ilk elden inceleyemez. Bu dosyalar üyelere ulaşmadan Başkanlıkça belirlenen raportörler tarafından incelenir. Araştırılır ve kendi görüşlerini de ekleyerek Başkanlığa rapor sunulur. Bu raporlar daha sonra mahkemeye üyelerine gönderilir. Ve üyeler toplanarak bu raporlar kapsamında davanın konusuna ilişkin karar verirler.

İşte bu nokta da bakıldığında raportörler bir mahkeme üyesi olmamasına rağmen, mahkeme üyesi gibi kendi düşüncelerini de rapora eklemektedirler. Bu husus eleştirilere neden olmuştur. Çünkü raportörler Anayasa Mahkemesi'nin yalnızca iş yükünü azaltan ve önüne gelen dosyaları inceleyerek üyelerin çalışmalarına yardımcı olan kişilerdir.

Yapması gereken tek şey dosyayı hazırlayarak Başkanlığa göndermektir. Ancak kendi düşüncelerini de eklemesi tartışmalara neden olmuştur. Bu hususu üçüncü bölümde yer alan model önerilerinde tekrar ele alacağız.

2.2.6.1.3. Raportörlere İlişkin Cezai Soruşturma

Raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlarla şahsi suçlarından dolayı, Başkanın bildirmesi üzerine; bağlı buldukları Kurumlarca ve kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.¹⁴⁵

2.2.6.1.4. Diğer Ülkelerdeki Durum

Raportörler bilindiği gibi Anayasa Mahkemesi'nin çalışmalarında yardımcı olan kişilerdir. Diğer ülkelerdeki durumlarını ele alırsak;

Almanya'da her Anayasa Yargıçısı kendisinin serbestçe seçebileceği üç asistana sahiptir. Bu asistanlar diğer mahkemeler veya bakanlık teşkilatlarından sınırlı bir süre için –iki ya da üç yıl- atanırlar. Bu asistanların görevlerinin kapsamı belli değildir.¹⁴⁶ Sözü edilen asistanlara ilişkin daha geniş düzenleme FAYM İçtüzüğü'nün 13. maddesinde belirtilmiştir. Bu madde de asistanların bağlı oldukları yargıçların talimatları doğrultusunda görev yapacağı ve yargıçın çalışmalarında destekleyici rol oynayacağı ifade edilmiştir.¹⁴⁷ Bu destek, kararların yazımında, sözlü duruşmaların hazırlanmasında ve yaralanılacak malzemenin toplanmasında gösterilmektedir.

Arjantin Yüksek Mahkemesi'nde yargıçların asistanı olarak çalışan çok sayıda “sekreter” bulunmaktadır. Karar taslaklarını hazırladıkları için “Junior-Mahkeme” olarak da adlandırılmaktadır.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>

¹⁴⁶ Korkut, O., **KANADOĞLU**, *Anayasa Mahkemesi*, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Nisan, 2004, s. 74.

¹⁴⁷ **KANADOĞLU**, a.g.e., s. 74.

¹⁴⁸ **KANADOĞLU**, a.g.e., s. 74 v.d.

Brezilya'da Federal Yüksek Mahkeme İçtüzüğüne göre her yargıç kendisinin doğrudan seçeceği iki hukuk asistanından yararlanabilir. Dolayısıyla yargıçların çalışmalarında iki hukuk asistanı yardımcı olarak görev alırlar.

A.B.D Federal Yüksek Mahkemesi'nde Başkan ve üyeler yılda dörder raportör atayabilirler.

Fransa'da ise hukukçu olan asistanların yer aldığı Genel Sekreterlik, davalarda “idari hizmet” vermekle yükümlüdür.¹⁴⁹

2.2.6.2. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterliğin görevlerine, seçilmesine ilişkin düzenlemeler 2949 sayılı Kanunu ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde yer almaktadır. 2949 sayılı Kanunun 17. maddesine göre; “*Anayasa Mahkemesi Başkanlığına bağlı olarak genel sekreterlik teşkilatı kurulur. Genel Sekreterliğin kuruluş ve görevlerine ilişkin hususlar Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde gösterilir.*”

Genel Sekreterin Kuruluşuna ve Görevlerine ilişkin Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 6. maddesinde düzenleme mevcuttur. Genel Sekreterlik teşkilatını ve görevlerini şu şekilde ifade edebiliriz.

- Anayasa Mahkemesinde Genel Sekreterlik görevini, Başkanın uygun göreceği bir raportör asli görevine ek olarak yapar.
- Genel Sekreterlik teşkilatı, Genel Sekreterden başka, Genel Sekreter Yardımcısı ve Başkanlıkça görevlendirilecek yeteri kadar memurdan oluşur.
- Genel Sekreter, 10.11.1983 günlü, 2949 sayılı Kanunun ve İçtüzüğün kendisine yüklediği görevleri yerine getirir; Başkanın vereceği idari ve mali işlerle personel, kalem, mutemetlik ve arşiv işlerinin zamanında ve aksatılmadan, gereği gibi yürütülmesini sağlar. Bu işlerin düzenli biçimde yürütülmesinden dolayı Başkana karşı sorumludur.
- Genel Sekreter, ayrıca, Mahkemede yapılan törenlerdeki protokol işlerini de düzenletir.

---

¹⁴⁹KANADOĞLU, a.g.e., s. 74.

- Genel Sekreter, isteği ile Genel Sekreterlik görevinden ayrılabilmesi gibi, gerekli görüldüğünde Başkan tarafından da sebep gösterilmeksizin değiştirilebilir.¹⁵⁰

Genel Sekreterin atanması ise 2949 sayılı Kanunun 57. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre; “*Anayasa Mahkemesi Başkanının uygun gördüğü bir raportör, asli görevine ek olarak, Genel Sekreterlik görevini de yapar. Genel idare, teknik ve sağlık hizmetleri sınıfına giren personel Genel Sekreterin önerisi üzerine Başkan, yardımcı hizmetler sınıfına giren personel Genel Sekreter tarafından atanır.*”

2.2.6.3. Memurlar

Anayasa Mahkemesi’nde memurlar da mahkemenin çalışmasında rolü olan kişilerdir. Memurların görevleri ve seçilmeleri 2949 sayılı Kanun ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünde düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 6. maddesinde memurların hizmet verdiği birimler tek tek sayılmıştır. Ayrıca aynı maddede Genel Sekreterlikte de görev yapan memurlara ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. İçtüzüğü’nün 6. maddesi şu düzenlemeleri içerir;

- Genel Sekreterlik teşkilatı, Genel Sekreterden başka, Genel Sekreter Yardımcısı ve Başkanlıkça görevlendirilecek yeteri kadar memurdan oluşur.
- Anayasa Mahkemesi'nin hizmet birimleri, Kararlar Müdürlüğü, Yazı İşleri Müdürlüğü, Personel ve Eğitim Müdürlüğü, Özel Kalem Müdürlüğü, Mali İşler Müdürlüğü, İdari İşler Müdürlüğü, Bilgi İşlem Merkezi Müdürlüğü, Yayın İşleri Müdürlüğü, Kitaplık Müdürlüğü, Basın ve Halkla ilişkiler Müdürlüğü, Kurum Doktorluğu, Sivil Savunma Uzmanlığı, Sosyal İşler Birimi ve Çeviri Birimi'nden oluşur.
- Genel Sekreterlikte ve öteki hizmet birimlerinde çalışan memur ve hizmetlilerin görevleri ile bu görevlerin nasıl yürütüleceği Başkanlıkça düzenlenecek bir Yönetmelikle belirtilir.

¹⁵⁰Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>

Ayrıca mahkemede görev yapan memurların atanması ile ilgili düzenlemeler ise 2949 sayılı Kanununun 57. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

“Genel idare, teknik ve sağlık hizmetleri sınıfına giren personel Genel Sekreterin önerisi üzerine Başkan, yardımcı hizmetler sınıfına giren personel Genel Sekreter tarafından atanır.”

Bunun yanı sıra memurlar hakkında ceza kovuşturması da Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 27. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

- Memurların görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan ötürü ceza kovuşturması, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yapılır.
- Hazırlık soruşturması yapmak ve rapora bağlamak üzere, Başkanın yazılı emriyle bir veya birden fazla raportör soruşturmacı olarak görevlendirilir.
- Başkanlığa sunulan soruşturma raporu Başkan tarafından, ilgili memur hakkında kamu davasının açılmasına veya açılmamasına karar vermeye yetkili Soruşturma Kuruluna havale edilir.
- Soruşturma Kurulu, Başkan tarafından görevlendirilen 3 raportörden oluşur. Soruşturmayı yapan raportörler bu Kurulda görev alamaz.
- Soruşturma Kurulu, en kıdemli raportörün başkanlığında, üye tamsayısı ile toplanır ve salt çoğunlukla karar verir.
- Kamu davası açılmasına dair karar itiraz üzerine, kamu davası açılmamasına ilişkin karar ise kendiliğinden Danıştay Birinci Dairesi'nce incelenir.¹⁵¹

---

¹⁵¹Bkz. (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ANAYASA MAHKEMESİ'NİN KURULUŞUNA VE YAPISINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER VE YENİ MODEL ÖNERİLERİ

Anayasa Mahkemesi, 1982 Anayasası'nın 146–153. maddelerinde yeniden tanımlanmıştır. Şu anda yürürlükte olan 10.11.1983 tarih ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Anayasa Mahkemesinin görev ve yetkilerini yeniden belirlemiştir.

Anayasa Mahkemesi kuruluşu ve genel yapısı ile Avrupa modeline yakındır. Ancak bazı hususlarda yeniden yapılandırılma ihtiyacı ile karşı karşıya kalmıştır. Yeni bir Anayasa Mahkemesi düşüncesi, toplumun daha çağdaş olabilme isteği, iş yükünün azaltılarak daha verimli hale getirilmesi ve toplumun gereksinimlerine uygun düşme ihtiyacı gibi nedenlerle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda başta Barolar Birliği'nin Anayasa Mahkemesi'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin çalışmasını, daha sonra Anayasa Mahkemesi'nin kendisi ile ilgili önerilerini bazı hukukçuların da görüşleriyle destekleyerek sunmanın mahkemenin kuruluşundaki eksikliklere ışık tutacağı kanısındayım.

3.1. TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ANAYASA TASLAĞI

Türkiye Barolar Birliği önerisi hukukçular ve akademisyenler tarafından oluşturulan bir Komisyonla hazırlanmıştır.¹ Barolar Birliği Anayasa'yı bir bütün

---

¹ Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu, Prof. Dr. Rona Aybay, Prof. Dr. Ülkü Azrak, Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Prof. Dr. İlhan Özay, Av. Yekta Güngör Özden, Prof. Dr. Yavuz Sabuncu, Prof. Dr. Fazıl Sağlam, Av. Atilla Sav, Prof. Dr. Zafer Üskül, Prof. Dr. Necmi Yüzbaşıoğlu.

olarak ele almakta ve yeni bir Anayasa önermektedir.²Barolar Birliği'nin Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin ilk göze çarpan önerisi "Anayasa Mahkemesi Üyeleri" ne ilişkindir. Birliğin önerisine göre; Anayasa Mahkemesi 21 üyeden oluşur. Bu üyelerin üçü Yargıtay, üçü Danıştay, biri Askeri Yargıtay, ikisi Sayıştay Genel Kurulunca kendi başkan ve üyeleri arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.³

Türkiye Barolar Birliği Genel Kurulu bir üyeyi avukatlar arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçer. Cumhurbaşkanı, biri avukatlar, biri üst kademe kamu görevlileri arasından olmak üzere iki üye atar. Yükseköğretim Kurulu, yükseköğretim kurumlarının hukuk alanlarında görev yapan öğretim üyeleri arasından bir üyeyi üye tam sayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçer.⁴

T.B.M.M. yedi üyeyi, yükseköğrenim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler alanlarında görev yapan öğretim üyeleri, üst kademe kamu görevlileri ve avukatlar arasından üye tam sayısının salt çoğunluğu ile seçer. İlk iki turda salt çoğunluğa ulaşamazsa, toplantıya katılanların çoğunluk oyu yeterli sayılır.⁵

Mahkeme üyelerinin süresi 9 yıldır. Yeniden seçilebilmesi mümkün değildir. Üyelerin üçte biri üç yılda bir yenilenir. Ayrıca Barolar Birliği'nin önerisine göre asıl üye-yedek üye ayrımı kaldırılmalıdır.

Barolar Birliği'nin önerisinde, Anayasa Mahkemesi üyelerini belirleyen ilgili kurumlar arasında dengeli bir dağılım gözetilmiştir. Ayrıca T.B.M.M' nin Anayasa Mahkemesi üyelerinin 1/3'ünü seçmesi öngörülmüştür. Kanımca, yasama organının üye belirlemede söz sahibi oluşu oldukça yerindedir. Çünkü yasama diğer organlardan kendini soyutlamış olarak görürse, erkler arasında uyuşmazlıklar kendini gösterir.

Barolar Birliği'nin Anayasa Mahkemesinin kuruluşuna ilişkin önerisi genellikle üyelerin statülerine ilişkindir. Kısaca toparlarsak üyelik konusunda üç

---

² Ahmet, İYİMAYA, Anayasa Mahkemesi'nin Üyelik Yapısında Yasama Organının Rolü, Ankara, Nisan, 2005, s. 43.

³ İYİMAYA, a.g.e., s. 44.

⁴ İYİMAYA, a.g.e., s. 44.

⁵ İYİMAYA, a.g.e., s. 44.

yenilik yapılmıştır. Birincisi asıl-yedek üye ayırımına son verilmesidir. Anayasa Mahkemesi'nin çalışmalarında yedek üyelerin bulunmayışı, Başkan ve başkanvekili seçimlerinde yer almayışları mahkeme içinde gerilimlere neden olduğundan böyle bir yeniliğe gidilmiştir. İkincisi üyelik görev süresi 9 yıl olarak sınırlandırılmıştır. Üçüncü yenilik ise mahkeme üyelerinin 3'te birinin üç yılda bir yenilenmesine ilişkin düzenlemedir. Yenileme, 21 üyenin ilk atamasından 3 yıl sonra kura usulü ile mevcut üyelerin 3/1'inin boşalması ile gerçekleştirilir.⁶

Anayasa Mahkemesi'nin çalışmasına ilişkin Barolar Birliği'nin önerisine bakıldığı zaman, AYM kurul ve daireler halinde çalışan bir yüksek mahkemeye dönüştürülmüştür. Bun göre iki daireden birincisi; Anayasaya uygunluk denetimini, diğeri ise; bireysel başvuruların incelemesini yapacaktır. Kurullardan birincisi Yüce Divan diğeri ise siyasi partiler kurulu olarak öngörülmüştür. Anayasa değişikliklerine ve uluslar arası anlaşmalara ilişkin başvuruları inceleyerek karara bağlayan Büyük Kurul, Yüce Divan ve Siyasi Partiler Kurulu kararlarına karşı yapılacak başvuruları da inceleyerek temyizen karara bağlayacaktır.⁷

Bunun yanı sıra öneride AYM' nin kuruluşunda Cumhurbaşkanının yetkilerinin fazlalığı⁸ buna karşılık yasama organının dışlanması eleştirilmiştir. İlerleyen bölümlerde Barolar Birliği taslağında da görev yapan bazı hukukçularımızın Anayasa Mahkemesi'nin yapılandırılmasına ilişkin önerilerini ele alacağız. Barolar Birliği önerisi, üyelerin seçilme usullerini görev dağılımını eşit olarak sağlayarak oldukça demokratik bir çalışmadır. Bunun yanı sıra üyelerin kura usulü ile 1/3'ünün 3 yılda bir yenilenmesiyle de mahkemenin toplumun değişimine uyum sağlayacağını söyleyebiliriz.

3.2. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN ÖNERİSİ

Anayasa Mahkemesi bekli de kuruluşundan bu yana kadar ilk defa yeni model önerileriyle karşı karşıyadır. Anayasa Mahkemesi'nin kendisine ilişkin

---

⁶ İYİMAYA, a.g.e., s. 45.

⁷ *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 14, 2001, s. 94-95.

⁸ Ahmet, N., SEZER, "Açılış Konuşması", Ankara, Anayasa Yargısı 15, 1988 ve Anayasa Yargısı 17, 2000, s. 15.

yeni reformu önemli değişiklik önerileriyle doludur. Buna bağlı olarak Anayasa Mahkemesi'nin önerilerini şu şekilde toparlayabiliriz;

- Anayasa Mahkemesi'nin Genel Kurul ve iki daire şeklinde çalışmasına ilişkin öneride bulunulmuştur. Dünya Anayasa Mahkemelerine bakıldığında Türkiye gibi tek kurul halinde çalışan mahkemeler olmasına karşılık, Almanya, İspanya, Portekiz de olduğu gibi iki dairesel de çalışıldığı gözlenmektedir.⁹ Anayasa Mahkemesi için önerilen bu sistemle mahkemenin iş yükünün azaltılacağı ve iş bölümüyle daha çabuk kararların verileceği hedeflenmiştir.
- Anayasa Mahkemesi üyelerinin sayısı 11'den 17 çıkarılmak istenmiştir. Üye sayısındaki 6 artışın 4'ü mevcut yedek üyelerin asıl üyeliklere dönüştürülmesi sonucu karşılanmakta, iki üyelik ise Yargıtay ve Sayıştay kontenjanları birer arttırılmak suretiyle doldurulmaktadır. Bu dağılıma göre üyelerden beşi Yargıtay, dördü Danıştay birer üyede Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin kendi Başkan ve üyeleri arasından araya başka bir organ girmeksizin genel kurullarınca doğrudan seçilebileceklerdir.¹⁰
- Yedek üyeliğin kaldırılması ve iki üyelik kontenjanının arttırılması sonucu kurulacak iki daireye de olabildiğince üye kaynakları gözetilmek suretiyle eşit şekilde paylaşım sağlanmıştır. Tam mevcudun salt çoğunluğu ile seçimin yapılamaması durumunda, üye tam sayısının beşte ikisinden az olmamak üzere 6. turdan sonra en çok oy alan seçilmiş sayılarak olası özüksüzlüklerin önlenmesi amaçlanmıştır.
- 146. maddede önerilen en önemli ikinci değişiklik, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce Anayasa Mahkemesi'ne üye seçimi yapılmasına ilişkindir.
- Bu bağlamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne seçim için 4 üyelik kontenjanı düşünölmekte, bunlardan 2'si Yüksek Öğretim Kurulu ve Barolar Birliği'nce önerilecek 3'er aday içinden seçilmesi, diğer 2 üyeliğin ise Sayıştay Başkan ve üyeleri arasından Türkiye Büyük Millet

---

⁹ Haşim, **KILIÇ**, "Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri", Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21, 2004, s. 6.

¹⁰ **KILIÇ**, a.g.e., s. 6

Meclisi'nce doğrudan yapılacak seçimlerle doldurulması öngörülmektedir.¹¹

- Cumhurbaşkanı'nın halen üç asıl, bir yedek üye seçmesine ilişkin düzenleme yüksek yöneticilik yapmış olanlar arasından seçilmesi koşuluyla iki üyeliğe indirilmiştir. Cumhurbaşkanı'nca avukatlar arasından yapılan seçim Türkiye Büyük Millet Meclisi kontenjanına aktarılmıştır. Cumhurbaşkanı'nca seçilecek yüksek yöneticilerin hukuk, iktisat ve siyasal bilim dallarından mezun olmaları önerilerek Mahkeme yapısına uygun olmayan başka dallardan mezun olmuş yüksek yöneticilerin üye seçilmelerinin engellenmesi amaçlanmıştır.¹²
- Bir diğer öneri ise, Üyelerin Anayasa Mahkemesi'nde en fazla 12 yıl görev yapabileceklerine ilişkindir.
- Üye seçilebilmek için elli yaşını bitirmiş olma koşulunun öngörülmesi, emeklilik yaşının da 65'den 67'ye çıkarılması 50 ila 67 yaş dilimi arasında 12 yıllık görev süresinin ölçülü bir öneri olduğuna inanılmaktadır. 67 yaşından önce 12 yıllık görev süresini tamamlamış olanların erken bir emeklilik nedeniyle yaşayacağı olumsuzluk, modelin dezavantajı olarak söylenebilir.¹³
- Anayasa Mahkemesi'nin iki daire, bir genel kurul biçiminde yapılması gerektiği önerildiği için Yüce Divan, siyasi parti kapatma ve Anayasa değişikliklerinin şekil yönünden denetlenmesi gibi önemli davalar Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu'nun görmesinin uygun olacağı düşünülmüş, Genel Kurul'ca verilen Yüce Divan kararlarına karşı yine aynı Kurul'da yeniden inceleme yolu açılmıştır.¹⁴
- Anayasa'nın 149. maddesinin birinci fıkrasına ilişkin olarak taslakta yer alan değişiklik önerisi, Anayasa Mahkemesi'nin yeni teşkilat yapısının gereği olarak dairelerin ve Genel Kurulun toplantı ve karar yeter sayılarını yeniden tanımlamaktadır. Bunun yanında, Anayasa Mahkemesi

---

¹¹ KILIÇ, a.g.e., s. 7.

¹² KILIÇ, a.g.e., s. 10.

¹³ KILIÇ, a.g.e., s. 10.

¹⁴ KILIÇ, a.g.e., s. 12.

Başkanının Genel Kurula başkanlık etmesi, daire başkanlıklarının ise başkanvekillerce yürütülmesi öngörülmektedir. Buna göre, her daire bir başkan ve altı üye ile toplanacak ve salt çoğunlukla karar verecektir. Genel Kurul ise bir başkan ve on iki üye ile toplanacak ve yine salt çoğunlukla karar verecektir. Anayasa değişikliklerinde iptale ve siyasi parti davalarında kapatmaya karar verilebilmesi için ise beşte üç oy çokluğu aranacaktır.¹⁵

- Anayasa'nın 152. Maddesinin son fıkrasına ilişkin değişiklik önerisi ise şu şekildedir: **“Anayasa Mahkemesinin iptal ve itiraz davalarında işin esasına girerek verdiği red kararlarının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra beş yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.”** Burada yapılan değişiklik, mevcut düzenlemede “on yıl” olarak belirlenmiş olan yeniden başvuru yasağı süresinin “beş yıl”a indirilmiş olmasıdır.¹⁶
- Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru olanağı tanınmıştır.
- Klasik haklarla sınırlı tutulan bireysel başvuru önerimizin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde Türkiye aleyhine açılacak davalarda önemli bir azalmaya yol açacağına inanıyoruz. Klasik haklarla sınırlı tutularak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin uygulamaları ile paralellik kurulmuştur. Bireysel başvuru yolunun koşulları, kararın niteliği, sonuçları, görüşülebilirliği gibi temel düzenlemeler Yasa'ya bırakılmıştır. Doğabilecek sorunların çözümlerinin Anayasa'ya göre daha kolay bir yol olan Yasa'ya bırakılması sistemin kısa sürede oturması yönünden uygun görülmüştür.¹⁷
- Taslak metinde, 153. madde ile ilgili olarak iki konuda değişiklik önerisi yapılmaktadır. Bunlardan birincisi, Anayasa'nın 153. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesinin metinden çıkarılmasıdır. Anayasa'nın 153. maddesinin birinci fıkrası şu şekildedir: **“Anayasa Mahkemesinin**

---

¹⁵ KILIÇ, a.g.e., s. 13.

¹⁶ KILIÇ, a.g.e., s. 14.

¹⁷ KILIÇ, a.g.e., s. 13.

kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz". Taslakta yer alan değişiklik önerisi ile söz konusu düzenlemedeki birinci cümle aynen korunurken, "**İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz**" şeklindeki ikinci cümle kaldırılmaktadır.¹⁸

Genel hatlarıyla Anayasa Mahkemesi'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin mahkemenin önerilerini sıraladık. Ancak, elbette bu model önerilerine karşı eleştiriler olmaktadır.

ARSLAN' a göre Mahkemenin üyelerin belirlenmesindeki 50 yaş sınırı oldukça fazladır. Türkiye'deki ortalama ömür dikkate alınarak mevcut düzendeki 40 yaş sınırı korunmalıdır. Ayrıca mahkemeye seçilen öğretim üyeleri bir kişi ile sınırlandırılmıştır. Bu sayının arttırılması gerektiği en azından beş üyenin öğretim üyeleri arasından seçilmesi mahkemenin çalışmasını olumlu yönde farklılaştıracaktır.

Bununla ilişkili olarak mahkemenin öğretim üyelerinin "profesörler" ile sınırlandırmakta oldukça yanlıştır. Seçilen kişilerin öğretim üyesi olması yeterlidir. Mahkeme üyelerinin başka işlerle uğraşmayacakları hususu korunmuştur. Hâlbuki öğretim üyelerinin üniversitelerdeki görevleri devam etmelidir.¹⁹

ALİEFENDİOĞLU' nun görüşüne göre; Anayasa'nın 146. maddesiyle ilgili önerinin ilk fıkrasında, "Anayasa Mahkemesi "genel kurul ve iki daire halinde çalışmak üzere 17 üyeden oluşur." denmektedir. "Oluşur" yerine "kurulur" sözcüğünün kullanılması daha yerinde olacaktır. Ayrıca, "iki daire halinde çalışma" dan söz edilmektedir. Bu düzenleme "çalışma ve yargılama usulüyle" ilgili olan 149. madde de yer almalıdır. Bunun yanı sıra Genel Kurulun ve dairelerin görevleri açık olarak belirtilmemiştir. Aliefendioğlu' na göre görevleri açıkça belirtilmeliydi.²⁰

Ayrıca YÖK'ün önereceği Öğretim Üyeleri arasında siyasal bilimler ve iktisat bilim alanlarında görev yapan profesörlere yer verilmemiştir. Öneride

---

¹⁸ KILIÇ, a.g.e., s. 14-15.

¹⁹ Zühtü, ARSLAN, "Türk Anayasa Yargısında Yeniden Yapılanma: Eleştirel Bir Değerlendirme", Hukuk ve Adalet Dergisi, C: 1, S: 2, 2004, s. 146.

²⁰ *Anayasa Yargısı 21*, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 51, 2004, s. 117- 118.

Anayasa Mahkemesinin kendi raportörleri arasından bir üye seçmesine izin verilmemiştir. Profesörlerin üye olmaları durumunda üniversitelerle bağı kesilmiştir. Hâlbuki öğretim üyelerinin üniversitelerde belli bir süreyi aşmamak kaydıyla ders vermesi ve bilimsel çalışmalara katılması yararlı olabilirdi.²¹

Mahkemenin yapılandırılmasına ilişkin bir diğer öneri de üyelerin emekliliğe ayrılma yaşının 67' ye yükseltilmesidir. Üyelik süresi 12 yıl ve 50 yaşını doldurma şartıyla üyeliğe kabul edileceği düzenlenmiştir. Bu hususta ortalama yaşam yaşına bakıldığında 50 yaş oldukça fazladır. Şu an ki düzenlemede yer alan 40 yaş sınırı korunmalıdır.

3.3. DOKTRİNDEKİ GÖRÜŞ VE ÖNERİLER

Anayasa Mahkemesi'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Bazı hukukçular önerileri uygun bulurken, bazıları ise eleştirerek, olması gerekeni ifade etmişlerdir.

Anayasa Mahkemesi'nin yapılandırılmasına ilişkin önerilerde bulunan bazı hukukçuları ve kişileri şu şekilde sıralayabiliriz;

Yılmaz Aliefendioğlu; Aliefendioğlu, Anayasa Mahkemesi'nin yeniden yapılandırılması gerektiği inancındadır. Yargıçlar, kuruluş yasasında belirtilecek nesnel nitelikler esas alınarak seçilmelidirler. Seçimler; Cumhurbaşkanı, TBMM, yüksek yargı organları, Sayıştay, YÖK, Barolar Birliği tarafından yapılmalıdır.

Asıl üye- yedek üye ayrımı kaldırılmalıdır. Görev süreleri 12 yıl ile sınırlandırılmalı, dört yılda bir üçte bir üyenin yenilenmesi sağlanmalıdır.²² Yargıtay' dan dört, Danıştay'dan üç, Sayıştay'dan bir, genel kurullarınca seçilecek üyelerden; TBMM' nce seçilecek koşulları yasayla belirlenecek iki yeden; Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesince gösterilecek üçer aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilecek birer üyeden; üniversitelerin hukuk, iktisat, mali ve siyasal bilimler dallarındaki öğretim üyeleri içinden, en az 15 yıl

---

²¹ A.g.e., s. 118

²² Yılmaz, **ALİEFENDİOĞLU**, "Yeni Bir Anayasa İçin Öneriler", Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C: 24, S: 224, 2000, s. 134.

öğretim üyeliği yapanlar arasından üniversitelerce her boş yer için gösterilecek bir aday arasından YÖK tarafından seçilecek üç üyeden oluşmalıdır.²³

Öğretim üyelerinin haftanın belli saatlerinde sınırlı olmak üzere ders vermeli ve bilimsel çalışmalara katılmalıdırlar. Seçilebilme yaş sınırı 45 olmalıdır. AYM konulara göre yapılacak ayrıma göre ikili departman sistemine göre çalışmalıdır. Aliefendioğlu' na göre Anayasa Mahkemesi şu kurullarla çalışmalıdır.

- Genel Kurul
- Anayasaya Uygunluk Denetim Kurulu
- Yüce Divan ve Siyasi Partilerin Kapatılması Davalarına Bakan Kurul
- Mali Denetim Kurulu
- İlk İnceleme Kurulu
- Temel Haklar Komisyonu

Genel kurul; Yüce Divan ve Siyasi Partilerin Kapatılması İşlerine Bakan Kurul kararlarını ve Anayasa Mahkemesi'nin siyasal partilerin mali denetimlerini yapmak görevi devam ettirildiği takdirde mali denetim kurulu kararlarını temyizen inceleyebilmeli, ayrıca Anayasa ve yasayla verilen görevleri yapmalıdır.²⁴

Anayasaya Uygunluk Denetim Kurulu; bu kurul Anayasaya uygunluk denetimi yapacaktır. Anayasa Mahkemesi Başkan ve Genel Kurulla seçilen 14 üyeden oluşmalıdır.

Yüce Divan ve Siyasi Partilerin Kapatılması Davalarına Bakan Kurul; Bu kurul Aliefendioğlu' na göre Genel Kurulca Sayıştay'dan gelen üyeyi içinde bulunduracak şekilde başkan ve sekiz üyenin seçimiyle oluşmalıdır. Siyasi Parti ve Yüce Divan davaları bu kurulca duruşmalı ve herkese açık olarak görülmelidir. Kurul kararlarına karşı Genel Kurula temyiz yolu açık olmalıdır.²⁵

Mali Denetim Kurulu; bu kurul siyasi partilerin denetimiyle uğraşmalıdır. Kurul kararları Genel Kurulda temyizen incelenmelidir.

---

²³ ALİEFENDİOĞLU, *Yeni Bir Anayasa Yargısı ve Anayasa Mahkemesi*, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 15, 1998, s. 242.

²⁴ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 243.

²⁵ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 244.

İlk İnceleme Kurulu; Anayasaya Uygunluk Denetim Kurulunun en kıdemsiz üç üyesiyle kurulmalıdır. Bir Başkan ve iki üyeye toplanmalıdır.

Temel Haklar Komisyonu; Bu kurul Temel haklarla ilgili Anayasal yakınma yolunun kabul edilmesi durumunda, bu konudaki başvuruların “Kabul edilebilirliği” öncelikle bu komisyonda incelenip karara bağlanmalıdır.²⁶

Bunun yanı sıra Aliefendioğlu’ na göre kişiler, Anayasada belirtilen temel haklarına zarar veren kurallara karşı yönetsel ve yargısal başvuru yolları tüketildikten sonra Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuruda bulunabilmeliler. Diğer bir ifadeyle Anayasa yakınması sistemi yerleşmelidir.²⁷

Ayrıca Anayasa Mahkemesi’ne iptal davası için başvuracak kişilerin sayısı arttırılmalıdır. Danıştay Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Barolar Birliği, kendi varlıklarını ilgilendiren konularda üniversiteler de olmak üzere iptal davası açabilmeliler.²⁸

Anayasaya uygunluk denetimine ilişkin yasaklar kaldırılmalıdır. Olağanüstü hal, sıkıyönetim yasa hükmünde kararnameleleri, yasa kurallarına eşdeğer TBMM kararları anayasa yargısı denetimine alınmalıdır.

Son olarak; yürütmenin sorumsuz başı Cumhurbaşkanı ile yürütmenin sorumlu başı Başbakan arasında çıkabilecek yetki uyuşmazlıklarının giderilmesi Anayasa Mahkemesi’ne bırakılmalıdır.²⁹

Kemal Gözler; Prof. Dr. Kemal Gözler’ in Anayasa’nın 146. maddesine ilişki önerisi şu şekildedir;

“TBMM dört asıl ve bir yedek üyeyi, Cumhurbaşkanı iki asıl bir yedek üyeyi, Bakanlar Kurulu iki asıl ve bir yedek üyeyi, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üç asıl ve bir yedek üyeyi, yaş ve hizmet yılı sınırlaması olmaksızın, hukuk alanında en az lisansüstü dereceye sahip ve hukuk alanında yayınlar yapmış uzman hukukçular arasından seçer. Cumhurbaşkanının seçeceği üyelerin üniversitelerde öğretim üyeliği yapıyor veya yapmış olması şarttır.”

---

²⁶ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 245.

²⁷ ALİEFENDİOĞLU, “Yeni Bir Anayasa İçin Öneriler”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C: 24, S: 224, 2000, s. 135.

²⁸ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 135.

²⁹ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e., s. 136.

“TBMM’nde üye seçiminde birinci oylamada üye tamsayısının üçte iki çoğunluğuyla seçim yapılamazsa ikinci oylama yapılır. Bu oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır. Bu oylamada en fazla oy alan aday seçilmiş olur. Oylamalar gizli oy esasına göre yapılır.”³⁰

Ayrıca Gözler’ e göre; Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Anayasa Mahkemesi üyeleri, üniversitelerde öğretim üyeliği hariç, resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.³¹

Gözler’ in önerisinde üyelerin belirlenmesinde yasama organına da görev verilmesi demokrasi açısından yerindedir. Ayrıca Cumhurbaşkanının belirleyeceği üyelerin üniversitelerde öğretim üyeleri arasından oluşu, Anayasa Mahkemesi’nin yapısını ve çalışmalarını “hukuk” temeli üzerinde yapmasına neden olur. Bunun yanı sıra hukukçuların en az lisansüstü dereceye sahip olma şartı da uzman kadronun ve Anayasa Mahkemesi’nin üyelerinin daha nitelikli hukukçulardan oluşmasını sağlar. Yadırganabilecek durum asıl üyeleri arasından Anayasa Mahkemesi Başkan ve vekilinin seçilmesidir. “Asıl üye” tabirinin kullanılması asıl- yedek üye ayırımının yapılmadığını gösterir ki, önerinin bu yönü eleştirilebilir. Göze çarpan diğer husus ta Sayıştay, Danıştay ve Yargıtay’ın üye belirlemede yer almamasıdır. Yüksek yargı yerlerinin de öneri içerisinde bulunması üyelerin kökenlerinin yargıç olmasını sağlardı.

Ahmet İyimaya: Ahmet İyimaya’ nın Anayasanın 146. maddesine ilişkin önerisi şu şekildedir;

“Anayasa Mahkemesi 17 üyeden kurulur.”

“Anayasa Hukuku, sosyoloji, siyaset bilimi alanlarından birer yüksek öğretim görevlisi üye ve hukukta en az lisansüstü dereceye sahip bir avukat, TBMM Genel Kurulunca, üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla seçilir. Üyelerin 4’ü Yargıtay, 2’si Danıştay, 1’i Sayıştay Genel Kurullarınca, kendi

³⁰ Ahmet, İYİMAYA, Anayasa Mahkemesi’nin Üyelik Yapısında Yasama Organının Rolü, Ankara, Nisan, 2005, s. 48.

³¹ İYİMAYA, a.g.e., s. 48.

üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir. Bir üye, Anayasa Mahkemesi tarafından ve raportörleri arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile gizli oyla seçilir.

Üst kademe hukuk müşavirlerinden bir, özel hukuk ve ekonomi bilimi alanlarından birer yüksek öğretim görevlisi olmak üzere toplam üç üye Cumhurbaşkanı tarafından atanır.³²

Ayrıca İyimaya' ya göre; Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmek için 40 yaşını doldurmuş olmak şarttır. Yüksek Mahkemelerce seçileceklerin seçim sırasındaki görevlerinde en az 3 yıl bulunmuş, üst kademe hukuk müşavirinin en az 15 yıl kamu görevinde çalışmış ve avukatlarında bu süre kadar meslek kıdemine ulaşmış olması gerekir.³³

Ayrıca öneri de Anayasa Mahkemesi üyelerinin görevleri 9 yıldır. 6 ayı aşmamak üzere, boşalan yerlere seçim veya atama gerçekleşinceye kadar, önceki üyenin görevi devam eder. Anayasa Mahkemesi üyelerinin üçte biri, üç yılda bir yenilenir. Bir kimse bir defadan fazla Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilemez.³⁴

İyimaya' nın Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin önerisi Gözler' in önerisinden daha kapsamlıdır. Her şeyden önce Yargıtay, Danıştay ve Sayıştay gibi yüksek dereceli mercilerin Anayasa Mahkemesi üyelerinin belirlenmesinde rolü olmalıdır. Nitekim İyimaya, bu yüksek yargı yerlerini önerisinde yer vermiştir. Ayrıca dikkat ettiğim diğer husus ta üyelerin niteliklerine ilişkin düzenlemedir. İyimaya hukuk biliminin yanı sıra sosyoloji, siyaset bilimi, özel hukuk ve ekonomi gibi bilim alanlarına da yer vermiştir. Bu konuda hukuk biliminin dışındaki bilimlere de yer verilerek mahkeme üyelerinin arasında farklı görüşlerin yer almasını sağlamış ve diğer bilim dallarındaki yetenekli öğretim üyelerine de bu hakkı tanımıştır. Anayasa Mahkemesi'nin çalışma sistemi bu farklılıklarla donatıldığında çok daha demokratik ve istikrarlı bilim alt yapısıyla kararların çıkacağı kuşkusuzdur. Ayrıca bir üyenin bir defadan fazla seçilemeyeceği hususu da, mahkemenin gelişen toplumunun gereklerine daha uyum sağlayan üyelerden oluşmasına neden olacaktır.

---

³² İYİMAYA, a.g.e., s. 49.

³³ İYİMAYA, a.g.e., s. 49.

³⁴ İYİMAYA, a.g.e., s. 49.

İbrahim, Ö., Kaboğlu: İbrahim Kaboğlu üyelerin belirlenmesinde yasama organının dışlanması, antidemokratik bir oluşum olarak kabul etmiştir. Bu durumun Avrupa modeli dışına çıkmak olduğunu savunarak, en azından 1961 Anayasası'nın getirdiği düzenlemeye, yani “karma sistem” e dönülmesini istemektedir. Böylece yasamanın da yürütme karşısında güçlenecektir.³⁵

Ayrıca, üye olma koşullarına ilişkin Kaboğlu, yükseköğretim kurumlarından, öğretim üyeleri dışında yöneticiler, üst düzey yöneticilerden de hukuk, ekonomi ve siyasal bilim öğretimi yapmamış olanlarla general, amiral, bölge valisi ve valilere yer vermenin gereksiz ve yararsız bir genişletme olduğu kanısındadır.³⁶

Mahkeme üyelerinin görev süresi ve seçilme yaş sınırına ilişkin ise Kaboğlu, Anayasa Mahkemesi üyesi seçilebilmek için 50 yaş sınırı getirilmesini ve görev sürelerinin 7–9 yıl gibi makul sayılabilecek bir süreyle sınırlandırılmasını savunmaktadır.³⁷

Kaboğlu' nun Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin önerisinde, yasama organının dışlanmasına ilişkin görüşleri kapsamında üyelerin seçimlerinde daha demokratik bir yol izlenmelidir. Bunun yanı sıra, üyelerin niteliklerine ilişkin hukuk dışında ekonomi ve siyasal bilime de yer vermesi, üst düzey yöneticilerden de bölge valisi, vali, general gibi statülere sahip kişilerin seçilmesinin yersiz olduğunu belirtmesi oldukça yerindedir. Çünkü Anayasa Mahkemesi'nin çalışmasında ve kararlarında emeği geçen üyelerin mutlaka hukuk, siyasal bilimler, ekonomi.. v.b. alanlardan olması mahkemenin gelişiminde etki sağlar.

Eleştirilecek kısım üyelerin seçilmelerinde önerilen 50 yaş sınırıdır. Türkiye'de ortalama yaşam yaşına bakıldığında 50 yaş sınırı çok fazladır. Mevcut düzendeki 40 yaş sınırı korunmalıdır. Görev süresine ilişkin önerisi de oldukça yerindedir.

---

³⁵Bülent, ULAŞ, “Anayasa Mahkemesi Üyeliği”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1-2, 2005, s. 324.

³⁶ ULAŞ, a.g.e., s. 329- 330.

³⁷ ULAŞ, a.g.e., s. 337- 338.

Yekta Güngör Özden: Özden, Anayasa Mahkemesi üyelerini ilgili organların doğrudan seçmesi gerektiğini ve yasama organına da bu hakkın tanınması gerektiğini savunmaktadır.³⁸

Bunun yanı sıra Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nden üyeler seçilmesi karşısında siyasal işlevli bir mahkemede, başka askeri kökenli üyelere yer vermenin çalışma konusuyla bağdaşmadığını belirtmektedir.³⁹

Ayrıca Özden, mahkeme üyeliğine adaylıkta en çok 60 yaş sınırının getirilmesini, böylece üyelere ve deneyimlerinden daha uzun süre yararlanılabileceğini savunmaktadır.⁴⁰

Yekta Güngör Özden'in üyelerin belirlenmesinde Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi gibi askeri kökenli yüksek yargı yerlerinin yetkili oluşu yerinde değildir. Bunun yanında yasama organına da üyelerin seçimine ilişkin yetki verilmesi önerisi erkekler arasında dengenin oluşmasına zemin hazırlar. Bu açıdan yerindedir.

Ancak üyelerin aday olmaları için getirilen en çok 60 yaş sınırı çok fazladır. Bu öneriyle üyelerin tecrübe ve deneyimlerinden yararlanılabileceği görüşü savunulmuştur. Ancak, üyelerin, değişim gösteren toplumdan uzaklaşabilecekleri düşünülmemiştir. Bu açıdan daha makul bir yaş sınırı getirilmelidir.

Necmi Yüzbaşıoğlu: Anayasa Mahkemesi'nin yeniden yapılandırılmasını zorunlu olduğunu savunmaktadır. Anayasa şikâyetinin Türk Anayasa yargısını alınmasının doğru olduğunu düşünmektedir. Ancak mahkemenin iş yükünün artacağından ötürü, daireler şeklinde çalışması gerektiğini de eklemektedir.⁴¹ Aynı görüşü savunan bir başka bilim adamı da mahkemenin iki dairesi Alman modeli gibi çalışmasını önermektedir.⁴²

---

³⁸ ULAŞ, a.g.e., s. 324.

³⁹ ULAŞ, a.g.e., s. 330.

⁴⁰ ULAŞ, a.g.e., s. 337.

⁴¹ *Anayasa Yargısı 21*, Anayasa Mahkemesi'nin 42. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Anayasa Mahkemesi Yayınları: 51, Ankara, Nisan, 2004, s. 105.

⁴² GÖNÜL, "Türk Anayasa Yargısında Karşı oy", AİD, C. 28, S. 2, Haziran, 1995, s. 25.

Ayrıca Yüzbaşıoğlu, Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin nitelikli hukukçulardan oluşmasını savunmaktadır. Üye sayısının 17 olmasının gerektiği kanısındadır. Mahkemenin yapılandırılmasına ilişkin önerilerde üyelerin kaynakları bakımından parlamentoya 4 üye ayrılmasını yerinde bulmaktadır. Bunun yanı sıra öğretim üyesi kontenjanının az olduğunu düşünmektedir. Emeklilik yaşının 67'ye çıkarılması fikrini yerinde bularak 12 yıllık görev süresini de makul karşılamaktadır.⁴³

Yüzbaşıoğlu'nun mahkemenin üyelerinin nitelikleriyle ilgili hukukçu olmasını savunması yerindedir. Mahkemenin daireler halinde çalışmasını uygun gören Yüzbaşıoğlu'nun bu fikri, iş yükü artacak olan mahkemenin çalışmasını olumlu yönde etkileyecektir. Ancak emeklilik yaşının 67'ye yükseltilmesi fikrinin doğru bulunması makul sayılamaz. Her ne kadar görev süresi 12 yıla çıkarılsa da mahkeme üyelerinin emeklilik yaş sınırı oldukça fazladır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu durum mahkeme üyelerinin çağın gereklerinden kopmasına yaş itibarıyla birçok değişimden uzak kalmasına neden olabilir. Bu durum da mahkeme'nin ilerleme göstermesini engeller. Emeklilik yaşının daha makul olması gerekir. Daha genç üye adaylarına da fırsat tanınması açısından bu husus tekrar düşünülmelidir.

Zühtü Arslan: Arslan, Anayasa Mahkemesi'nin reform önerisi ile ilgili şu hususlara değinmiştir;

- Öneriye göre Anayasa Mahkemesi'ne üye seçilebilme yaş sınırı 50' dir. Arslan Türkiye' deki ortalama ömrü dikkate alarak bu yaş sınırının fazla olduğunu savunmaktadır.
- Öneri de mahkemeye seçilecek öğretim üyeleri sayısı 1 kişiyle sınırlandırılmıştır. Arslan' a göre özellikle Anayasa Hukuku ve Siyaset Bilimi ile uğraşan bilim adamlarının Anayasa Mahkemesi'ne yapacağı katkılar düşünüldüğünde, en az 5 üyenin öğretim üyeleri arasından seçilmelidir.
- Bununla ilişkili olarak mahkemeye seçilen üyelerin “profesör” olma şartını gereksiz bulmaktadır. Üye adaylarının “öğretim üyesi” olması yeterlidir.

---

⁴³ *Anayasa Yargısı 21*, s. 106- 107.

- Mahkeme’ de üyelerin resmi veya özel hiçbir işle uğraşmayacakları ifade edilmiştir. Arslan’ a göre öğretim üyelerinin üniversitelerde belli zamanlarda ders verebilmeleri ve bilimsel çalışmalara katılmaları gerekmektedir.
- Anayasa şikâyetinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki haklarla sınırlandırılması şikâyetleri kısmen azaltsa da, mahkemenin mevcut iş yükünü arttıracaktır. Arslan bu hususta iş yüküyle başa çıkabilmek için etkili ve hızlı öndenetim mekanizmasının oluşturulması gerektiği kanısındadır.⁴⁴

Arslan’ ın düşünceleri arasında üyelerin seçilmelerine ilişkin önerilen 50 yaş sınırını uygun bulmaması oldukça yerindedir. Bunun yanı sıra mahkemeye seçilen üyelerin “profesör” olmasını da doğru bulmamaktadır. Bu yönüyle de seçilecek üyelerin yalnızca “öğretim üyesi” olması yeterlidir. Ancak öğretim üyelerin 1 kişi ile sınırlandırılması mahkemenin çalışma sistemine uygun düşmemiştir. Çünkü üyelerin daha önce de belirttiğimiz gibi nitelikli hukukçulardan oluşması gerekmektedir.

Burhan Kuzu: Kuzu, mahkeme üyelerinin emekliliklerinin 67’ye yükseltilmesi konusunda şu şekilde yorum yapmıştır: “Üyelerde aranan şartlar hususunda 40 yaş meselesi gündeme gelmiştir. Bu süre 50 yaş olarak değiştirilmiştir. Eğer biz bu süreyi 12 yıl olarak ön görecekssek o zaman 50 yaş 62’ de dolmuş oluyor. 65 zaten normal emeklilik süresi, böylece 3 sene daha çalışmış olur. Belki 50’ ye çıkarırsak 65’ i de muhafaza etmek kaydıyla belki sınır koymaya gerek olmayabilir.”⁴⁵

Bunun yanı sıra Kuzu, mahkeme üyelerinin mutlaka hukukçu olması gerektiğini düşünmemektedir. Çeşitli kaynaklardan da üye gelmesi gerektiğini savunmaktadır. Üyelerin belirlenmesinde ise yasama organının rolünün mutlaka olması gerektiğini, hiç olmazsa 1/3’lük bir oranın yasama organı tarafından

---

⁴⁴ A.g.e., s. 129- 130.

⁴⁵ A.g.e., s. 140.

seçilmesini öngörmektedir. Yedek üyelikle ilgili bu durumun kesinlikle kaldırılması gerektiğini ve uygulanmasının yarar sağlamadığını ifade etmektedir.⁴⁶

Anayasa Mahkemesi üyelerinin hukukçu olmasının gerekmediğine ilişkin ifadeler, mahkemenin işleyişiyle yakından ilgili olduğundan yadırganabilir. Çünkü Anayasa Mahkemesi üyeleri, mahkemenin “konuşan Anayasa” sıdır.⁴⁷ Dolayısıyla yüksek yargı yeri olan Anayasa Mahkemesi “hukuk temeline dayalı” üyelerden oluşmalıdır. Elbette, diğer bilim dallarından da (ekonomi, siyasal bilimler..v.b.) üyeler yer almalıdır. Ama hukukçu kimliği mahkeme içerisinde mutlaka korunmalıdır.

Yedek üyeliğe ilişkin, asıl üye- yedek üye ayrımının yapılmasının doğru olmadığı vurgulanmıştır. Bu ifade oldukça yerindedir. Çünkü yedek üyelerin görevleri, seçilme usulleri kanunda düzenlenirken asıl üyelerle bir ayrıma gidilmemiştir. Ancak her nedense yedek üyeler, asıl üyeler gibi Başkan ve vekil seçimlerine katılamamakla birlikte, mahkemenin çalışmalarına ve toplantılarına da tam olarak katılamamaktadırlar. Bu durum üyeler arasında huzursuzluğa yol açmaktadır. Dolayısıyla bu ayrım kaldırılmalıdır.

3.4. YENİ ANAYASA TASLAĞI

Prof. Dr. Ergun Özbudun başkanlığındaki hukukçularla⁴⁸ hazırlanan ve bir süredir tartışılan yeni anayasa taslağında, egemenliğin uluslararası kuruluşlarla paylaşılması öneriliyor.

137 maddeden oluşan ve 47 sayfa gerekçesi olan taslak, cumhurbaşkanının yetkilerinden üniversitelerde türbana ve dokunulmazlığa, bazı yeni düzenlemeler içeriyor. Yeni Anayasanın sistematüğinde KISIM, BÖLÜM ve ALT BÖLÜM ayrımlaması kabul edilmiş ve 1982 Anayasasının anlaşılma güçlüğü gösteren romen rakamı, harf ve numaralarla yapılan ayrımı da terkedilmiştir. Yargı ile ilgili hükümlerde, yargının bağımsızlığı yanında, tarafsızlığı da vurgulanmıştır (m. 106, 111, 121, 122 ve 123).

---

⁴⁶ A.g.e., s. 141- 142.

⁴⁷ İYİMAYA, a.g.e., s. 51.

⁴⁸Prof. Dr. Ergun ÖZBUDUN (Komisyon Başkanı) , Prof. Dr. Zühtü ARSLAN, Prof. Dr. Yavuz ATAR, Prof. Dr. Fazıl Hüsnü ERDEM, Prof. Dr. Levent KÖKER, Doç. Dr. Serap YAZICI

Anayasa Mahkemesi üye sayısı on yediye çıkarılmış; üyelere sekizinin Türkiye Büyük Millet Meclisi, dördünün Yargıtay, dördünün Danıştay ve birinin de Sayıştay tarafından seçilmesi esasını benimsemiştir (m. 113). Üyelik süresi dokuz yıla sınırlandırılmıştır (m. 114). Anayasa Mahkemesinin yetki kanunları ve kanun hükmünde kararname üzerindeki denetimine sınırlamalar getirilmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün öndenetim yoluyla denetlenmesi kabul edilmiştir (m. 115). Anayasa Mahkemesinin en az on üç üye ile toplanacağı ve katılanların salt çoğunluğu ile karar vereceği öngörülmüştür (m. 116). İptal davası açma yetkisi, sadece Cumhurbaşkanına ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda biri oranındaki milletvekillerine tanınmıştır (m. 117). İtiraz yolu ile denetimde, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve hürriyetlere ilişkin milletlerarası antlaşmalar bağımsız ölçü norm olarak kabul edilmiş ve böylece söz konusu kanunların sadece ihmali değil, aynı zamanda iptali mümkün kılınarak, temel haklara ilişkin güvence güçlendirilmiştir. Son olarak, itiraz yolunda Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararından sonra aynı hüküm hakkında on yıl içinde Anayasa aykırılık iddiasıyla başvurulamayacağı yasağı beş yıla indirilmiştir (m. 118). Anayasa Mahkemesine yürürlüğü durma kararı verebilme yetkisi açıkça zikredilmiş, ancak üçte iki çoğunluk şartına bağlanmıştır (m. 119).

Yüce Divan, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Ceza Genel Kurulundan seçilecek üyelere oluşan bir mahkeme olarak yeniden düzenlenmiş ve Yüce Divan yargılamasının iki dereceli olarak işlemesi kabul edilmiştir (m. 120).

Anayasanın değiştirilmesi usulünde önemli değişiklikler öngörülmüştür (m. 135). Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Cumhurbaşkanının Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları, bir daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderme yetkisi kaldırılmıştır.
- Anayasa değişikliğinin, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç veya daha fazla fakat üçte iki çoğunluktan az bir çoğunluğu ile kabul edilmesi halinde, bu değişikliğin yürürlüğe girmesi, ancak Meclisin bu Anayasa değişikliğini halkoylamasına sunması ve halkoylamasında kabul edilmesi şartına bağlanmıştır. Meclis değişikliği halkoylamasına sunmadığı takdirde, değişiklik teklifi hükümsüz kalmış olacaktır.

- Anayasa değişikliğinin Türkiye Büyük Millet Meclisi ye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğu ile kabul edilmesi halinde ise, Anayasa değişikliği hakkındaki kanunun yayınlanmak üzere Cumhurbaşkanına gönderilmesi kabul edilmiştir. Meclis, üçte iki çoğunluğu ile kabul ettiği değişiklik kanununu isterse ye tamsayısının en az üçte iki çoğunluğunun kararı ile halkoyuna da sunabilecektir. Bu durumda değişiklik kanunu, halkoyuyla kabul edildikten sonra kesinleşecektir.

SONUÇ

Anayasa Mahkemesi reformu, köklü bir hukuk ve siyaset reformunun ön koşuludur. Daha önce de belirttiğimiz gibi Anayasa Mahkemesi Üyeleri “konuşan Anayasa” dır. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesi’ ne ilişkin reformun önde gelen konusu “üyelik yapısına” ilişkin olmuştur. Anayasa Mahkemesi üyeleri mahkemenin çalışmalarında ve kararların üstün rol oynadığından tamamına yakını nitelikli hukukçulardan oluşmalıdır. Elbette, diğer bilim dallarından da (ekonomi, siyasal bilimler, felsefe, sosyoloji... v.b.) üyeler yer almalıdır. Ancak üyelerin bir kısmı mutlaka hukukçu olmalıdır.

Türkiye’ de Anayasa Mahkemesi oldukça öneme sahip özel statülü bir mahkemedir. Mahkeme’nin çalışmasında ve kararlarında emeği geçen üyelere ilişkin bir takım düzenlemeler gerekiyordu. Daha demokratik ve çağdaş düzene uygun uygulamaların gerektiği inancı bu reform çalışmalarının oluşmasına neden olmuştur. Bir diğer neden ise Avrupa modellerine uygun bir mahkeme yaratmaktır.

Çalışmamda üyelerin belirlenmesi, statülerine ilişkin konuları karşılaştırmalı olarak ele almamın nedeni daha geniş bakış açısı kazandırabilmektir. Anayasa Mahkemesi’nin kuruluşunda göze çarpan **ilk sorun üyelerin belirlenme** veya diğer bir ifadeyle **seçilme usullerine ilişkindir**. Avrupa modeline bakıldığında çalışmamda daha öncede ele aldığım gibi iki model söz konusudur. Birincisi, üyelerin tamamının yasama ve yargı organları tarafından seçildiği “seçim sistemi”; diğeri ise üyelerin bir bölümünün seçim sistemi ile belirlenmesi, öteki bölümünün belirli makamlarca atanması anlamına gelen “karma sistemdir.” Türkiye 1982 Anayasası’nın öngördüğü sistem olan “seçip

atama” sistemini benimsemiştir. Anayasanın 146. maddesinde, “*Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.*

Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.

Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmi veya özel hiçbir görev alamazlar.” denilmektedir.

1982 Anayasasının üyelerin belirlenmesine ilişkin benimsediği düzende yasama organı tamamen dışlanmıştır. Dolayısıyla karma sistem olarak adlandırılan sistemden ayrılmaktadır. Yüksek yargı yerlerinin ve kurumların kendi üyeleri arasından seçeceği kişilerin, Cumhurbaşkanının atamasıyla üye seçimi gerçekleşir. 1961 Anayasasında ise durum farklıdır. 61 Anayasasında mahkemenin 15 asıl üyesinin 13’ü, 5 yedek üyesinin de tamamı yasama ve yargı organları tarafından seçilir. Dolayısıyla 1961 Anayasası üyelerin belirlenmesinde “karma sistemi” benimsemiştir. Bu sistemle de Avrupa modeline daha uygundur.

1982 Anayasamızdaki üyelerin belirlenmesine ilişkin düzenlemelerde kanımca yasama organının dışlanması demokratik sistemle bağdaşmayan bir durumdur. Bunun yanı sıra Cumhurbaşkanının doğrudan kendisinin atadığı üyelerde söz konusudur. Bu hususta Cumhurbaşkanının yetkileri azaltılmalıdır. Çünkü eğer Cumhurbaşkanı daha önce de belirttiğimiz gibi siyasi bir partinin

mensubu olmuş ve daha sonra Cumhurbaşkanı olarak görevini sürdürüyorsa, seçeceği kişiler konusunda tarafsızlığı tartışılabilir.

Hâlbuki Cumhurbaşkanı yürütmenin sorumsuz başı olarak her zaman uzlaştırıcı, yansız ve bağımsız olmalıdır. Anayasa Mahkemesi de bağımsız yargıçlardan oluşmalıdır. Bu durum yargının bağımsızlığı ilkesinin bir gereğidir. Dolayısıyla Cumhurbaşkanı Anayasa Mahkemesi'nin üyelerini atarken her zaman yansız olmalıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunda görülen **ikinci sorun üye olma koşullarına ilişkinidir**. Diğer bir ifadeyle üyelerin hukukçu mu yoksa başka bir kökenden mi geleceği konusudur. Anayasa Mahkemesi her şeyden önce bir yargı kuruluşudur. Yargı, hukukla içi içe bir kavramdır. Bu bakımdan üyelerin nitelikli hukukçulardan oluşması gerekmektedir. Bu hususa ilişkin 1982 Anayasamızdaki düzenleme de 146. maddesinde Yargıtay, Sayıştay, Danıştay, Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nin belirlediği üyelere hizmete ve kökene ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmazken, Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şartı aranmaktadır.

Düzenlemede Cumhurbaşkanınca general, amiral, vali, müsteşar gibi üst kademe yöneticileri arasından seçilecek üyelerin hukukçu olma şartı aranmamaktadır. Hâlbuki 1961 Anayasasında hukukla yakından ilgili sayılabilecek iktisat ve siyasal bilimler alanlarında görev yapan üniversite öğretim üyeleri ve Danıştay ve Sayıştay mensuplarından hukuk diplomasına sahip olmayanlar arasından seçilebilecek üye hariç, Mahkeme'nin tüm üyelerinin hukuk formasyonuna sahip olması gerekiyordu.

“Hukuk” formasyonuna sahip olmak yüksek yargı mercilerinde görev yapabilmenin ön koşulu olmalıdır. Kaldı ki Anayasa Mahkemesi yüksek yargı yerleri arasında görev ve yetkileriyle diğer yargı mercilerinden farklılık gösteren bir kuruluştur. Ülkenin geleceğine ilişkin siyasi kararlarda alabilen bu kurumun üyelerinin niteliği oldukça önem taşır. Doktrindeki görüşlerden yola çıkılırsa, Prof. Dr. Yılmaz Aliefendioğlu, Prof. Dr. Ergun Özbudun, Prof. Dr. Nemci

Yüzbaşıoğlu, Prof. Dr. Kemal Gözler, Prof. Dr. İbrahim Kaboğlu, Av. Yekta Güngör Özden, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Ahmet İyimaya Anayasa Mahkemesi üyelerinin hukukçu olması yönünde hemfikirdirler. Bunun yanı sıra Ahmet İyimaya diğer bilim alanlarından da üyelerin olması gerektiği kanısındadır. Buna karşılık Prof. Dr. Burhan Kuzu, Anayasa Mahkemesi üyelerinin mutlaka hukukçu olma şartını aramamıştır. Kuzu' ya göre ekonomi, siyasal bilimler alanlarından da üyelerin varlığı mahkemede gereklidir.

Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin **üçüncü sorun üyelerin görev süreleridir**. Yargıçların görev sürelerinin çok kısa oluşu ya da çok uzun oluşu olumsuzluklar yaratabilmektedir. Avrupa modelinde ülkelerin çoğu 6 ile 12 yıl arasında üyelerin görev sürelerini belirlemişlerdir. Türkiye' de 1982 ve 1961 Anayasalarıyla üyelerin emeklige ayrılma yaşı 65 olarak düzenlenmiştir. Ancak Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş olma şartı aranmıştır. Yani bu kişiler 40 yaşlarında göreve başladığında 65 yaşına kadar 25 yıllık bir süre ile görevlerinde kalabilirler. Bu 25 yıllık süre kanımca oldukça uzundur. Sürenin uzun oluşu değişimler karşısında mahkeme üyelerinin uyum sağlayamamasına neden olabilir. Bu durumda reform kapsamına alınarak daha makul süreler öngörülmüştür.

Barolar Birliği süreyi 9 yıl olarak belirlerken, Anayasa Mahkemesi bu süreyi 12 yıl olarak belirlemiştir. Ancak üyeliğe başlama yaş sınırını 50 olarak düzenleyerek denge kurmaya çalışmıştır. İşte bu nokta da eleştirilecek husus öncelikle görev süresine ilişkindir. Anayasa Mahkemesi'nin üyelerin görev sürelerini 12 yıl olarak belirlemesi kanımca uzundur. Ancak yaş sınırını 50 olarak belirlemeleri belki bu süreyi dengelemektedir. Ama 50 yaş sınırı da Türkiye'de ortalama ömür dikkate alındığında çok fazladır. Dolayısıyla mevcut düzen korunmalı yani 40 yaş sınırı değiştirilmemeli ancak emeklilik yaşı ortadan kaldırılarak görev süresi kanımca 9 yıl olarak belirlenmelidir. Ancak bu şekilde Avrupa modeline yakın olabiliriz. Ve her üye 3 yılda bir değiştirilmelidir. Bu durum genç hukukçulara da yol açılmasını sağlar. Anayasa Mahkemesi çalışmalarında daha dinamiklik ve hız kazanır. Elbette tecrübeli üyelere de ihtiyaç vardır. Ancak üyelerin değişimine ilişkin düzenlemeler yararlı olacaktır.

Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşuna ilişkin *son sorun asıl üye- yedek üye ayrımıdır*. Asıl üye ve yedek üyelere ilişkin 1982 Anayasamız 146. maddede seçim usullerini belirlemiştir.⁴⁹ Her iki üyede aynı koşullarla seçilir ve aynı statüde aynı aylığı almaktadırlar.

Asıl üyelerle aynı yöntemlerle, aynı koşullarla seçilen yedek üyeler, asıl üyelerin sahip oldukları haklardan yoksundurlar. Anayasa Mahkemesi çalışmalarına normal şartlarda asıl üyeler katılmaktadır. Asıl üyelerin katılmadığı durumlarda ancak yedek üyeler katılabilir. Bu durum tartışmalara neden olmuştur. Kanımca, asıl üyeler kadar nitelikli özelliklere sahip olan yedek üyeler “üye” olmanın verdiği hakları tam olarak kullanamamaktadırlar.

Yedek üyeler, yalnızca asıl üyelerin özürleri halinde toplantıya katılabildiklerinden, uzman oldukları konular dahi, hangi toplantıya katılıp, hangisine katılmayacaklarını son ana kadar bilememektedirler. Anayasa Mahkemesi başkan ve başkan vekilliği seçimlerine katılamamaktadırlar. Yine aynı şekilde, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı olabildikleri halde bu mahkemenin başkanlık seçimlerine katılamamaktadırlar.

Asıl- üye yedek üye ayrımı kaldırılmalıdır. Anayasa Mahkemesi'ne ilişkin tüm reform önerilerinde bu hususta gerek kuruluşlar gerekse hukukçular aynı görüştedir. Anayasa Mahkemesi'nde üyelere ilişkin bu tür ayrımlar üyeler arasında gerilimlere neden olacağından ivedilikle kaldırılması gerektiği kanısındayım. Böylece, mahkeme içerisinde huzur ortamı sağlanarak, üyeler arasında iş bölümü oluşur. Bu durumda Mahkeme'nin çalışmalarına ve kararlarına olumlu yansır.

Reformlarda göze çarpan en önemli yenilik Anayasa şikâyetidir. Avrupa' da birçok ülkede uygulama alanı bulan bireysel şikâyet Türkiye' de henüz düzenlenmemiştir. Bireysel başvuru her ne kadar AİHS' deki temel hak ve özgürlükler alanıyla sınırlandırılrsa da bu hususun ele alınması oldukça yerindedir. AİHM' ne başvuruların azalmasına neden olacak bu sistem aynı zamanda

---

⁴⁹ **146. madde** “Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur. Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.”

Anayasa Mahkemesi'ne duyulan güveni arttıracaktır. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin iş yükü artacağından mahkemenin çalışma şekli daireler halinde olmalıdır. Sonuç olarak, her ne model önerisi olursa olsun, Anayasa Mahkemesi'nin etkinliği ve işlevi, toplum ile yargıcın hukukun üstünlüğüne olan saygısı ve inancı ile paralel olacaktır. Toplumdaki bireylerin Anayasa yargıcına olan güveni çok önemlidir. Bu hususta Anayasa Mahkemesinin kuruluşuna ilişkin düzenlemeler titizlikle yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] **AKSOY, MUAMMER**, (1962) *Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi Konusundaki Tartışma*, Ankara, AÜSBF Yayınları No: 147- 129.
- [2] **ALDIKAÇTI, ORHAN**, (1971) *Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası(Ders Notları)*, İstanbul, İÜHF Yayınları, Fakülteler Matbaası.
- [3] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1983) *Anayasal Denetimin Kimi Sorunları*, Yargıtay Dergisi, S: 1- 4, C: 9.
- [4] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1985) “*Anayasa Mahkemesi Üyeliği*”, AİD, Cilt: 18, Sayı: 1- 4.
- [5] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1986) “*Anayasa Mahkemesi’nin İşlevsel Yönü*”, AİD, Cilt: 19, Sayı: 1- 4.
- [6] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1994) *Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı*, AİD, S: 1- 4, C: 24.
- [7] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1996) *Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*, Ankara, Yetkin Yayınları, Haziran.
- [8] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1997) *Anayasa Yargısı*, Ankara, Yetkin Yayınları.
- [9] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (1998) *Yeni Bir Anayasa Yargısı ve Anayasa Mahkemesi*, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 15, s. 225- 246.
- [10] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (2000) “*Yeni Bir Anayasa İçin Öneriler*”, Mülkiyeliler Birliği Dergisi, C: 24, S: 224, s: 115- 136.
- [11] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (2002) *Anayasa Hukuku Ders Notları*.
- [12] **ALİEFENDİOĞLU, YILMAZ**, (2005) *Türkiye’de Anayasal Hareketler “Bir Arayışın Hikâyesi”*, Çankaya Üniversitesi Gündem Dergisi, Sayı: 22, Temmuz.
- [13] **ALİYEV, TARIYEL**, (2001) *Azerbaycan Anayasasına Göre Anayasa Yargısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

- [14] *Anayasa Yargısı 5*, (1988) VII. Avrupa Anayasa Mahkemeleri Konferansı(Lizbon, 1987), Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 12, Ankara.
- [15] *Anayasa Yargısı 21*, (2004) Anayasa Mahkemesi'nin 42. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Anayasa Mahkemesi Yayınları: 51, Ankara, Nisan.
- [16] *Anayasa Yargısı 23*, (2006) Ankara, Anayasa Mahkemesinin 44. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Türkî Cumhuriyetler, Komşular ve Anayasal Sorunlar ve Türkiye'de Seçim Sistemleri" Konulu Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Nisan.
- [17] **ANSAY, TUĞRUL, JR, WALLACE, DON**, (2006) *Introduction to Turkish Law*, 5. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, Nisan.
- [18] **ARMAĞAN, SERVET**, (1975) *Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi*, İstanbul, Fakülteler Matbaası.
- [19] **ARSEL, İLHAN**, (1958) *Amerikan Anayasası ve Federal Yüksek Mahkeme*, Ankara, AÜHF Yayınları, Güzel İstanbul Matbaası.
- [20] **ARSEL, İLHAN**, (1965) *Türk Anayasa Hukuku'nun Umumi Esasları I*, Ankara, Mars Matbaası.
- [21] **ARSEL, İLHAN**, (1970) *Anayasa Mahkemesi'nin Bazı Eğilimleri Üzerine Bazı Görüşler*, Ankara, AÜHF Yayınları No: 265.
- [22] **ARSLAN, ZÜHTÜ**, (2004) "*Türk Anayasa Yargısında Yeniden Yapılanma: Eleştirel Bir Değerlendirme*", Hukuk ve Adalet Dergisi, C: 1, S: 2, s: 145- 153.
- [23] **ATAR, YAVUZ**, (1998) "*Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi*", Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı:1, Ocak, Sayfa: 1- 5.
- [24] **ATAR, YAVUZ**, (2005) *Türk Anayasa Hukuku*, 3. Baskı, Konya, Mimoza Yayınları, Eylül.
- [25] **BAL, SELÇUK**, (2005) *Anayasa Hukuku*, Ankara, Dizayn Yayınları.
- [26] **BİLGE, NECİP**, (2001) *Hukuk Başlangıcı*, 15. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi Yayınları, Eylül.
- [27] **BULUT, M., ALİ**, (1998) "*Anayasa Mahkemesi'nin Gerekliliği, Gelişim Seyri ve Fonksiyonları*", Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak, Sayfa: 11- 12.
- [28] **CUHRUK, C., MAHMUT**, (1987) "*Türk Anayasa Mahkemesi*", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran.

- [29] **ÇAĞLAR, BAKIR**, (1991) “*Anayasa'nın Hukuku ve Anayasa'nın Yargıcı Yenilenen Anayasa Kavramı Üzerine Düşünceler*”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C: 8, s: 13- 62.
- [30] **DAĞ, GÜRAY**, (2003) *Anayasa Yargısı ve Çalışma Esasları*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- [31] **DAVER, BÜLENT**, (1987) “*Anayasa Mahkemesi Yargıcı (Üyesi)*”, *Anayasa Yargısı*, *Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 7*, Ankara.
- [32] **DAVER, BÜLENT** (1986) “*Anayasa Mahkemesi Kararları Açısından Siyasal Partiler; Birkaç Örnek Olay*”, *Anayasa Yargısı 2*.
- [33] **DEMİRCİ, ÜNAL**, (2002) “*Anayasa Yargısı*”, *Maliye ve Sigorta Yorumları*, Cilt: 16, Sayı: 381- 382, Sayfa: 39- 42.
- [34] **DEVELLIOĞLU, FERİT**, (2002) *Osmanlıca- Türkçe Lügat*, 19. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- [35] **DİKİCİ, M., FATİH**, (2005) *Anayasa Hukuku*, 6. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz.
- [36] **DİNÇKOL, BIHTERİN**, (1992) *1982 Anayasası Çerçevesinde Anayasa Mahkemesi Kararlarında Laiklik*, İstanbul, Kazancı Hukuk Yayınları.
- [37] **DOĞAN, ÖZLEM, TUĞBA**, (2004) *Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarında Eşitlik İlkesi*, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale.
- [38] **DURAN, LÜTFİ**, (1966) “*Anayasa Mahkemesi*”, İstanbul, Özel Galatasaray Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu Dergisi, S: 2.
- [39] **DURAN, LÜTFİ**, (1984) “*Türkiye’de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu*”, *Amme İdaresi Dergisi*, Sayı: 3, Eylül.
- [40] **DURAN, LÜTFİ**, (1998) “*Anayasa Mahkemesi Yargının Üst Mercii Değildir*”, *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, C: 22, S: 206- 209, s: 32- 39.
- [41] **EMİRAL, ÇİFTCİ, FAHRİYE**, (2006) *Anayasa Yargısı ve Türkiye’de Uygulaması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- [42] **ERDOĞAN, MUSTAFA**, (2005) “*Anayasa Mahkemeleri Önemli Midir?*”, *AÜHFD*, C: 54, S: 3.
- [43] **EREM, FARUK**, (1963) *Anayasa Mahkemesi’nin Yüce Divan Olarak İncelenmesi*, Ankara, Ajans Türk Matbaası.
- [44] **EREN, HASAN, ZÜLFİKAR, HAMZA**, (1985) *Anayasa Sözlüğü*, Ankara, TDK Yayınları.

- [45] **ERGÜL, OZAN**, (2003) *Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi*, Ankara, Doktora Tezi.
- [46] **ERKENÇİ, HÜSEYİN**, (1996) “*Anayasa Mahkemesi’nin Kuruluşu, Yapısı ve İşlevi Daha Çağdaş Bir Türkiye’ye Doğru*”, Anayasa Yargısı 13, Anayasa Mahkemesi’nin 34. Kuruluş Yıldönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyumda Sunulan Bildiriler, Ankara.
- [47] **GÖNÜL, M.**, (1995) “*Türk Anayasa Yargısında Karşı oy*”, AİD, C. 28, S. 2, Haziran.
- [48] **GÖREN, ZAFER**, (2006) *Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayınları, Haziran.
- [49] **GÖZÜBÜYÜK, ŞEREF**, (2000) *Anayasa Hukuku*, 9. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, Eylül.
- [50] **GUESDES, MARQUES, M., ARMANDO**, (1987) “*Portekiz Anayasa Mahkemesi*”, Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran.
- [51] **HALLER, HERBERT**, (2004) *Avusturya Anayasa Mahkemesi’nin Organizasyonu ve Karar Biçimleri*, Anayasa Yargısı Dergisi, C: 21, s. 50-68.
- [52] **HAZIR, HAYATİ**, (1997) *Yüce Divan Olarak Anayasa Mahkemesi*, Doktora Tezi, Konya.
- [53] **İYİMAYA, AHMET**, (1998) “*Anayasa Yargısı Üzerindeki Görüşlerden Kesitler*”, Yeni Türkiye Dergisi Özel Sayı, C: 3, S: 14, s: 812- 817.
- [54] **İYİMAYA, AHMET**, (2005) *Anayasa Mahkemesi’nin Üyelik Yapısında Yasama Organının Rolü*, Ankara, Nisan.
- [55] **KABOĞLU, Ö., İBRAHİM**, (1997) *Anayasa Yargısı*, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, Kasım.
- [56] **KANADOĞLU, O., KORKUT**, (2004) *Anayasa Mahkemesi*, 1. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Nisan.
- [57] **KAPLAN, İBRAHİM**, (1997) “*Demokrasi Hukuk-Otorite*”, Yeni Türkiye Dergisi Özel Sayı: 14, C: 3, s. 818- 822.
- [58] **KARAMAN, MEHMET**, (2001) *Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Hukuk Devleti*, Ankara, Yüksek Lisans Tezi.
- [59] **KILIÇ, HAŞİM**, (2004) “*Türk Anayasa Mahkemesi’nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri*”, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21.

- [60] **KILIÇ, CEVHER, VİCDAN**, (2005) *Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri ve Tartışmalar Üzerine Bir İnceleme*, Isparta, Yüksek Lisans Tezi.
- [61] **KİLİ, SUNA**, (1971) *Turkish Constitutional Developments and Assembly Debates On The Constitutions Of 1924 And 1961*, İstanbul.
- [62] **MACHACEK, RUDOLF**, (1987) "Avusturya Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran.
- [63] **MARIGINE, JOZEAU, LEAON**, (1987) "Fransız Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran.
- [64] **ÖDEN, MERİH**, (1993) "Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya Veya İşe Bakamaması", AÜHFD, C: 43, S: 1- 4.
- [65] **ÖDEN, MERİH**, "Cumhuriyetin 75. Yıldönümünde Anayasa Yargısı", AÜHFD, C: 48, S: 1- 4.
- [66] **ÖZAY, İLHAN**, (1991) "Yargı Güvencesi- Bağımsızlığı ve Anayasa Mahkemesi", Anayasa Yargısı Dergisi, C: 8, s: 103- 116.
- [67] **ÖZAY, İLHAN**, (1995) "Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş Görev ve Yetkileri İle Yargılama Usulleri", Anayasa Yargısı 12, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 31, İzmir.
- [68] **ÖZAY, İLHAN**, (1996) "Yasama- Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluş ve İşleyişi", Anayasa Yargısı: 13, Ankara.
- [69] **ÖZBUDUN, ERGUN**, (2002) *2001 Anayasa Değişiklikleri ve Siyasal Reform Önerileri*, İstanbul, TESEV, Haziran.
- [70] **ÖZBUDUN, ERGUN**, (2005) *Türk Anayasa Hukuku*, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları.
- [71] **ÖZDEN, YEKTA, G.**, (1988) "Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Hukuksal Konumu", Savcı' ya Armağan, Ankara, MVY.
- [72] **ÖZDEN, GÜNGÖR, YEKTA**, (1994) "Anayasa Yargısı", Kırıkkale Barosu Dergisi, S: 10.
- [73] **ÖZKAYA, ERASLAN**, (2004) "Yargının Sorunları ve Yargı Bağımsızlığı", Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 1, S: 1.
- [74] **PATRY, ROBERT**, (1987) "İsviçre Federal Mahkemesi", Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran.

- [75] **PETRİÇLİ, FARUK**, (1986) *Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan Olarak Görevi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- [76] **RUMP, CHRISTIAN**, (1995) *Türk Anayasa Hukukuna Giriş*, çev. Burak, Oder, Ankara.
- [77] **SABUNCU, YAVUZ**, (2004) *Anayasaya Giriş*, Ankara, Mayıs.
- [78] **SADE, ÜNAL**, (1995) *Türkiye’de Anayasa Yargısının İşleyişi ve Üyelik Seçim Problemi*, TODAİE Kamu Yönetimi Lisansüstü Uzmanlık Programı Master Tezi, Ankara.
- [79] **SAĞLAM, FAZIL**, (1996) “*Yetki ve İşlev Bağlamında Anayasa Mahkemesi’nin Yasama Yürütme ve Yargı İle İlişkisi*”, Anayasa Yargısı: 13, Ankara.
- [80] **SANCAR, MİTHAT**, (1992) “*İnsan Hakları Açısından 1982 Anayasası*”, Amme İdaresi Dergisi, Sayı: 1- 4, Cilt: 25.
- [81] **SCHEFOLD, DİAN**, (1974) “*Anayasa Yargısı ve Yüksek Yargı*”, çev. İrfan, Yazman, AÜHFD, C: 31, S: 1- 4.
- [82] **SEZER, A., N.**, (2000) “*Açılış Konuşması*”, Ankara, Anayasa Yargısı 15, 1988 ve Anayasa Yargısı 17.
- [83] **SOYASLAN, DOĞAN**, (2006) “*Ceza Muhakemesi Hukuku*”, 2. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, Nisan.
- [84] **SOYSAL, MÜMTAZ**, (1974) *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, 2. Baskı, İstanbul, Gerçek Yayınevi, Mayıs.
- [85] **SÜRER, MEHMET, TÜRK, MUSTAFA**, *Anayasa Hukuku El Kitabı*, Ankara, Eylül Yayınevi.
- [86] **TANÖR, BÜLENT, YÜZBAŞIOĞLU, NECMİ**, (2001) *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, 1. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Şubat.
- [87] **TEZİÇ, ERDOĞAN**, (2005) *Anayasa Hukuku*, 10. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Ekim.
- [88] **TUNÇ, HASAN**, (1996) “*Kuruluş ve Yetkileri Açısından Macaristan Anayasa Mahkemesi*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 5, S: 1- 2, s: 407- 416.
- [89] **TUNÇ, HASAN**, (1997) *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısı*, Ankara, Yetkin Yayınları.

- [90] **TURHAN, MEHMET**, (1994) “*Anayasa ve Anayasacılık*”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 27, Sayı: 3.
- [91] **TÜRE, FATİH, CELAL**, (1995) *Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin Yapısı, Konumu, İşlevi ve Batı Demokrasilerinden Örnekler: İngiltere- A. B. D.- Fransa*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- [92] *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Önerisi*, (2001) Türkiye Barolar Birliği Yayınları, No: 14.
- [93] **TÜSİAD (Bülent TANÖR)**, (1997) *Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri*, TÜSİAD Yayınları, İstanbul.
- [94] **ULE, HERMANN, CARL**, (1962) *Alman Anayasa Mahkemesi Yetkilerinin Şümul ve Sınırları*, çev. Nermin, Abadan, TODAİE Araştırma Serisi: 13, Ankara.
- [95] **ULAŞ, BÜLENT**, (2005) “*Anayasa Mahkemesi Üyeliği*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 1- 2.
- [96] **ÜNSAL, ARTUN**, (1990) *Siyaset ve Anayasa Mahkemesi*, Ankara, AÜSBF Yayınları.
- [97] **YENİCE, KAZIM**, (1999) “*Anayasa İle İlgili Görüşler*”, İdarecinin Sesi, Cilt: 13, Sayı: 73, Sayfa: 21- 29.
- [98] **YILDIRIM, TURAN**, (1993) “*Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı*”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 26, Sayı: 4.
- [99] **ZEIDLER, WOLFGANG**, (1987) “*Federal Alman Anayasa Mahkemesi*”, Anayasa Yargısı 4, Anayasa Mahkemesi Yayınları No: 11, Ankara, Haziran.
- [100] (der) *Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>
- [101] (der) *Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü*, <http://www.anayasa.gov.tr>
- [102] (der) *1924 Anayasası(mülga)*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>
- [103] (der) *1961 Anayasası(mülga)*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>
- [104] (der) *1982 Anayasası*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>
- [105] (der) *Hâkimler ve Savcılar Kanunu*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>
- [106] (der) *Ceza Muhakemesi Kanunu*, UYAP Mevzuat, <http://www.adalet.gov.tr>